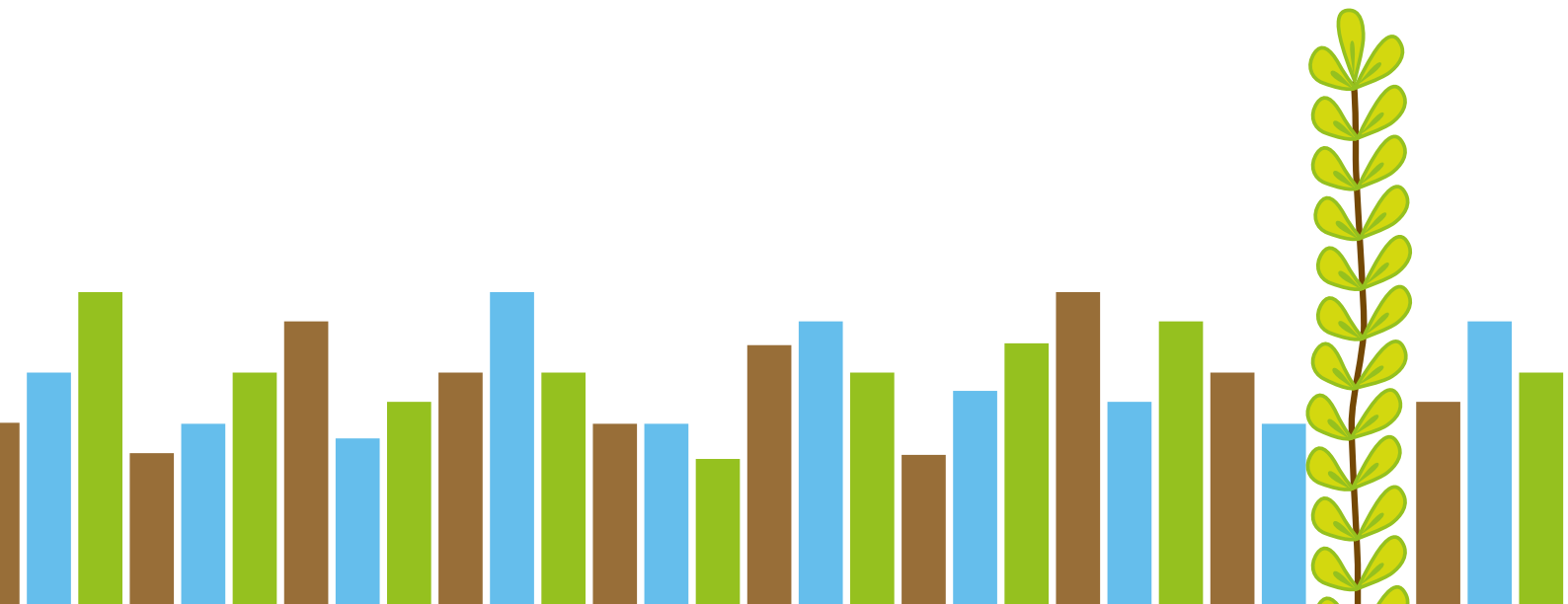

Förhandsbedömning av finansieringsinstrument inom ramen för den gemensamma jordbrukspolitiken

Lina Lenefors, Professional Management AB
Arne Svensson, Professional Management AB
Sören Häggroth, Professional Management AB

Referera till rapporten

Svensson, A., Häggroth, S. & Lenefors, L. (2025). *Förhandsbedömning av finansieringsinstrument inom ramen för den gemensamma jordbrukspolitiken*. Utvärderingsrapport 2025:9. Jordbruksverket.

Varför görs denna utvärdering?

Jordbruksverket har fått i uppdrag av regeringen att ta fram en förhandsbedömning av om det är lämpligt att använda finansieringsinstrument inom ramen för Sveriges strategiska plan för genomförande av den gemensamma jordbrukspolitiken. I denna rapport presenteras en funktionellt oberoende förhandsbedömning som gjorts av konsulter på Professional Management på uppdrag av Jordbruksverkets utvärderingssekretariat. Det är utvärderarna som står för slutsatser och rekommendationer.

Utvärderingssekretariatet beställer utvärderingar och förhandsbedömningar av de svenska EU-programmen som Jordbruksverket förvaltar inom den svenska jordbrukspolitiken och inom havs-, fiskeri- och vattenbrukspolitiken. De genomförs av oberoende aktörer som inte är inblandade i programgenomförandet. Rapporterna kvalitetsgranskas och publiceras i en särskild rapportserie. Rapportförfattarna är ansvariga för slutsatserna. Slutsatserna i rapporten utgör alltså inte Jordbruksverkets officiella ståndpunkt.

Förhandsbedömningen inleds med en marknadsanalys, följd av en bedömning av ifall finansieringsinstrument är lämpligt att införa och ett förslag på hur det i så fall lämpligast genomförs. Förhandsbedömningen baseras på litteratur och statistik om bland annat produktionsvolymerna från svenskt jordbruk och kapitalmarknadens förutsättningar, samt på intervjuer med representanter från myndigheter, företag och organisationer inom jordbruksområdet samt jordbrukare.

Arbetet med förhandsbedömningen och rapportens kvalitet har granskats av en extern forskare. Granskaren anser att förhandsbedömningen håller en hög kvalitet och menar att den djupgående analysen av Sveriges kapitalmarknad och hur den skiljer sig från övriga Europa är särskilt intressant. Granskaren framhåller att förhandsbedömningen breddar anslaget till att också adressera svårigheterna med att belägga finansieringsgap och ger ett djup genom att den utreder och belägger alternativa orsaker till att lantbrukare i Sverige kan uppleva kapitalbrist. Granskaren menar att förhandsbedömningen ger konkreta och tydliga rekommendationer och att den underbygger dessa med en gedigen datainsamling.

/Utvärderingssekretariatet vid Jordbruksverket

Utvärderare

Förhandsbedömningen har genomförts av Arne Svensson (projektledare), Lina Lenefors och Dr. Sören Häggroth från Professional Management.

Arne Svensson är sedan 1986 VD för Professional Management och har genomfört cirka 1 500 uppdrag i 500 organisationer i 75 länder. Han har haft uppdrag för Regeringskansliet, över 60 andra svenska myndigheter, samtliga svenska landsting/regioner, 169 svenska kommuner, SKR, FN, EU, andra länders regeringar, drygt 80 företag, ett tiotal fackliga organisationer, flera arbetsgivarorganisationer, ett trettiotal ideella och ekonomiska föreningar samt ett tiotal internationella organ.

Lina Lenefors är managementkonsult och delägare i Professional Management. Hon har genomfört cirka 150 utvärderings- och utvecklingsuppdrag inom offentlig verksamhet. Uppdragen har berört vitt skilda politikområden, varav ett tiotal har avsett jordbrukspolitiska frågor.

Dr. Sören Häggroth är doktor i statsvetenskap, med lång erfarenhet av att arbeta inom statlig förvaltning. Han var 1997–2003 statssekreterare i Finansdepartementet och 2003–2009 generaldirektör vid Fortifikationsverket. Sedan dess har han genomfört ett stort antal uppdrag för Professional Management både i Sverige och internationellt, bland annat för Förenta nationerna, Jordbruksverket, Sida, Skolinspektionen, Utbildningsdepartementet och Näringsdepartementet.

Sammanfattning

Professional Management AB (händanefter vi) har på uppdrag av Jordbruksverket utfört en förhandsbedömning av om det är lämpligt att införa stöd i form av finansieringsinstrument inom ramen för den gemensamma jordbrukspolitiken.

För att få en bred förståelse för hur marknaden ser ut och fungerar har vi utvärderare använt oss av intervjuer med bland andra företrädare för jordbruksföretagen och nyckelpersoner vid myndigheter, banker och andra långgivare, samt andra organisationer. Vi har också använt oss av befintlig litteratur i form av tidigare undersökningar och dokumentation.

Det är inte lämpligt att införa finansieringsinstrument i nuläget

Vi bedömer att det inte är lämpligt att införa finansieringsinstrument om inte grundläggande förutsättningar för jordbruksföretagen först förbättras, främst vad gäller ökad lönsamhet och minskad administrativ börda. Marknadsanalysen visar att bristande lönsamhet är den främsta orsaken till att jordbruksföretag inte alltid får de lån de önskar, och därför är det viktigt att fokusera på insatser som leder till ökad lönsamhet.

Möjlig form och slutmottagare vid eventuellt införande

Om ett finansieringsinstrument ändå ska införas är vår rekommendation att det sker genom **kreditgarantier**. Finansieringsinstrument i form av kreditgarantier kan bidra till två särskilda mål i den strategiska planen om de riktas till följande slutmottagare:

- **Unga och nya företag som vill etablera sig inom jordbrukssektorn.**
Kreditgarantier kan bidra till den strategiska planens mål om att stödja generationsskiften (särskilt mål 7).
- **Jordbruksföretag som vill investera i ökad eller bibehållen produktion.**
Kreditgarantier för investeringar kan öka möjligheterna att bedriva långsiktigt lönsamma verksamheter, och därmed bidra till den strategiska planens mål om att förbättra lantbrukarnas ställning i livsmedelskedjan (särskilt mål 3).

För att den första punkten ska uppnås behöver finansieringsinstrumentet kunna acceptera en högre risknivå än vad banker och andra finansinstitut kan göra utifrån nuvarande regelverk. För att den andra punkten ska uppnås skulle finansieringsinstrumentet behöva skapa utrymme för en ökad investeringstakt, exempelvis genom att medge en längre återbetalningsperiod.

Utifrån erfarenheter från andra EU-länder är vår bedömning att en lämplig ram för kreditgarantin är högst två miljarder kronor första året, som därefter utökas med en halv miljard per år under nuvarande programperiod, det vill säga fram till och med 2027.

Sverige har ett robust finansiellt system

Marknadsanalysen visar att det finansiella systemet i Sverige är robust. En analys som EU-kommissionen har gjort av kapitalbehoven i jordbrukssektorn visar att tillgången till krediter är ett förhållandevis litet problem för jordbrukare i Sverige jämfört med andra EU-länder. För närvarande är Sveriges bankers totala likviditetsreserver cirka 3 200 miljarder kronor och det finns betydande marginaler till de krav som ställs på bankerna. Det finns således gott om kapital på marknaden som skulle kunna användas för lån till olika typer av investeringar, vilket representanterna från olika kreditinstitut bekräftar i intervjuerna.

Marknadsanalysen visar också att tillgången till kapital generellt är god för lönsamma investeringar inom jordbrukssektorn. På senare år har nya aktörer som kompletterar bankernas bottenlån tillkommit och det är möjligt att fler kan tillkomma.

Det finns ett finansieringsgap i Sveriges jordbrukssektor

Vi kan konstatera att det finns ett finansieringsgap för jordbrukssektorn i Sverige. Ett finansieringsgap uppstår när ett livskraftigt företag inte får sin efterfrågan på finansiering tillgodosedd. I en undersökning av FI-compass 2023 uppskattades gapet till 299,8 miljoner euro för år 2022 (det vill säga ungefär tre miljarder kronor), vilket var det lägsta inom EU som andel av bruttoföreläggsvärdet. Detta kan jämföras med att den totala skuldsättningen inom svenskt lantbruk uppgick till cirka 384 miljarder kronor vid utgången av 2023. Finansieringsgapet är således mindre än 1 procent jämfört med skuldsättningen.

Men att det finns ett finansieringsgap är inte något som nödvändigtvis motiverar att införa finansieringsinstrument. Ett finansieringsinstrument kan vara en lösning om det finns ett finansieringsgap som beror på ett marknadsmisslyckande. Om finansieringsgapet inte beror på ett marknadsmisslyckande kan finansieringsinstrumentet leda till att man satsar medel på olönsamma investeringar eller på satsningar som ändå skulle ha fått finansiering, vilket inte leder till ökad utveckling av jordbrukssektorn i Sverige.

Det går inte att belägga ett marknadsmisslyckande

Det går inte att belägga ett marknadsmisslyckande på dagens kreditmarknad. Ett marknadsmisslyckande kan uppstå till exempel om banker inte har tillräckligt med kapital för att möta efterfrågan på kapital, om banker har omotiverat höga krav på låntagare eller om banker gör felaktiga bedömningar.

Sverige har välfungerande finansinstitut som har gott om kapital och det finns inget som tyder på att bankerna har omotiverat höga krav på jordbruksföretag som ansöker om lån. Bankerna kan och bör inte ge lån till företag som har ett alltför svagt eller oförutsägbart kassaflöde, eftersom risken för företagets insolvens är för hög.

Det finns regionala skillnader

Jordbruk i de nordligaste länen anses ha störst utmaningar med kapitalförsörjningen. Ett skäl till detta är den lägre lönsamheten och att jordbruksmarken har ett lägre värde. Det finns därför regionala skillnader i hur bankerna bedömer ansökningar om lån till lantbrukare. Det finns dock ingen statistik eller uppföljning som visar att det är vanligare att investeringar som beviljats stöd inte genomförs på grund av svårigheter att få banklån i norr.

Ett finansieringsinstrument riktat till unga och investeringar i ökad eller bibehållen produktion är lika användbart i hela landet och inte bara i de nordligaste länen. Vi bedömer att det därutöver inte finns behov av ytterligare finansieringsinstrument riktade till enbart någon specifik del av landet.

Jordbrukssektorns lönsamhet behöver öka

Intervjuerna har, tillsammans med befintlig litteratur, visat att huvudorsaken till att banker och andra långivare inte alltid beviljar låneansökningar från jordbruksföretagare är en bristande återbetalningsförmåga. Den bristande återbetalningsförmågan beror i de flesta fall på att företagen har dålig lönsamhet. Åtgärder som syftar till att öka lönsamheten och avkastningen på kapitalet i paritet med jämförbara länder är det som är mest angeläget för ökad investeringstakt och tillväxt.

Risker med att införa ett finansieringsinstrument

Flera faktorer behöver beaktas vid beslut om att införa ett finansieringsinstrument och det finns ett antal risker.

- **Ett statligt finansieringsinstrument kan snedvrida marknaden.** En anledning till att införa ett finansieringsinstrument skulle vara att underlätta för företag som har svårt att få tillgång till extern finansiering, exempelvis på grund av att banker underskattar investeringarnas potential eller överskattar deras risk. I ett nytt finansieringsinstrument skulle därför andra risknivåer behöva accepteras, vilket innebär ökad risk för insolvens hos fler företag. Dessutom krävs att den som administrerar finansieringsinstrumenten har kompetens att göra bedömningar på minst samma nivå som marknadsaktörer.
- **Kostnaderna behöver vägas mot effekterna.** Utifrån ett samhällsekonomiskt perspektiv behöver värdet som finansieringsinstrumentet ger överstiga kostnaderna för såväl ansvariga myndigheter som lantbrukare, dels för framtagande och hantering av finansieringsinstrumentet, dels för kostnaderna för företagens arbete med ansökningar, dels för kostnaden som en potentiell snedvridning av marknaden för med sig.
- **När investeraren inte själv behöver ta hela risken ökar den så kallade moraliska risken.** Ett finansieringsinstrument kan innebära att beslut fattade som en effekt av moralisk risk leder till ett marknadsmisslyckande. Moralisk risk innebär här ett ökat risktagande med anledning av att riskerna bärs av någon annan än den som gör investeringen.

Sammanfattningsvis rekommenderar vi följande:

- Inför inte ett finansieringsinstrument i nuläget.

Om ett finansieringsinstrument ändå ska införas rekommenderar vi att finansieringsinstrumentet

- utformas som kreditgarantier
- riktas till unga och nya företag som vill etablera sig inom jordbrukssektorn och jordbruksföretag som vill investera i utökad eller befintlig produktion
- ges en ram om högst två miljarder kronor första året, som därefter utökas med en halv miljard per år under perioden.

Summary

Professional Management AB has, on behalf of the Swedish Board of Agriculture, conducted an ex-ante assessment of whether it is appropriate to implement support in the form of financial instruments within the framework of the Common Agricultural Policy or not.

To gain a broad understanding of the market and its functioning, we as evaluators have utilized interviews with representatives from agricultural companies and key individuals at agencies, banks, and other lenders, as well as other organizations, along previous studies and documentation.

It is not appropriate to implement financial instruments at this time

Our assessment shows that it is not appropriate to implement financial instruments unless the basic conditions for agricultural companies are improved first, primarily regarding increased profitability and reduced administrative burden. The market analysis shows that inadequate profitability is the main reason why agricultural companies do not always receive the loans they seek. Therefore it is important to focus on initiatives that lead to increased profitability.

Possible form and final beneficiaries

If a financial instrument is to be implemented, our recommendation is that it should be done through **credit guarantees**. Financial instruments in the form of credit guarantees can contribute to two specific objectives in the strategic plan if they are directed to the following final beneficiaries:

- **Young farmers and new companies that want to establish in the agricultural sector.** Credit guarantees can contribute to the CAP Strategic Plan's objective to support generational renewal (Specific Objective 7).
- **Agricultural companies that want to invest in increased or maintained production.** Credit guarantees for investments can increase the opportunities to undertake activities that are profitable in the long term, thus contributing to the CAP Strategic Plan's objective to improve the position of farmers in the food chain (Specific Objective 3).

For the first point to be achieved, the financial instrument needs to be able to accept a higher level of risk than what is possible for banks and other financial institutions under the current regulations. To achieve the second point, the financial instrument would need to create opportunities for an increased investment rate, for example by allowing for a longer repayment period.

Based on experiences from other EU countries, our assessment is that an appropriate level for the credit guarantee is a maximum of two billion kronor (SEK) in the first year, which is then increased by half a billion kronor (SEK) per year during the current program period, that is, up to and including 2027.

Sweden has a robust financial system

The market analysis shows that the financial system in Sweden is robust. An analysis of the capital needs in the agricultural sector conducted by the EU Commission shows that access to credit is a relatively small problem for farmers in Sweden compared to other EU countries. Currently, the total liquidity reserves of Sweden's banks are approximately 3,200 billion kronor (SEK), and there are significant margins to the requirements on the banks. Thus, there is plenty of capital in the market that could be used for loans for various types of investments, which representatives from different credit institutions confirm in the interviews.

The market analysis also shows that access to capital is generally good for profitable investments in the agricultural sector. In recent years, new players that complement the bank loans have emerged, and it is possible that more may emerge.

There is a financial gap in Sweden's agricultural sector

The market assessment shows that there is a financial gap for the agricultural sector in Sweden. A financial gap arises when a viable company does not have its demand for financing met. In a survey by FI-compass in 2023, the gap was estimated at 299.8 million euros for the year 2022 (that is, approximately three billion SEK). This was the lowest in the EU as a proportion of gross value added. This can be compared to the total debt in Swedish agriculture, which amounted to about 384 billion kronor (SEK) at the end of 2023. The financial gap is thus less than 1 percent compared to the debt.

However, the existence of a financial gap is not necessarily a reason to implement financial instruments. A financial instrument can be a solution if the financial gap is caused by a market failure. If the financial gap does not stem from a market failure, the financial instrument may lead to investing funds in unprofitable investments or in investments that would have received funding anyway, which does not promote further development of the agricultural sector in Sweden.

It is not possible to substantiate a market failure

It is not possible to substantiate a market failure in today's credit market. A market failure can occur, for example, if banks do not have enough capital to meet the demand for capital, if banks have unjustifiably high requirements for borrowers, or if banks make incorrect assessments.

Sweden has well-functioning financial institutions that have plenty of capital, and there is no indication that the banks have unjustifiably high requirements for agricultural businesses applying for loans. The banks can and should not lend to companies that have an overly weak or unpredictable cash flow, as the risk of the company's insolvency is too high.

There are regional differences

Agriculture in the northernmost counties is considered to face the greatest challenges with capital supply. One reason is the lower profitability and the fact that agricultural land has a lower value. Therefore, there are regional differences in how banks assess loan applications from farmers. However, there is no statistics or follow-up that shows that it is more common for investments that have been granted support not to be carried out due to difficulties in obtaining bank loans in the north.

A financial instrument aimed at young farmers and investments in increased or maintained production is equally useful throughout the entire country and not just in the northernmost counties. Our assessment is that there is no need for additional financial instruments aimed solely at any specific part of the country.

The profitability of the agricultural sector needs to increase

Interviews, along with existing literature, have shown that the main reason banks and other lenders do not always approve loan applications from farmers is a lack of repayment ability. This lack of repayment ability is, in most cases, due to the companies having poor profitability. Measures aimed at increasing profitability and returns on capital in line with comparable countries is most urgent for increased investment rates and growth.

Risks of implementing a financial instrument

Several factors need to be considered when deciding to implement a financial instrument, and there are several risks.

- **A state funded financial instrument can distort the market.** One reason for implementing a financial instrument would be to facilitate access to external financial opportunities for companies that struggle, for example, because banks underestimate the potential of investments or overestimate their risk. Therefore, a new financial instrument would require accepting different risk levels, which means increased risk of insolvency. Moreover, it is necessary that the entity administering the financial instrument has the competence to make assessments at least at the same level as the market.
- **The costs need to be weighed against the effects.** From a socio-economic perspective, the value provided by the financial instrument must exceed the costs for both the responsible authorities and farmers, both for the development and management of the financial instrument, as well as for the costs associated with companies' work on applications, and for the cost that potential market distortion entails.
- **When the investor does not have to bear the entire risk themselves, the so-called moral hazard increases.** A financial instrument can encourage risky behaviour and lead to market failure caused by moral hazard. Moral hazard refers to an increased risk-taking since the risks are borne by someone other than the one making the investment.

In summary, we recommend the following:

- Do not implement a financial instrument at this time.

If a financial instrument is to be implemented, we recommend that the financial instrument

- is designed as credit guarantees
- is targeted at young farmers and new companies that want to establish in the agricultural sector, and agricultural companies that want to invest in increased or maintained production.
- has a budget on no more than two billion kronor (SEK) for the first year, which is then expanded by half a billion SEK per year during the period.

Centrala begrepp

CAP står för Common Agricultural Policy och är ett begrepp som används inom EU. På svenska talar vi om EU:s gemensamma jordbrukspolitik (GJP).

Den strategiska planen syftar på Sveriges strategiska plan för den gemensamma jordbrukspolitiken 2023–2027.

EIB-gruppen är EU:s finansinstitut och ägs av medlemsstaterna. Gruppen utgörs bland annat av Europeiska investeringsbanken (EIB) och Europeiska investeringsfonden (EIF).

Finansiell produkt kan vara antingen en kapitalinvestering, en investering i form av kapital likställt med eget kapital, ett lån eller garantier enligt definitionerna i artikel 2 i EU:s budgetförordning.

Finansieringsinstrument är en unionsåtgärd i form av ekonomiskt stöd som tillhandahålls via en struktur genom vilken finansiella produkter tillhandahålls till slutmottagare. Detta kallas även finansiella instrument.

Finansieringsgap är skillnaden mellan önskat och tillgängligt kapital på kapitalmarknaden.

Hävstångseffekt definieras i budgetförordningen som *det belopp i återbetalningspliktig finansiering som tillhandahålls berättigade slutmottagare dividerat med unionens bidrag*.

Lantbrukare och jordbrukare används i denna rapport som samlingsbegrepp för personer som har sitt yrke inom jordbruk, trädgård eller rennäring.

Marknadsmislyckande är ett begrepp som i denna rapport används när kreditmarknaden inte svarar upp mot efterfrågan på krediter på grund av omotiverat höga krav på låntagare.

Monetära finansinstitut innefattar banker, bostadsinstitut, finansbolag, kommun- och företagsfinansierande institut, monetära värdepappersbolag och monetära investeringsfonder (penningmarknadsfonder).

Slutmottagare är den juridiska eller fysiska person som tar emot stöd från fonderna.

SME står för små och medelstora företag. I denna rapport följer vi EU-kommissionens definition: **Medelstora företag** är de som har mellan 50 och 249 anställda och har en årsomsättning om högst 50 miljoner euro eller har en årlig balansomslutning om högst 43 miljoner euro. **Små företag** är de som har mellan 10 och 49 anställda och vars omsättning eller balansomslutning inte överstiger 10 miljoner euro per år. **Mikroföretag** är de som har färre än 10 anställda och högst 2 miljoner euro i årsomsättning eller balansomslutning.

Innehåll

1	Inledning	15
1.1	Syftet med förhandsbedömningen	15
1.2	Förhandsbedömningens upplägg	15
1.3	Metodbeskrivning	17
2	Marknadsanalys	21
2.1	Sammanfattande slutsatser	21
2.2	Det svenska jordbruket	21
2.3	Bedömningar av kapitalförsörjningen i tidigare genomförda analyser	26
2.4	Investeringsstöd och startstöd i den strategiska planen	29
2.5	Finansieringsbehov och finansieringsmöjligheter	29
2.6	Finansieringsgap och marknadsmisslyckande	42
2.7	Slutsatser	51
3	Bedömning av om finansieringsinstrument är lämpligt i den strategiska planen	54
3.1	Sammanfattande slutsatser	54
3.2	Tidigare bedömningar av finansieringsinstrument	55
3.3	Faktorer att beakta vid val av finansieringsinstrument	60
3.4	Lån och garantier	65
3.5	Slutsatser	67
4	Form och genomförande vid eventuell implementering av finansieringsinstrument	71
4.1	Sammanfattande slutsatser	71
4.2	Erfarenheter av finansiella produkters utformning	71
4.3	Europeiska investeringsbanken och Europeiska investeringsfonden	77
4.4	Erfarenheter från andra medlemsstater	80
4.5	Statsstödsreglerna	88
4.6	Slutsatser	89
5	Referenser	92
6	Bilagor	97
	Bilaga 1 - Målen för den gemensamma jordbrukspolitiken inom EU	97
	Bilaga 2 - Investeringsstöd och startstöd i den strategiska planen	98
7	Publicerade utvärderingsrapporter	102

1 Inledning

I denna rapport presenteras en förhandsbedömning av lämpligheten i att använda finansieringsinstrument i Sveriges strategiska plan för den gemensamma jordbrukspolitiken 2023–2027 (fortsättningsvis *den strategiska planen*). Den strategiska planen godkändes av EU-kommissionen i oktober 2022. Den totala budgeten för den strategiska planen är cirka 60 miljarder kronor för perioden 2023–2027. Av dessa står EU för 45 miljarder kronor och Sverige för 15 miljarder kronor.

Om finansieringsinstrument ska användas som en del i den strategiska planen ska de bidra till att specifika mål inom programmet nås, enligt artikel 58 punkt 1 i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2021/1060 (1).

Kommissionen ställer krav på medlemsländerna att genomföra en förhandsbedömning av behov och utformning av de finansieringsinstrument som medlemsländerna avser att införa. Denna rapport är resultatet av det uppdrag som Regeringskansliet gett åt Jordbruksverket att genom upphandling genomföra en förhandsbedömning om lämpligheten av finansieringsinstrument i den strategiska planen (2). Förhandsbedömningen har genomförts av Professional Management AB (fortsättningsvis *vi*).

1.1 Syftet med förhandsbedömningen

Det övergripande syftet med förhandsbedömningen är att visa ifall det är lämpligt med stöd genom finansieringsinstrument i Sveriges strategiska plan för den gemensamma jordbrukspolitiken 2023–2027.

1.2 Förhandsbedömningens upplägg

Förhandsbedömningen omfattar interventionstyperna *investeringar* samt *etablering av unga jordbrukare och landsbygdsföretag*, som finns i artiklarna 73–75 i förordningen om regler för stöd gällande de strategiska planer som medlemsstaterna ska upprätta inom ramen för den gemensamma jordbrukspolitiken ((EU) 2021/2115). I [tabell 1](#) anges vilka befintliga åtgärder, i detta fall stöd, som är aktuella för förhandsbedömningen, samt vilken interventionstyp och artikel de hör till.

Tabell 1. Aktuella interventionstyper och befintliga åtgärder utifrån artiklar i förordning (EU) 2021/2115.

Artikel	Interventionstyp	Befintliga åtgärder
73–74	Investeringar	<ul style="list-style-type: none"> • Investeringsstöd för bevattningsdammar • Investeringsstöd för diversifiering till annat än jordbruk • Investeringsstöd för förädling av jordbruksprodukter • Investeringsstöd för kalkfilterdiken • Investeringsstöd för vattenvårdsåtgärder • Investeringsstöd för ökad konkurrenskraft
75	Etablering av unga jordbrukare och jordbruksföretag	<ul style="list-style-type: none"> • Startstöd

Förhandsbedömningen består av två steg, där det andra steget är avhängigt resultatet av det första. Det första steget är en marknadsanalys och det andra en bedömning av lämpligt finansieringsinstrument, inklusive dess form och genomförande. Förhandsbedömningen utgår från EU-kommissionens FI-compass (3) med de möjligheter till nationell anpassning som finns. Vi fokuserar på de delar som är relevanta utifrån svensk kontext.

Förhandsbedömningen har genomförts under våren 2025.

1.2.1 Förhandsbedömningens första del – marknadsanalys

I förhandsbedömningens första del ingår att

1. identifiera ifall det finns relevanta marknadsproblem inom det område som bedöms
2. fastslå ifall det finns eventuella marknadsmisslyckanden genom att analysera det eventuella glappet mellan tillgång och efterfrågan
3. kvantifiera, så långt det är möjligt, det eventuella finansieringsgapet.

1.2.2 Förhandsbedömningens andra del – form och genomförande

I förhandsbedömningens andra del ingår att

1. visa att offentlig intervention, eller stöd, är lämpligt
2. visa vilka finansiella produkter som ska erbjudas
3. visa vad som är ett passande belopp jämfört med den uppskattade hävstångseffekten med en kort motivering
4. ge information om vilka slutmottagarna i målgruppen är
5. ge information om vad det förväntade bidraget från finansieringsinstrumentet är till att det specifika målet nås.

1.2.3 Förhandsbedömningen utgår från krav i förordningen

Förhandsbedömningen inkluderar följande delar som anges som minimikrav i artikel 58 punkt 3 i förordning (EU) 2021/1060 om förhandsbedömning av finansieringsinstrument:

- a) det belopp som finansieringsinstrumentet enligt förslaget ska få i programbidrag och den uppskattade hävstångseffekten med en kort motivering
- b) de finansiella produkter som ska erbjudas enligt förslaget, inklusive det eventuella behovet av differentierad behandling av investerare
- c) slutmottagarna i den föreslagna målgruppen
- d) finansieringsinstrumentets förväntade bidrag till uppnåendet av specifika mål¹.

1.3 Metodbeskrivning

Nedan beskrivs de metoder som använts i förhandsbedömningen.

Genomförandet har utgått från EU-kommissionens förslag på upplägg och metod för förhandsbedömningar (3) (4).

1.3.1 Datainsamlingsmetoder och informationskällor

I förhandsbedömningen har vi intervjuat företrädare för jordbruksföretagen och nyckelpersoner vid myndigheter, kreditinstitut och andra organisationer, samt använt tillgänglig litteratur och data. Under förhandsutvärderingens andra steg har vi även tagit del av erfarenheterna av finansieringsinstrument från Europeiska Investeringsfonden (EIF), Europeiska Investeringsbanken (EIB), Estland, Lettland, Grekland, Frankrike och Italien.

I slutet av rapporten finns en referenslista och litteraturförteckning med den dokumentation som vi använt i förhandsbedömningen. En del i datainsamlingen har varit genomgång och analys av befintlig statistik och tidigare genomförda undersökningar.

Urvalet av respondenter för intervjuerna gjordes i samråd med uppdragsgivaren. I urvalet ingick cirka 60 personer som tillfrågats om intervju, varav 52 personer har intervjuats och ytterligare två har inkommit med skriftliga svar på intervjufrågorna. Bland de intervjuade finns representanter från följande företag, myndigheter och organisationer:

¹ Målen för den gemensamma jordbrukspolitiken inom EU återfinns i [bilaga 1](#).

- Jordbruksverket
- Tillväxtverket
- Länsstyrelserna
- Regeringskansliet
- Lantbrukarnas Riksförbund
- LRF Ungdomen
- Hushållningssällskapens förbund
- Ekologiska Lantbrukarna
- Hela Sverige ska leva
- Lokal Utveckling Sverige
- Lantmännen
- Småbrukarna
- Småföretagarnas riksförbund
- Spannmålsodlarföreningen
- Sveriges grisföretagare
- Sveriges Jordägareförbund
- Sveriges nötköttproducenter
- Sveriges Jordbruksarrendatorer
- Växtbaserat Sverige
- Europeiska Investeringsbanken
- Europeiska Investeringsfonden
- Landshypotek
- Nordea
- SEB
- Danske bank
- Sparbank
- Tillväxtbolaget
- Gårdskapital
- ALMI
- Ministry of regional affairs and agriculture, Estland
- Ministry of Agriculture, Lettland

Bland de intervjuade finns ett tjugotal jordbruksföretagare, varav några unga jordbrukare utan koppling till ovanstående organisationer, samt femton representanter för banker och kreditinstitut.

Några som vi tillfrågade avstod från att medverka. Det gäller Swedbank, NEFCO, Visita, Svensk fågel, Branschråd för Lantbrukets Rådgivningsföretag och Sveriges lantbruksuniversitet.

1.3.2 Metodologiska reflektioner

Av förhandsbedömningen ska det framgå om det råder ett marknadsmislyckande, det vill säga om företag som troligen skulle vara lönsamma, trots detta inte får tillgång till kapital på marknaden. Det ska också framgå vilken typ av finansieringsinstrument medlemslandet vill införa, vad hävstången förväntas bli och vilka slutmottagarna skulle vara.

Tillgången till relevant skriftlig dokumentation av erfarenheter från användning av finansieringsinstrument är mycket begränsad. Vad gäller jordbrukssektorn i Sverige finns inga dokumenterade erfarenheter alls. Det finns få utvärderingar eller andra studier som ger aktuell evidens för resultat och effekter av finansieringsinstrument generellt för olika sektorer. För jordbrukssektorn finns ännu ingen utvärdering för något land inom EU.

En utmaning i analysen är eftersläpningen i tillgänglig statistik, vilket innebär svårigheter att identifiera eventuella trender med bärighet för den tidsperiod som förhandsbedömningen avser.

Av den anledningen är vi i stor utsträckning beroende av bedömningar från olika grupper av informanter med god insikt i behoven och utvecklingen inom sektorn. Det har därför varit av stor vikt att genomföra intervjuer med informanter med olika perspektiv på utvecklingen. Urvalet av intervjuade organisationer och individer anser vi ger en bred bild med hänsyn till olika erfarenheter, intressen och perspektiv.

I huvudsak bygger därmed våra slutsatser på en analys av kvalitativa data. Vi har övervägt att även inhämta mer kvantifierbara data genom en bredare intervju- eller enkätundersökning med ett större urval företag inom sektorn, men har gjort bedömningen att det för att ge en tillräcklig representativitet skulle krävas en urvalsstorlek som inte är realistisk inom ramen för den tid som står till förfogande för förhandsbedömningen. För att skapa representativitet skulle ett sådant urval behöva beakta sådant som företagets storlek, inriktning och lokalisering i landet. Dessutom har en utvärdering av stöd till generationsskiftet inom jordbruket (5) genomförts under 2024 där uppgifter har inhämtats genom fokusgrupper och enkätundersökning direkt från berörda målgrupper för de aktuella stöden. Vi bedömer att det är tveksamt om en ytterligare undersökning med samma primära målgrupp skulle tillföra ny information utöver vad som framkommer genom generationsskiftesutvärderingen och de intervjuer som vi har genomfört.

Vi har vidare övervägt att genomföra intervjuer med investmentbolag med erfarenhet från finansieringsinstrument inom Europeiska regionala utvecklingsfonden (Eruf), men bedömer att det är tveksamt om en sådan insats skulle tillföra ny information utöver vad som framkommer vid övriga intervjuer.

Urvalet informanter var inledningsvis stort i syfte att ta höjd för risken för ett relativt stort bortfall. Erfarenheterna från tidigare liknande förhandsbedömningar visar att många respondenter inte anser sig kunna tillföra något i en fråga där det saknas tidigare erfarenheter och att de därför avstår från att medverka. En annan orsak till bortfall kan vara bristande tillgänglighet hos respondenterna och att det är en kort tidsperiod som står till förfogande för intervjuerna. För att kunna genomföra intervjuerna under den begränsade intervjuperioden har vi varit tre utvärderare som genomfört intervjuer för att maximera vår egen tillgänglighet.

I informationen till respondenterna har vi förtydligat att svar och synpunkter kommer att ingå i vår samlade analys och att enskilda personers åsikter inte kommer att återberättas. På så sätt minskar risken för att respondenter ger de svar som de tror att beställaren av förhandsbedömningen vill få. Under intervjuerna har även intervjuaren strävat efter att ha ett neutralt och objektivt

förhållningssätt för att inte påverka respondentens svar i någon särskild riktning.

Som i alla bedömningar krävs en försiktighet vid tolkningen av materialet. En viktig del i förhandsbedömningen har därför varit triangulering av flera källor, där svaren från intervjuerna med olika intressentgrupper analyseras tillsammans med information från skriftlig dokumentation och tillgänglig statistik. Vi har således undvikit att dra långtgående slutsatser enbart utifrån en informationskälla.

2 Marknadsanalys

I detta kapitel beskrivs förutsättningarna för det svenska jordbruket och hur kapitalmarknaden ser ut.

2.1 Sammanfattande slutsatser

Utifrån marknadsanalysen drar vi följande slutsatser:

- Tillväxten och investeringstakten inom jordbruket behöver öka för att det ska vara möjligt att nå målsättningarna i livsmedelsstrategin och jordbrukspolitikens övergripande mål att stärka sektorns motståndskraft.
- Tillgången till kapital är god för lönsamma investeringar i jordbruksföretagen.
- Glappet mellan tillgång och efterfrågan på kapital inom jordbrukssektorn beror inte på ett marknadsmisslyckande.
- Bristande lönsamhet är främsta orsaken till att jordbruksföretag inte alltid får önskade lån.
- Åtgärder inom jordbrukspolitiken bör främst riktas mot att minska den administrativa bördan och öka lönsamheten inom jordbrukssektorn.

2.2 Det svenska jordbruket

Under de senaste åren har det svenska jordbruket stått inför flera utmaningar som påverkat både lönsamhet och konkurrenskraft. Förändringar i omvärlden har påverkat den europeiska marknaden och kostnadsökningarna är påtagliga för många lantbrukare till följd av ökade räntor och ökade kostnader för insatsvaror och tjänster.

Möjligheten till finansiering påverkas av att branschen generellt har låg avkastning i förhållande till insatt kapital. Jordbruket är en mycket kapitalkrävande sektor med delvis sårbar produktion, som är starkt påverkad av bland annat väder, elpriser och priset på insatsvaror.

2.2.1 Antal jordbruksföretag och andel jordbruksmark har minskat

Under 2024 var den totala landarealen jordbruksmark 2 980 900 hektar i Sverige. Det är en minskning med 66 500 hektar sedan 2013. Jordbruksmarken består till 85 procent av åkermark och till 15 procent av betesmark och slätteräng.

Även antalet jordbruksföretag har minskat i Sverige. År 2024 fanns det 55 400 jordbruksföretag i Sverige, vilket är en minskning med 17 procent sedan 2013. År 2024 var mer än en tredjedel av landets jordbruksföretagare 65 år eller äldre.

2.2.2 Lantbrukets skuldsättning

Lantbruksbarometern är en årlig rapport som visar lantbrukarnas uppfattning om det aktuella läget inom lantbruket. Resultatet för hösten 2024 visar att endast 21 procent av de lantbrukare som deltog i undersökningen upplever att de har dålig likviditet. Den totala skuldsättningen inom svenskt lantbruk uppgick till cirka 384 miljarder kronor vid utgången av 2023, en minskning med 0,2 procent jämfört med utgången av 2022 (6). Det är första gången under 2000-talet som skuldsättningen i lantbruksföretagen minskar.

I [tabell 2](#) visas sammanställning över lantbrukets skuldsättning i miljoner kronor 2019–2023².

Tabell 2. Lantbrukets skuldsättning 2019–2023 (miljoner kronor).

	2019	2020	2021	2022	2023
Landshypotek	69 144	71 471	75 195	78 466	79 028
Swedbank/Sparbankerna	119 101	123 149	126 233	127 961	127 467
Danske Bank	18 430	19 417	18 807	20 567	20 647
Nordea	20 800	22 600	24 841	27 377	27 249
Länsförsäkringar	28 489	31 700	33 100	33 900	34 200
SEB	26 131	30 931	35 688	36 457	36 419
Handelsbanken	48 261	53 302	56 548	56 371	55 266
Leverantörskrediter	3 650	2 600	3 000	3 850	3 850
Summa	334 006	355 170	373 412	384 949	384 126

Källa: Lantbruksbarometern hösten 2024.

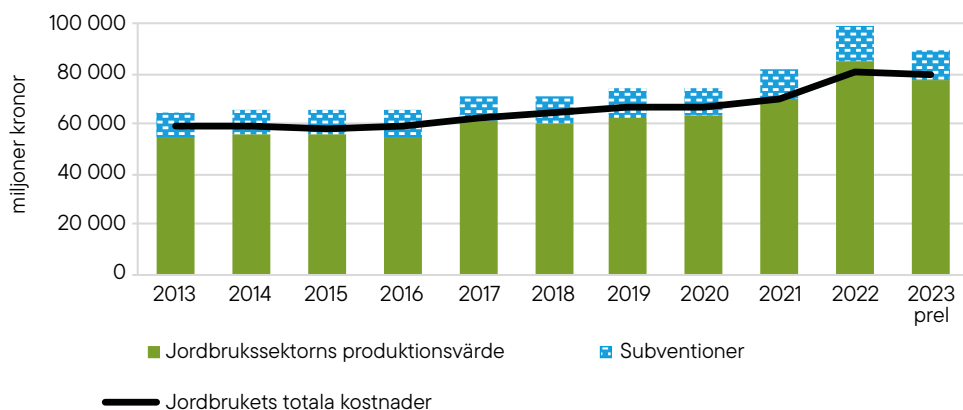
2.2.3 Utveckling av ekonomiska förutsättningar inom jordbrukssektorn

Produktionsvärdet inom jordbrukssektorn ökar, men eftersom kostnaderna också ökar betyder det inte att lönsamheten ökar. I prognosen för 2024 bedömdes jordbrukssektorns totala produktionsvärde uppgå till 85,3 miljarder kronor. Det är en ökning med 5 procent jämfört med 2023 och 55 procent jämfört med 2013.

[Figur 1](#) visar hur utvecklingen har sett ut 2013–2023. Där framgår att jordbrukets produktionsvärde har ökat kraftigt under den senaste tioårsperioden och att jordbrukets totala kostnader följer samma kurva. Faktorinkomsten, som ska täcka kostnader för löner, arrenden, räntor, eget arbete och eget kapital,

2 Siffrorna i tabellen bygger på bankernas egna uppgifter om utlåning. Kriterium för att ett lån ska räknas med är att utlåningen ska avse privatägt jord- och skogsbruk med verksamhet som ryms i SNI-kodsystemet för jord och skog.

minskade 2023 med 26 procent jämfört med 2022. Företagsinkomsten, som ska täcka kostnader för eget arbete och eget kapital minskade 2023 med 48 procent jämfört med 2022. Resultatet för 2023 är dock över den nivå som rådde före 2021.

Figur 1. Jordbrukets produktionsvärde, subventioner och kostnader till löpande priser, 2013–2023, miljoner kronor.

Källa: Jordbruksverket, Jordbruksstatistik sammanställning 2024

I en utvärdering av livsmedelsstrategin (7) genomfördes internationella jämförelser med Finland, Danmark och gruppen höginkomstländer³. Jämförelsen visar bland annat att avkastningen på eget kapital var ungefär hälften så stor för livsmedelskedjan i Sverige som i Finland och gruppen höginkomstländer år 2022. I konkurrensen om privat kapital mellan olika samhällssektorer är avkastningen en viktig parameter.

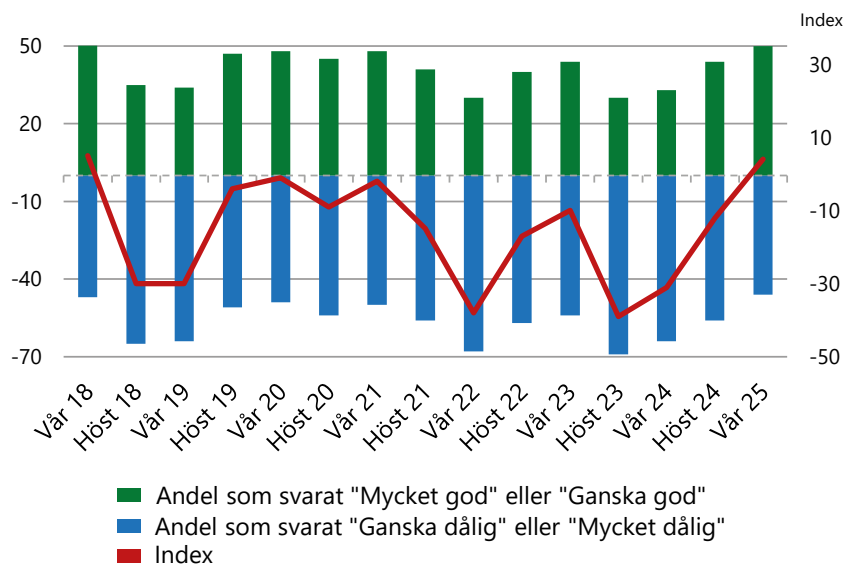
2.2.4 Den upplevda lönsamheten har ökat

Lantbruksbarometern är en årlig rapport som visar lantbrukarnas uppfattning om det aktuella läget inom lantbruket. Lantbruksbarometern våren 2025 visar att den upplevda lönsamheten ökat, men att de geografiska skillnaderna växer (8).

Figur 2 visar utvecklingen av jordbrukarnas upplevda lönsamhet mellan åren 2018–2025. Där framgår att lönsamhetsindexet⁴ stigit till +4 våren 2025 från -31 året innan, vilket innebär att den upplevda lönsamheten är på den högsta nivån sedan våren 2018 (8).

3 Enligt den indelning som görs i FAO:s statistik.

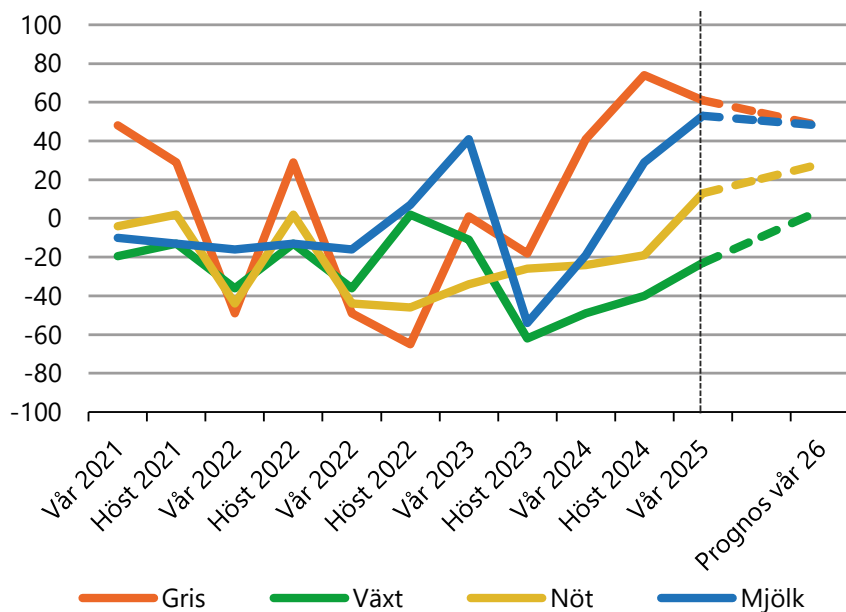
4 Detta index är beräknat som skillnaden mellan andelen som svarat ”mycket god” eller ”ganska god” och andelen som svarat ”ganska dålig” eller ”mycket dålig”. Ett positivt netttotal innebär att fler än hälften av de tillfrågade bedömer lönsamheten som god. Nettotalet kan variera mellan minus 100 och plus 100.

Figur 2. Jordbrukarnas upplevda lönsamhet; våren 2018–våren 2025.

Källa: Lantbruksbarometern våren 2025.

Av [figur 3](#) framgår jordbrukarnas upplevda lönsamhet fördelat på produktionsgrenar. I undersökningen 2025 uppvisar grisköttsproducenterna den högsta upplevda lönsamheten. Växtodlarna är de som har den lägsta upplevda lönsamheten och visar trots en uppgång sedan 2023 fortfarande ett negativt lönsamhetsindex (8).

Figur 3. Jordbrukarnas upplevda lönsamhet fördelat på produktionsgrenar, lönsamhetsindex, våren 2021–våren 2025, samt prognos våren 2026.

Källa: Lantbruksbarometern våren 2025.

Den upplevda lönsamheten skiljer sig även mellan regionerna. Undersökningen 2025 visar en historiskt stor skillnad i upplevd lönsamhet mellan regionerna (8). Skillnaden i lönsamhetsindex är 68 enheter mellan den region som upplever högst lönsamhet (Jönköpings län, Kalmar län, Kronobergs län, Blekinge län) respektive lägst lönsamhet (Stockholms län, Uppsala län, Västmanlands län). Jämtlands län, Västerbottens län, Norrbottens län har den tredje högsta upplevda lönsamheten.

Andelen lantbrukare som uppger att lönsamheten är så god att den täcker alla löpande utgifter inklusive lön samt framtida investeringar är dock på en högre nivå våren 2025 än föregående år i alla regionerna.

2.2.5 God lönsamhet är en förutsättning för investeringar och nyetablering

Den strategiska planen för den gemensamma jordbrukspolitiken är ett viktigt verktyg för att realisera målen i livsmedelsstrategin. Det övergripande målet för livsmedelsstrategin är en konkurrenskraftig livsmedelskedja där den totala livsmedelsproduktionen ökar, samtidigt som relevanta nationella miljömål nås, i syfte att skapa tillväxt och sysselsättning och bidra till hållbar utveckling i hela landet (9). I mars 2025 presenterade regeringen en uppdaterat av Sveriges livsmedelsstrategi: Livsmedelsstrategin 2.0, med fokus att stärka lönsamheten och robustheten i livsmedelskedjan (9).

För att tillväxt och sysselsättning ska öka krävs att investeringar görs i jordbrukssektorn. Enligt Jordbruksverkets underlag till den strategiska planen är investeringsnivån i jordbruket inte tillräcklig (10) och det finns ett stort behov av kapital till dels ägarskiften i primärproduktionen, dels nya investeringar som syftar till att upprätthålla och öka produktionen i linje med livsmedelsstrategins mål. Den främsta orsaken till att investeringar inte kommer till stånd anses vara bristande lönsamhet.

Tillgången till krediter är däremot ett förhållandevis litet problem för jordbrukare i Sverige jämfört med andra EU-länder. Det visar en analys som EU-kommissionen gjort av kapitalbehoven i jordbrukssektorn (11). Räntorna i Sverige är låga jämfört med andra EU-länder och det finns en förmånlig konkurrenssituation på den svenska kreditmarknaden som gynnar låntagarna. EU-kommissionens analys visar att det är få jordbrukare i Sverige som får avslag på ansökan om banklån. De som oftast får avslag på låneansökningar är unga jordbrukare som saknar bakgrund i jordbruket. EU-kommissionen rekommenderar därför försök med finansieringsinstrument som riktas mot unga jordbrukare och andra nystartade företag. Banker och rådgivare bör enligt EU-kommissionen ingå i en sådan försöksverksamhet (11).

I Sverige är snittåldern på lantbrukaren 60 år. LRF Ungdomen har kartlagt ungas attityd och framtidstro kopplat till ägarskiften (12). De som svarat på

undersökningen tror på lantbruket som ett framtidsyrke och de ser friheten i att styra över sin tid som en stor möjlighet. I undersökningen identifieras tre särskilt framträdande hinder. Det första är att få ihop nog kapital för att genomföra affären, det andra är konkurrensen med äldre kapitalstarka lantbrukare som köper upp lantbruksfastigheter och det tredje är att ha råd att köpa ut eventuella syskon i befintliga lantbruk. De hinder som lyfts fram när det gäller att driva ett lantbruksföretag är bristande lönsamhet och komplicerade regelverk.

2.3 Bedömningar av kapitalförsörjningen i tidigare genomförda analyser

I detta avsnitt sammanfattar vi tidigare genomförda bedömningar av kapitalförsörjningen inom svenskt jordbruk, samt pågående arbeten med koppling till jordbrukssektorn.

2.3.1 Underlag till den strategiska planen

Den strategiska planen baseras på omfattande SWOT- och behovsanalyser (13). I behovsanalysen framgår att det finns behov av att underlätta kapitalförsörjningen för jordbruksföretag, samt för små företag och mikroföretag i landsbygderna som inte bedriver jordbruksverksamhet. Behovet av investeringar bedöms vara större än vad som är möjligt att möta inom den strategiska planen.

Som en del i arbetet med att ta fram underlag för den strategiska planen har Jordbruksverket även gjort en särskild analys av finansieringsinstrument (10). I denna analys framgår följande:

- I stort fungerar kreditmarknaden bra för det svenska jordbruket. Det finns kapital och det finns flera konkurrerande kreditinstitut.
- När kredit inte beviljas är bristande lönsamhet oftast det vanligaste skälet.
- Investeringsnivån är inte tillräcklig, det är få unga jordbrukare som etableras och investeringar i djurstallar är inte tillräckliga för att expandera produktion.

Enligt vår bedömning har ingen avgörande förändring skett som påverkar dessa analyser, med undantag för att världsläget har tvingat fram en annan syn på behovet av beredskap och förmågan att hantera olika krissituationer.

2.3.2 Tillgång till finansiering är inte något stort problem i Sverige, enligt FI-compass

FI-compass publicerade i juni 2020 en analys av kapitalbehoven i jordbrukssektorn (11). När det gäller tillgång och efterfrågan på kapital konstateras följande:

- I Sverige ansåg cirka 92 procent av jordbrukarna att de hade tillräckliga medel för att göra de investeringar som ansågs nödvändiga, jämfört med cirka 75 procent för EU-24⁵.
- Jämfört med EU-24 har svenska lantbrukare bättre övergripande lånevillkor och det ställs lägre krav på säkerheter.
- Sammantaget är tillgången till finansiering inte ett stort problem för svenska lantbrukare. Andelen avslag är låg och andelen jordbrukare som avskräcks från att ansöka om lån är sannolikt också låg.
- Främsta anledningen till att jordbrukarnas låneansökningar avslås av bankerna är att de uppfattas ha begränsad återbetalningsförmåga, vilket är kopplat till sektorns allmänna låga lönsamhet.
- Det är ingen specifik undersektor inom jordbruket som bankerna drar sig för att finansiera. Oavsett vilken jordbruksverksamhet som bedrivs ligger bankens fokus vid bedömningen av en kreditansökan på gårdens skötsel, återbetalningsförmåga och belåningsgrad.

2.3.3 Finansieringsinstrument lyfts inte som en lösning i utvärdering av generationsskifte inom lantbruket

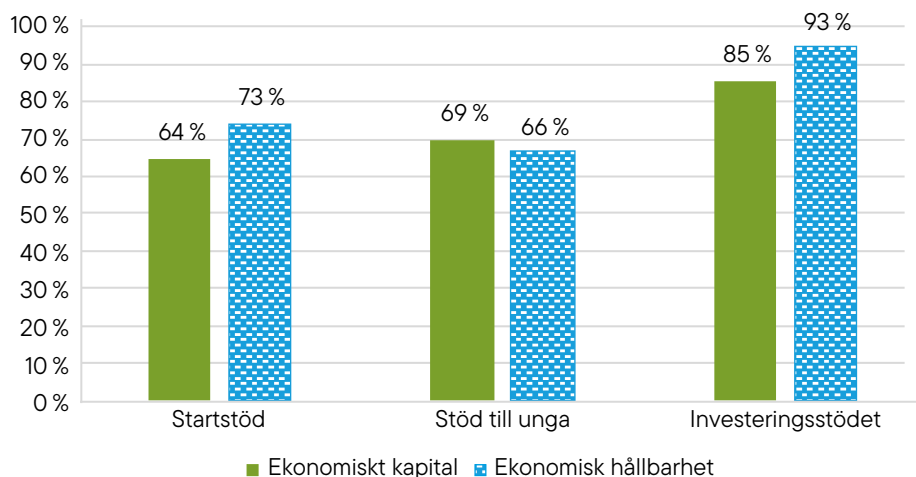
Nyligen presenterades en utvärdering av stöden inom den strategiska planen som bidrar till att främja generationsskifte inom jordbruk, trädgård och rennäring (5), och av vilka behov som finns.

I utvärderingen konstateras att det omfattande kapitalbehovet är ett av de största hindren vid ett generationsskifte, då det krävs stora investeringar för att köpa gårdar, mark och utrustning. De tre stöden i den strategiska planen anses vara relevanta och bidrar till att underlätta generationsskiften, men de anses inte vara tillräckliga för att locka nya personer till lantbruket. Bland annat är konkurrensen om stöden hård och budgeten begränsad, vilket gör det svårt för unga lantbrukare att i sina kalkyler kunna räkna med att få stöd.

Av utvärderingen framgår att stöden i relativt stor utsträckning möter behoven av ekonomiskt kapital och ekonomisk hållbarhet för de som får stöd. [Figur 4](#) visar hur utvärderingens respondenter anser att de olika stöden möter deras behov av kapital och ekonomisk hållbarhet. Av diagrammet framgår att

5 I EU-24 ingår följande länder: Belgien, Bulgarien, Danmark, Estland, Finland, Frankrike, Grekland, Irland, Italien, Kroatien, Lettland, Litauen, Nederländerna, Polen, Portugal, Rumänien, Slovakien, Slovenien, Spanien, Sverige, Tjeckien, Tyskland, Ungern och Österrike.

majoriteten av de som svarat på utvärderingen bedömer att stöden i den strategiska planen möter behovet av kapital och ekonomisk hållbarhet i samband med generationsskifte.

Figur 4. Bedömning av i vilken utsträckning stöden möter respondenternas behov av kapital och ekonomisk hållbarhet i samband med generationsskiftet. Andel som svarat i viss eller hög utsträckning.

Källa: Utvärderingsrapport 2025:7, sida 26, Jordbruksverket.

I utvärderingen ges ett antal rekommendationer kring hur stöden i den strategiska planen kan förbättras så att de bättre kan möta behoven. Ingen av utvärderarnas slutsatser eller rekommendationer tar upp finansieringsinstrument som ett alternativ för att underlätta generationsskifte inom lantbruket, men av underlaget till utvärderingen framgår att ett par respondenter lyfte att startstödet skulle kunna vara ett lån med subventionerad ränta. Utvärderarnas rekommendationer fokuserar dock på att justera nuvarande stöd, höja budgeten för startstöd och se över om exempelvis stödet till kompetensutveckling inom den strategiska planen kan justeras utifrån ett generationsskifteperspektiv.

2.3.4 Pågående översyn av jordförvärvslagen kan påverka tillgången till kapital för investeringar

Jordförvärvslagens bestämmelser om krav på tillstånd vid juridiska personers förvärv av lantbruksegendom har begränsande effekt på förutsättningarna för ägarskiften och investeringar i djurhållning. Jordförvärvslagens bestämmelser om förvärvstillstånd för juridiska personers förvärv av lantbruksegendom ses därför över i syfte att förbättra tillgången till externt kapital för investeringsintensiva jordbruksföretag (14). Det finns behov av fortsatta investeringar och förbättrade förutsättningar för inträde av nya delägare eller för ägarskiften i jordbruksföretag som redan har stallbyggnader eller liknande anläggningar som behövs för en rationell och konkurrenskraftig djurhållning. Samma behov finns även hos företag som i dag inte har någon sådan anläggning, men som planerar att investera i en sådan.

Det är enligt direktiven till översynen angeläget att det även i fortsättningen ska finnas en stark koppling mellan brukande och ägande av jordbruksmark och att en långsiktig och hållbar användning av jordbruksfastigheter säkerställs. Det är därför viktigt att endast bolag som ägs av fysiska personer tillåts förvärva mark.

Utredaren ska bedöma om jordförvärvslagen ska ändras så att investeringsintensiva djurhållande jordbruksföretag och jordbruksföretag som avser att göra en första investering i djurstallar och som bedrivs i aktiebolagsform ska kunna ges tillstånd att förvärva viss jordbruksmark. Vid utformandet av förslaget ska utredaren göra en avvägning mellan, å ena sidan, jordbruksföretagens behov av kapitalförsörjning och, å andra sidan, att förslaget inte får öppna för mer omfattande bolagsäggande än nödvändigt. Resultatet av översynen ska redovisas i juni 2025.

2.4 Investeringstöd och startstöd i den strategiska planen

De stöd i den strategiska planen som är relevanta för förhandsbedömningen är sju till antalet och beskrivs kortfattat i bilaga 2. Utöver dessa stöd har nyligen ett nationellt investeringsstöd för robust primärproduktion införts.

Den totala budgeten för den strategiska planen är cirka 60 miljarder kronor för perioden 2023–2027. Programbudgeten för investeringsstöd och startstöd är totalt 4 388 miljoner kronor. I [bilaga 2](#) ges en sammanställning av programbudget och hittills beviljat stöd för varje åtgärd.

Det finns ett antal villkor och urvalskriterier för nuvarande startstöd och investeringsstöd. Vår bedömning är att samma villkor och urvalskriterier bör användas vid eventuella finansieringsinstrument och nuvarande stöd. Dessa bör emellertid ses över och förenklas för att säkerställa att de är konkurrensneutrala, förutsägbara och enkla att tillämpa. De schablonberäkningar som används för stöden bör också kunna användas.

2.5 Finansieringsbehov och finansieringsmöjligheter

I detta avsnitt beskriver vi dels när ett finansieringsbehov kan uppstå, dels vilka finansieringsmöjligheter som då finns att tillgå.

2.5.1 Olika situationer när ett finansieringsbehov uppstår

Att bedriva ett framgångsrikt lantbruksföretag kräver mycket kapital. Omfattande kapitalbehov är oftast långsiktiga till sin karaktär. Stora värden är bundna i fasta tillgångar, samtidigt som omsättning och lönsamhet kan vara relativt begränsad.

Förutsättningarna och behoven skiljer sig från gård till gård, men gemensamt är att det behövs finansiering, som är anpassad för verksamhetens kassaflöden. Det kan röra sig om kapital vid generationsskifte, topplån till investeringar, omställningslån för nya bruksmetoder eller bryggån för investeringsstöd. Behov av kapital till investeringar avser inte bara expansion eller ökad produktion, utan kan även behövas för att bibehålla befintlig produktion till god kvalitet eller säkerställa ett modernt lantbruk som ger goda förutsättningar för generationsskifte. Olika behov kräver olika finansieringsupplägg. Här följer några olika situationer när kapitalbehov uppstår⁶:

- **Vid investering i någon typ av fast egendom på egen, ägd, fastighet**

Exempel på investeringar: Att dränera eller täckdika, anlägga dammar eller göra andra markförbättrande åtgärder, bygga ekonomibyggnader (exempelvis för torkning och lagring) eller gårdsbutik, eller göra förbättringsåtgärder för byggnader. Markarbeten och olika förbättringsåtgärder kan vara mycket viktiga för att få goda skördar och resultat. Även om investeringen är lönsam och välplanerad, kan det ofta finnas behov av medfinansiering av tredje part, exempelvis för att banken inte alltid vill stå för hela risken.

- **Vid investering i någon typ av fast egendom på arrenderad fastighet**

Exempel på investeringar: Att dränera eller täckdika, anlägga dammar, göra andra markförbättrande eller göra förbättringsåtgärder för byggnader. Markförbättrande åtgärder såsom dränering och kalkning kan vara mycket viktiga för att få goda skördar och resultat. På arrenderad mark kan dock intressekonflikter uppstå mellan jordägare och arrendator. Hur ska till exempel restvärdet av investeringen hanteras om arrendet upphör? Ett inlösenavtal med tydliga villkor kan vara avgörande för att investeringen ska kunna bli av. Även långsiktiga arrendekontrakt och besittningsskydd kan vara avgörande för möjligheten att investera.

- **Vid köp av åkermark**

För en utökning av produktionen köps ytterligare åkermark, som blir tillgänglig när exempelvis grannjordbruk avvecklas. Den inköpta åkermarken är oftast en tillräcklig säkerhet för lånet.

- **Vid investering i någon typ av lös egendom, exempelvis maskiner, inventarier & verktyg för effektivare jordbruk**

Specialmaskiner, mobila spannmålstorkar, kontantinsats till traktor, nya verktyg för ogräshantering, mobila grisstall och förädlingsutrustning är exempel på investeringar i lös egendom. Ofta kan den inköpta produkten utgöra säkerhet för lånet.

6 Dessa beskrivningar baseras dels på intervjuer, dels på material från kreditgivare.

- **Vid investeringar i förnybar energi för ett fossilfritt jordbruk (gröna investeringar)**

Exempel på investeringar: Solceller, bergvärme, biogasanläggningar, flispannor, och pyrolyspannor. Investeringar i förnybar energi görs för att bidra till ett fossilfritt jordbruk och för att bli mer självförsörjande på energi. Ofta är detta icke-produktiva investeringar, som inte påverkar produktionens storlek eller intjäningsförmågan. Även om investeringen kan vara långsiktigt lönsam uppstår kortsiktigt ökade kostnader som inte täcks av ökade intäkter.

- **Vid förvärv av driftsbolag inför ägarskifte**

Förutsättningarna för lantbruksföretag som planerar att lämna över sin verksamhet till nästa generation ägare kan se olika ut. I vissa fall vill yngre familjemedlemmar driva vidare verksamheten. I andra fall finns anställda som vill driva vidare det som byggts upp. Gemensamt är att det ofta behövs extern finansiering för att genomföra skiftet. De anställda som ska ta över kan exempelvis behöva finansiering för att förvärva kontrollen över driftsbolaget, så att de successivt kan bygga upp ett eget kapital och så småningom även köpa loss mark och byggnader.

- **Vid behov av medfinansiering vid fastighetsförvärv**

Det behövs långsiktiga förvaltare av jordbruksmark och naturkapital. Att äga egen mark är viktigt för att ha incitament att göra långsiktiga investeringar i exempelvis jordhälsa och dränering. Historiskt har det också visat sig lönsamt, dels på grund av minskade kostnader för arrenden, dels på grund av värdestegringen. För den som inte ärver en gård, exempelvis arrendatorer eller anställda på gården, är finansieringen ofta svårare.

- **Vid omställning till nya bruksmetoder (Omställningslån)**

Ur ett globalt perspektiv har svenskt lantbruk goda förutsättningar att tackla ett förändrat klimat. Att ställa om till ett produktionssystem enligt principerna för exempelvis bevarandjordbruk, ekologiskt jordbruk eller regenerativa metoder innebär kapitalbehov för såväl konkreta investeringar som rörelsekapital för löpande drift. Under en övergångsperiod kan kassaflödena bli något lägre än tidigare, men över tid kan det löna sig genom förbättrad jordhälsa och minskat behov för insatsvaror. För att skapa bästa möjliga förutsättningar för omställningen kan en anpassad finansieringslösning vara värdefull.

- **Vid ny eller kompletterande driftsinriktning**

Att ställa om till en ny driftsinriktning eller komplettera befintlig produktion genom att lägga till fler verksamhetsområden medför ofta ett kapitalbehov för såväl konkreta investeringar som rörelsekapital för löpande drift. Ibland kan det ta några år innan investeringen genererar kassaflöden.

- **Vid behov av likviditetslån**

Det är få branscher som binder så mycket kapital som lantbruket. Biologiska processer är långa och perioden från sådd till skörd kan vara mycket likviditetskrävande. Dessutom lönar det sig i många fall att lagra in grödor vid skörd och sälja vid ett senare tillfälle – trots den kapitalbildning det medför. Vidare krävs ofta ett ökat rörelsekapital i samband med tillväxt och nya investeringar. Likviditetslån med anpassad återbetalningstakt kan fungera som verktyg för att hantera likviditeten.

- **Vid behov av bryggfinansiering i samband med investeringsstöd och andra stöd**

I många fall dröjer det ett antal månader från att ansökan om investeringsstöd beviljas till att stödet betalas ut och detta kan pressa likviditeten, exempelvis om kostnader för investeringen ska tas under sommaren men stödet betalas ut först året efter. I sådana situationer kan en bryggfinansiering underlätta. När stödet senare väl betalas ut kan det användas för att återbetala lånet. Motsvarande kan gälla även för andra stöd, exempelvis Klimatklivet.

Denna översiktliga beskrivning av när ett finansieringsbehov kan uppstå, visar på att det också finns behov av olika former av finansieringsmöjligheter. Därför behövs det en dynamisk marknad för finansieringen av jordbruket.

2.5.2 Tillgången på kapital är god i Sverige

Är tillgången på kapital till jordbruket alltför begränsad i Sverige? Har de svenska bankerna inte möjlighet att ge lån till lönsamma investeringar i det svenska jordbruket?

Två system för att begränsa hur mycket banker kan låna ut är *reservkrav* och *kapitaltäckningskrav*. Reservkrav innebär att banken måste hålla en del av insättningarna som reserv. Kapitaltäckningskrav innebär att banken måste garantera utlåningen (riskvägt) med eget kapital. I Sverige tillämpas kapitaltäckningskrav vilket regleras av Lagen om kapitaltäckning och stora exponeringar (SFS 2006:1372).

Penningmängd är enligt Sveriges riksbank ett mått på de likvida medel som cirkulerar i ekonomin och brukar definieras som innehavarsektorns innehav av emittentsektorns skuldinstrument. Penningmängden styr prisnivån i samhället och en ökning av penningmängden leder till en ökning av den allmänna prisnivån i samhället, inflation, om alla andra faktorer hålls konstanta. Penningmängden ökas genom ett samspel mellan centralbanken, som har monopol på att trycka sedlar och mynt, och andra monetära finansinstitut, som privatägda banker, bostadsinstitut, finansbolag, kommun- och företagsfinansierande institut, monetära värdepappersbolag och monetära

investeringsfonder (penningmarknadsfonder) som ökar penningmängden genom utlåning mot säkerhet.

I Sverige är det Statistiska centralbyrån som på Riksbankens uppdrag beräknar penningmängden. [Figur 5](#) visar förändring av penningmängden mellan åren 2002 och 2024⁷. Förändringen av penningmängden har varit negativ under 2023, men är nu återigen ökande.

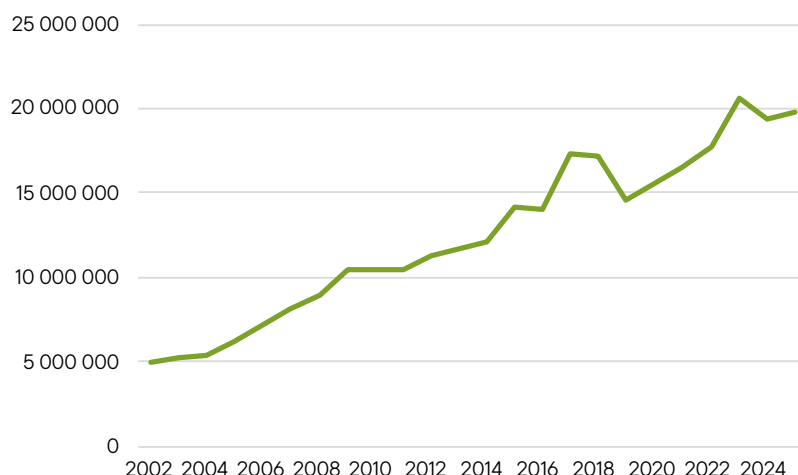
Figur 5. Förändring av penningmängden, procent.

Källa: Sveriges Riksbank

Nedgången under 2023 innebar emellertid bara ett litet hack i kurvan över finansinstitutens tillgångar⁸. Under de senaste två decennierna har penningmängden fyrdubblats, se [figur 6](#). Tillgången på kapital är således mycket god i Sverige.

⁷ För definitioner se Statistiska centralbyrån, www.scb.se.

⁸ Banker, bostadsinstitut, finansbolag, kommun- och företagsfinansierande institut, monetära värdepappersbolag och monetära investeringsfonder (penningmarknadsfonder).

Figur 6. Monetära finansinstitutens tillgångar och skulder, summa tillgångar 2002–2025 (miljoner kronor).

Källa: Finansinspektionen

2.5.3 Krav på bankernas kapitalbas

Även om tillgången på kapital är mycket god finns betydande begränsningar i hur bankerna får använda kapitalet för utlåning. Krav ställs både på varje systemviktig bank, det vill säga banker som är viktiga för hela det nationella banksystemet, och på det finansiella systemet som helhet. I detta avsnitt fördjupar vi oss i kraven som ställs på bankerna och finansinstituten.

Riksgälden fattar årliga beslut om krav på nedskrivningsbara skulder för varje bank och institut, förkortat MREL (från engelskans *Minimum requirement for own funds and eligible liabilities*), i enlighet med lagen (2015:1016) om resolution⁹ och de krav som beslutades i december 2023. Vid det senaste beslutstillfället 2024 framgick att åtta svenska banker bedöms som systemviktiga. Riksgälden hanterar systemviktiga banker som har fallerat eller riskerar att falla genom resolution.

Banker och institut ska uppfylla MREL med kapitalbas och så kallade efterställda kvalificerade skulder. MREL-kravet syftar till att säkerställa att det finns tillräckligt med kapital och skulder som kan skrivas ned eller konverteras till aktiekapital för att återställa livskraften i en bank i resolution. Utöver nivån på MREL beslutar Riksgälden hur stor del av kravet som ska uppfyllas med kapitalbas respektive kvalificerade skulder. Det riskvägda delkravet uppgår till två gånger bankens pelare 1- och pelare 2-krav. Det icke riskvägda delkravet uppgår till åtta procent av bankens totala skulder och kapitalbas, dock kan det aldrig bli högre än det icke riskvägda MREL-kravet. Ett delkrav för efterställning utgör en del av MREL och kan därmed inte överstiga riskvägt eller icke riskvägt

⁹ Ytterligare information om MREL-kravet och tillämpningen för de svenska bankerna finns i Riksgäldens MREL-policy och på Riksgäldens webbplats. MREL-policy: Kravet på kapitalbas och kvalificerade skulder (MREL) från den 13 oktober 2021. (Dnr RGR 2021/26). Se även tillhörande beslutspromemoria, Kravet på kapitalbas och kvalificerade skulder (MREL), från den 13 oktober 2021 (Dnr RGR 2021/26).

MREL. Vi avstår här från att beskriva de komplicerade krav som ställs på bankerna och sammanfattar bara att det finns ett samlat ”effektivt” riskvägt krav som består av MREL och ett kombinerat buffertkrav.

Riksgälden publicerar varje kvartal en rapport som redovisar hur de systemviktiga bankerna lever upp till kravet på kapitalbas och kvalificerade skulder. Samtliga systemviktiga banker uppfyllde MREL-kravet samt efterställningskravet vid utgången av det fjärde kvartalet 2024.

MREL-kravet och delkravet för efterställning leder till ett samlat behov av kapitalbas, efterställd kvalificerad skuld och icke efterställd kvalificerad skuld. Kvartalsrapporterna visar även för varje bank uppfyllnad av MREL-kravet per instrumenttyp.

För att hantera olika risker och en löpande volatilitet i bankens tillgångar håller bankerna vanligtvis en viss marginal mot sina regulatoriska krav (både riskvägda och icke-riskvägda kapitalkrav respektive MREL-krav). Denna marginal kan betecknas som kärnprimärkapitalutrymmet. Eftersom en bank har flera regulatoriska krav att förhålla sig till är det inte säkert att det kärnprimärkapitalutrymme som en bank redovisar i förhållande till sitt regulatoriska behov av kärnprimärkapital (kärnprimärkapitalkrav) fullt ut kan användas innan banken riskerar att bryta mot något annat regulatoriskt krav. För att belysa detta förhållande publicerar både Riksgälden och Finansinspektionen det faktiska kärnprimärkapitalutrymme bankerna uppvisar vid beaktande av samtliga regulatoriska krav.

2.5.4 Risk och säkerheter vid lån

Banker och andra kreditinstitut använder flera kriterier för att bedöma risk och kreditvärdighet när de överväger att bevilja lån till företag. De interna modellerna och ramverken för riskbedömning och investeringsanalys varierar. Enligt våra intervjuer är följande faktorer viktigast vid bedömningen:

1. **Finansiell ställning:** Banker analyserar företagets balansräkning, resultaträkning och kassaflödesanalys. Nyckeltal som lönsamhet, soliditet och likviditet är avgörande.
2. **Kreditvärdighet:** Företagets kreditbetyg och historik är centrala. Detta inkluderar tidigare låneåtaganden, betalningshistorik och eventuella betalningsanmärkningar.
3. **Affärsplan:** En väl utarbetad affärsplan ger banken en förståelse för hur lånet kommer att användas och hur företaget planerar att återbetala det.
4. **Bransch och marknad:** Bland annat bedöms marknadens stabilitet, tillväxtpotential och konkurrenssituation.

5. **Ledning och ägarstruktur:** Erfarenhet och kompetens hos ägare och ledning kan påverka bedömningen positivt.
6. **Säkerheter:** Värdet och kvaliteten på de tillgångar som utgör säkerhet bedöms (mark, fastigheter, maskiner etcetera).
7. **Historisk prestation:** Tidigare prestationer och tillväxthistorik kan ge en uppfattning om företagets stabilitet och förmåga att hantera ekonomin.
8. **Ekonomiska förhållanden:** Makroekonomiska faktorer, såsom räntor, inflation och den allmänna ekonomiska situationen, kan också påverka beslutet.

Riskerna vid olika typer av lånebehov bedöms utifrån fastställda kriterier. Även formen och storleken på säkerheten varierar. Ägarförhållanden och relation mellan ägande och drift är andra faktorer som beaktas i sammanhanget. Enligt Tillväxtanalys skiljer sig jordbruk, skogsbruk och fiske från övriga branscher genom att andelen företag som går i konkurs är mycket låg, 0,03 procent jämfört med snittet för samtliga branscher som är 0,7 procent (15). Konkurserna i branschen har tenderat att minska de senaste tio åren och är fortsatt lägre än för tio år sedan.

Djurstallar – en stor investering med begränsad säkerhet

Mot bakgrund av den aktuella bristen på bland annat svenskt nötkött har särskilt uppmärksammats svårigheterna att presentera tillräcklig säkerhet vid byggande av stora djurstallar. För jordbruksföretag som bedriver mjölk- och köttproduktion överstiger oftast investeringen i djurstallar väsentligt den säkerhet som finns i byggnaden eller fastigheten. Oavsett om jordbruksverksamheten bedrivs i aktiebolag eller i enskild firma, är företagets ekonomiska resultat helt avhängigt den fysiska person som äger jordbruksfastigheten, vad gäller dennes skicklighet att leda sitt företag och personens livssituation. När kreditgivare prövar en ansökan om lån beaktar de att det vid obestånd är svårt att rekonstruera företaget eller sälja det vidare, eftersom jordbruksfastigheten, till följd av jordförvärvslagens bestämmelser om förvärvstillstånd, som huvudregel enbart får överlåtas till fysiska personer. De begränsade möjligheterna att få tillbaka värden investerade i en stallbyggnad eller andra specialiserade anläggningar som behövs för en rationell och konkurrenskraftig produktion gör att företagare som vill köpa ett sådant företag eller företagare som vill investera i djurhållning kan ha svårt att få lån av tillräcklig storlek särskilt om den egna kapitalinsatsen är liten. Av samma skäl blir företaget mindre attraktivt för andra potentiella delägare, exempelvis anställda.

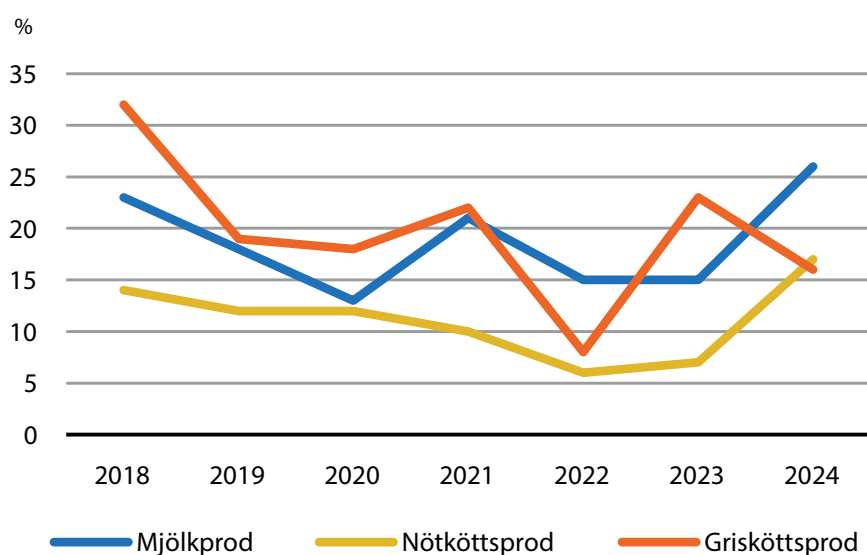
Det innebär särskilda svårigheter vad gäller möjligheter att få lån för de företagare, i synnerhet unga företagare, som ansöker om lån för att ta över ett företag eller står inför sin första större investering och där kreditgivare inte har någon tidigare erfarenhet av sökandens kreditvärdighet. Jordförvärvslagens bestämmelser om krav på tillstånd vid juridiska personers förvärv av

lantbruksegendom har en begränsande effekt på förutsättningarna för ägarskiften och investeringar i djurhållning på många platser i landet, inte minst i skogs- och mellanbygder där djurhållning är basen för ett aktivt jordbruk.

Investeringarna vänder upp från låga nivåer

Investeringar inom lantbruket har under flera år legat på låga nivåer. Under 2024 har dock ett litet trendbrott skett då genomförda investeringar i såväl byggnader som djurstallar och maskiner ökat (8).

Figur 7 visar att andelen jordbrukare som genomfört djurstallsinvesteringar ökat något mellan åren 2023–2024 (från 6 procent till 8 procent). Det är framför allt mjölk- och nötköttsproducenterna som bidrar till ökningen.

Figur 7. Andel som genomfört djurstallsinvesteringar, per produktionsgren 2018–2024.
Källa: Lantbruksbarometern våren 2025.

Växtodlingsföretag kan ha marken som säkerhet

För de flesta andra typer av jordbruksföretag finns dock inte samma svårigheter när det gäller kapitalförsörjningen. För exempelvis företag som bedriver växtodling utgör marken den viktigaste resursen i företaget och denna är ofta en tillräcklig säkerhet vid ägarskiften. I våra intervjuer med jordbruksföretagare har vi fått exempel på amorteringsfria lån och 100 procent lån för hela markköpet med hundraårig amorteringstid med marken som säkerhet.

Även om en växtodlars moderna maskinpark binder mycket kapital, kan en finansiär anse sig få tillräcklig säkerhet i maskinerna. I praktiken kan jordbrukaren få lån på hela maskinkostnaden av leverantören med maskinen som säkerhet eller i andra fall med den gamla maskinen som dellikvid. Det är

dock inte uteslutet att det, utöver djurhållande företag, kan finnas vissa typer av jordbruksföretag som på motsvarande sätt kräver stora investeringar och där kostnaden för investeringarna väsentligt överstiger fastighetens marknadsvärde.

2.5.5 Andra finansieringsmöjligheter inom jordbruket

Det finns vid sidan av bankerna och finansbolagen andra aktörer som tillhandahåller finansieringstjänster för lantbruket, bland annat Tillväxtbolaget och Gårdskapital Lantbruksfinansiering AB. De är specialiserade kreditgivare som enbart riktar sig till företag inom gröna näringar och har därför goda möjligheter att anpassa lånevillkoren efter företagets specifika förutsättningar. De har också kompetens att hjälpa till med bland annat investeringsbudgetar och likviditetskalkyler. Även andra kreditinstitut kan vara aktuella för olika typer av investeringar inom lantbruket, men dessa torde vara av marginell betydelse för denna förhandsbedömning.

Delägare i Tillväxtbolaget är Lantmännen, LRF, Scan Sverige, Svensk mjölk och Växa Sverige. Gårdskapital är registrerad som AIF-förvaltare¹⁰ hos Finansinspektionen. Lån från Tillväxtbolaget och Gårdskapital kan fungera som komplement till egen insats, banklån, investeringsstöd och övrig finansiering. Medan banker lånar ut mot seniora säkerheter till minimal risk kan Tillväxtbolaget och Gårdskapital fokusera på exempelvis topplån som fungerar som komplement eller alternativ till banklån. Dessa bolag tillhandahåller skräddarsydda lösningar för olika situationer. Handläggningstiden är normalt ungefär en vecka efter det att kreditföretaget har fått in nödvändig information (exempelvis bokföringsdata, investeringsbudget, kundkännedomfrågor).

Dessa bolag, som riktar sig specifikt till jordbruksföretag, är relativt nya. Exempelvis började Gårdskapital sin utlåning först 2021 och har hittills ca 20 lånekunder. Tillväxtbolaget har möjliggjort investeringar om mer än 3,5 miljarder kronor i cirka 120 lantbruksföretag. Majoriteten av de som ansöker om lån hos Tillväxtbolaget är animalieproducenter (31). De flesta lånen ligger mellan 200 000 kronor och 5 miljoner kronor. I vissa fall fungerar lånen som topplån eller medfinansiering till banklån. I andra fall, exempelvis för arrendegårdar där hypotekslån från banken inte är möjligt, finansierar kreditföretaget en större del av investeringen. Nya kreditprodukter har utvecklats. Ett exempel är hybridlån som medfinansiering vid förvärv av jordbruksföretag. Det innebär att säljaren ligger kvar med en konvertibel på exempelvis tio år. Ett annat exempel är lån som kombineras med kolkrediter för att ge incitament till att öka kolinlagring i åkermarker. Genom pågående utveckling av hybridlåneprodukter kan således nya möjligheter för privata investerare komma fram.

Både Tillväxtbolaget och Gårdskapital vill expandera. Det syns i exempelvis Tillväxtbolagets ökning av godkända lån; under 2024 ökade antalet med nästan

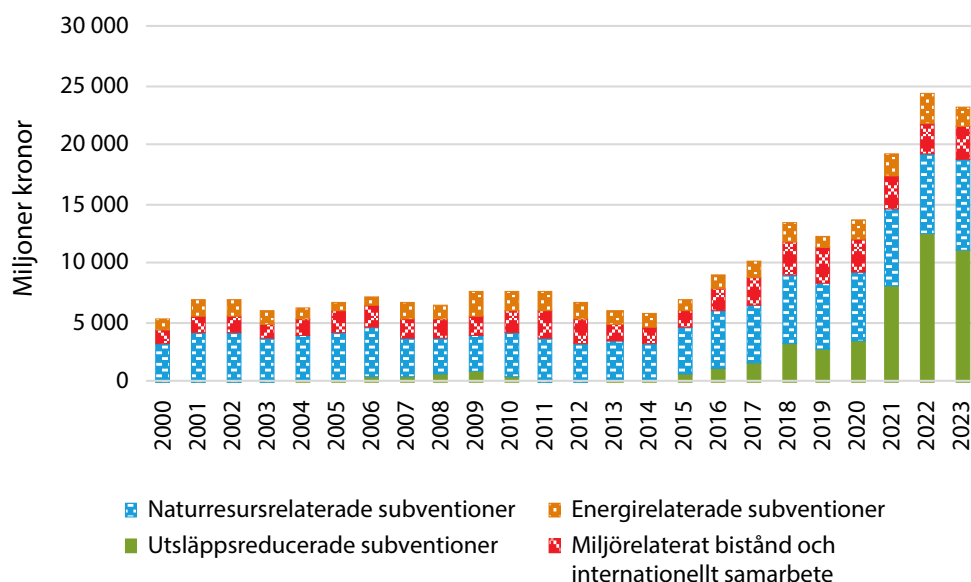
10 AIF-förvaltare är den som förvaltar en alternativ investeringsfond.

50 procent. Eftersom detta är en relativt ny bransch med ökande efterfrågan ser vi det som sannolikt att fler aktörer kommer att dyka upp framöver. I mer oroliga tider anses livsmedelssektorn vara ett attraktivt inslag i portföljen för bland annat förvaltare av pensionskapital. Det hittills låga intresset beror på den dåliga lönsamheten inom jordbruket, men om denna förbättras ökar troligen attraktionskraften ytterligare.

2.5.6 Miljömotiverade subventioner

Ett högaktuellt område på kreditmarknaden är gröna investeringar. Den största subventionen inom området är miljöförbättrande åtgärder inom jordbruket. Icke-produktiva investeringar som syftar till att uppfylla politiska mål vad gäller klimat och miljö kan ha svårare att få tillgång till kapital än produktiva investeringar som syftar till ökad lönsamhet eller ökad produktionsförmåga.

De miljömotiverade subventionerna, som omfattar transaktioner som bidrar till minskad klimat- och miljöpåverkan samt förbättrad hantering av naturresurser, uppgick till totalt 23,2 miljarder kronor år 2023. Subventionerna omfattar fyra olika områden: utsläppsreducerande subventioner, energirelaterade subventioner, miljörelaterat bistånd och internationellt samarbete samt naturresursrelaterade subventioner. Subventionerna har ökat kraftigt under de senaste åren, särskilt när det gäller de utsläppsreducerande subventionerna (se figur 8).

Figur 8. Diagram: Utveckling av totala miljömotiverade subventioner per område, 2000–2023. Källa: Finansinspektionen

Den största subventionen inom området utsläppsreducerande subventioner är klimatbonusen som år 2023 uppgår till 5,8 miljarder vilken är en ökning med 5,5 miljarder sedan den introducerades 2018.

2.5.7 Intervjuerna visar att det finns behov av att underlätta generationsväxling och öka konkurrenskraften

I intervjuerna betonas att det finns behov av att underlätta generationsskifte och att öka konkurrenskraften för att säkra svensk livsmedelsproduktion.

Behoven av, och möjligheten till, finansiering skiljer sig bland annat beroende på företagets storlek och produktionsgren. De som generellt sett har svårast att hitta finansieringslösningar med lika förmånliga villkor som större etablerade företag är enligt de vi intervjuat mindre jordbruk, deltidjordbrukare och nyetablerade företag. Även företag som arrenderar mark har generellt svårare att få tillgång till kapital för investeringar, då kreditrisken bedöms som större, eftersom investeringarna ska ske på annans mark och egendom.

Vid intervjuerna lyfts framförallt behov av att hitta finansieringslösningar för att underlätta generationsväxling. Generellt anses det svårt att genomföra generationsskifte på grund av höga krav på amortering och ränta i relation till nivån på direktavkastningen. Nuvarande startstöd i den strategiska planen anses värdefullt, men är enligt flera intervjuade inte tillräckligt stort. Startstödet anses också oförutsägbart på grund av långa handläggningstider, komplicerade villkor och sena utbetalningar.

Vidare betonas vid intervjuerna att det behövs insatser för att öka konkurrenskraften inom jordbrukssektorn, samt åtgärder för att säkerställa Sveriges livsmedelsproduktion och öka självförsörjningsgraden ur ett beredskapsperspektiv. I detta sammanhang anses det viktigt att inte utesluta etablerade lantbrukare som behöver investera för att bibehålla en konkurrenskraftig produktion, vilket till viss del blir resultatet i den strategiska planen, där stort fokus ligger på unga och nyetableringar. Även för att möjliggöra generationsväxling är det viktigt att etablerade lantbrukare har möjlighet att investera och bygga upp robusta företag inför överlämning till en ny generation. Investeringar för uppstart, expansion och bibehållen produktion är lika viktiga för Sveriges livsmedelsproduktion och bör därför ges samma möjlighet till stöd.

Ett annat behov är stöd till den gröna omställningen och åtgärder för klimatanpassning. Denna omställning kräver investeringar som primärproduktionen har svårt att bära utan utökat offentligt stöd. Eftersom investeringarna oftast inte är lönsamma försämras i praktiken återbetalningsförmågan och därmed kreditvärdigheten.

2.5.8 Regionala skillnader

Vår marknadsanalys visar att det finns regionala skillnader när det gäller behov och förutsättningar inom jordbrukssektorn.

Vid intervjuerna lyfts att det finns regionala skillnader när det gäller förutsättningarna för finansiering, bland annat beroende på markvärde och hur övriga delar av livsmedelskedjan ser ut i olika delar av landet. Jordbruk i de nordligaste länen anses ha störst utmaningar med kapitalförsörjningen. De ekonomiska förutsättningarna gör det svårt för många lantbrukare i norr att genomföra nödvändiga investeringar eller generationsskiften. Även för blandbygderna anses kapitalförsörjningen vara utmanande då det ofta handlar om mindre och specialiserade jordbruk.

I en skrivelse från länsstyrelserna i de fyra nordligaste länen lyfts problematiken med *”nedmontering av jordbruksproduktionen i norra Sverige”* (16). Det konstateras att produktionen under de senaste fem åren inte förändrats nämnvärt. Produktionsvolymen gör det svårt att upprätthålla den infrastruktur som behövs i form av slakterier, mejerier, foderfabriker med mera. I skrivelsen betonas vikten av att stärka livsmedelsproduktionen i norr och att ge förutsättningar för jordbruksföretag att utvecklas. Bland annat framhålls att avsatta medel för startstöd bör öka till en nivå där samtliga behöriga sökande medges stöd. I skrivelsen hänvisas också till att söktrycket i Västerbottens och Norrbottens län har minskat kraftigt när det gäller investeringsstöd, vilket innebär att nödvändiga investeringar för att upprätthålla och utveckla livsmedelsproduktionen regionalt inte görs. Vidare hävdas att flera av de ansökningar som beviljats inte blir genomförda på grund av svårigheter att få banklån.

I samma skrivelse ger länsstyrelserna ytterligare förslag: att möjliggöra en högre stödprocent för investeringar, likt tidigare programperiod; att möjliggöra regionala skillnader i stödtak för större investeringar; att se över finansiella verktyg som kan hantera kreditmöjligheter för investeringar i norrländskt lantbruk; att öka mängden avsatta medel så att fler startstöd kan beviljas till en nivå där samtliga behöriga sökande medges stöd; samt att höja referensnivån för det nationella stödet så att kompensationsnivån höjs från dagens 70 procent.

För att få en bild av de regionala skillnaderna har vi i tabell 3 och 4 jämfört fördelningen av startstöd och investeringsstöd för ökad konkurrenskraft¹¹. För startstöd har de fyra nordligaste länen högre andel beviljat stöd och faktiskt utbetalt stöd i förhållande till fördelad budget, jämfört med landet i övrigt. De fyra nordligaste länen har dock endast sju procent av fördelad budget. Mot bakgrund av länsstyrelsernas skrivelse kan det därför finnas skäl att se över startstödet storlek och budget.

11 Uppgifterna kommer från Jordbruksverkets uppföljning av den strategiska planen, utdrag 2025-03-05.

Tabell 3. Programbudget, beviljat stöd och utbetalt startstöd 2023–2025.

	Fördelad budget	Beviljat stöd	Beviljat stöd/ budget	Utbetalt	Utbetalt/ budget
Hela Sverige	148 650 000	81 150 000	55 %	46 550 000	31 %
De 4 nordligaste länen	10 650 000	6 150 000	58 %	4 000 000	38 %
Övriga landet	138 000 000	75 000 000	54 %	42 550 000	31 %

När det gäller investeringsstöd för ökad konkurrenskraft har de fyra nordligaste länen en lägre andel beviljat stöd än övriga landet, men en högre andel utbetalt stöd hittills. Budgeten för de fyra nordligaste länen är 16 procent av totalt fördelad budget. Här finns således utrymme för mer investeringar i de nordligaste länen.

Tabell 4. Programbudget, beviljat stöd och utbetalt stöd för Investeringsstöd för ökad konkurrenskraft 2023–2025.

	Fördelad budget	Beviljat stöd	Beviljat stöd/ budget	Utbetalt	Utbetalt/ budget
Hela Sverige	3 214 003 101	957 230 237	30 %	169 111 443	5 %
De 4 nordligaste länen	518 965 265	113 622 769	22 %	34 545 609	7 %
Övriga landet	2 695 037 836	843 607 468	31 %	134 565 834	5 %

Stödtaket är något högre i norr än i övriga Sverige, men detta är enligt länsstyrelserna i många fall inte tillräckligt för att täcka in det högre kostnadsläget. Stödprocenten har jämfört med förra programperioden minskat från 40 procent respektive 50 procent (för inlandet) till en generell nivå på 30 procent. Ett ”återställt” stödtak är en möjlig väg att kompensera för det högre kostnadsläget.

Marknadsanalysen visar att det finns regionala skillnader. Det finns dock ingen statistik eller uppföljning som visar att det är vanligare att investeringar som beviljats stöd inte genomförs på grund av svårigheter att få banklån i norr.

2.6 Finansieringsgap och marknadsmisslyckande

Två viktiga begrepp som hänger ihop med finansieringsinstrument är *finansieringsgap* och *marknadsmisslyckande*. Ett finansieringsinstrument kan vara en lösning om ett finansieringsgap beror på ett marknadsmisslyckande. I detta avsnitt förklarar vi begreppen och beskriver läget i Sverige.

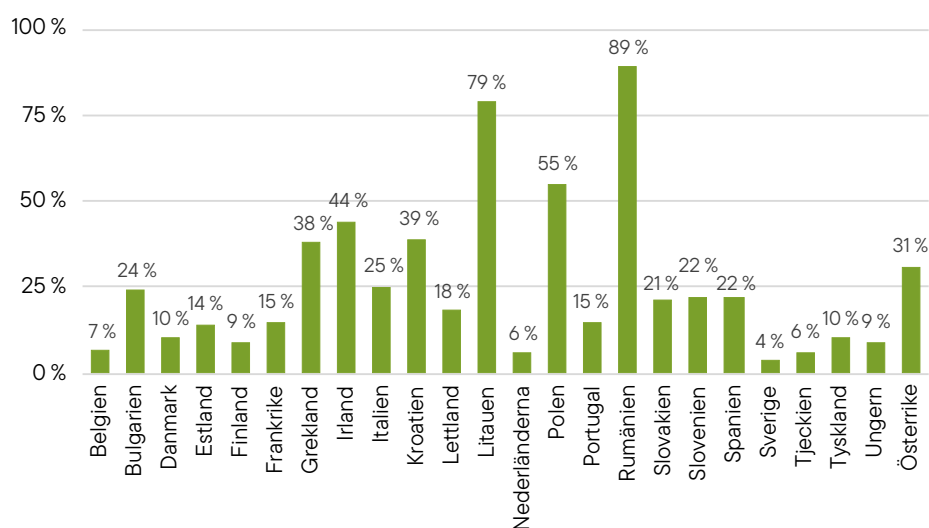
2.6.1 Det finns ett finansieringsgap inom jordbrukssektorn

Ett finansieringsgap uppstår när ett livskraftigt företag inom jordbrukssektorn inte får sin efterfrågan på finansiering tillgodosedd. Situationen kan bero på att

företaget har fått avslag på ansökt lån eller avstått från att söka lån eftersom det förväntar sig ett avslag. Ett finansieringsgap är således skillnaden mellan önskat och tillgängligt kapital.

Finansieringsgapet i Sveriges jordbrukssektor är relativt litet. Det visar en undersökning genomförd av FI-compass 2023 (17). Där uppskattades finansieringsgapet för jordbrukssektorn i Sverige till 299,8 miljoner euro år 2022 – en fördubbling jämfört med 2017, när finansieringsgapet uppskattades till 148,1 miljoner euro. Sverige är dock fortfarande ett av länderna i EU med lägst finansieringsgap inom jordbrukssektorn.

I undersökningen jämfördes även finansieringsgapet som andel av bruttofördlingsvärdet inom jordbruket. Undersökningen visar att Sverige hade lägst finansieringsgap som andel av bruttofördlingsvärdet 2022 (4 procent jämfört med 6–89 procent för övriga länder i EU), se diagrammet i [figur 9](#). Undersökningens slutsats är att länder med lågt finansieringsgap i förhållande till bruttofördlingsvärdet har färre utmaningar när de söker finansiering.

Figur 9. Finansieringsgap som andel av bruttofördlingsvärdet (procent), 2022.

Källa: FI-compass

Finansieringsgapet på ungefär tre miljarder kronor kan jämföras med att den totala skuldsättningen inom svenskt lantbruk uppgick till cirka 384 miljarder kronor vid utgången av 2023 (6). Finansieringsgapet är således mindre än 1 procent jämfört med skuldsättningen.

Men att det finns ett finansieringsgap är inte något som nödvändigtvis motiverar en implementering av finansieringsinstrument. Om finansieringsgapet inte beror på marknadsmisslyckanden kan användning av finansieringsinstrument leda till att medel satsas på olönsamma investeringar eller satsningar som ändå skulle ha fått finansiering, vilket inte leder till en hållbar utveckling av jordbrukssektorn i Sverige.

2.6.2 Vad är ett marknadsmisslyckande?

Marknadsmisslyckanden inträffar när en marknad inte kan fördela resurser effektivt, vilket leder till resultat som inte är optimala för samhället. I denna rapport används begreppet marknadsmisslyckande om en situation där kreditmarknaden inte svarar upp mot efterfrågan på krediter på grund av omotiverat höga krav på låntagare.

Olika exempel på marknadsmisslyckanden

Jordbrukare och andra företagare inom jordbrukssektorn är i hög grad beroende av en väl fungerande kreditmarknad. I den bästa av världar kan kreditmarknaden erbjuda de krediter som efterfrågas för lönsamma investeringar i jordbrukets olika verksamheter. Då råder det jämvikt på jordbrukets kreditmarknad. Verkligheten är emellertid mer komplicerad och det kan i vissa fall därför vara motiverat att staten agerar. Ett exempel på det är tjänster som inte enkelt kan sättas ett pris på – som livsmedelsberedskap. I dessa fall kan staten behöva gripa in och stå för kostnaden för den kollektiva nyttan.

Ett annat exempel är när prismekanismen har en negativ inverkan på natur och miljö, vilket kan uppstå när priset på en vara inte bär kostnaden för den miljöpåverkan som varan genererar. Marknadsmisslyckanden kan även handla om att en kreditgivning i ett visst syfte leder till oönskade effekter sett utifrån andra målsättningar än de som krediten syftar till att stödja. I dessa fall brukar hävdas att priser och kostnader inte avspeglar de samhälleliga effekterna av produktionen. Produktionen anses då ha externa effekter.

Positiva externa effekter innebär att produktionen eller konsumtionen av en viss vara eller tjänst ger samhällsekonomiska intäkter som inte avspeglas i marknadspriserna. En sådan samhällsekonomisk intäkt skulle exempelvis kunna vara att staten ger ett lån, vilket ger avkastning utöver vad som har förväntats och att de intäkter som lånet ger till kreditgivaren kan återanvändas (eller revolveras) till gagn för andra som söker kreditmöjligheter.

I en forskningsöversikt över effekter av statliga interventioner på marknader (18) konstateras att ”förekomsten av information och incitament innebär att försök att lösa marknadsmisslyckanden i stället leder till politiska misslyckanden”. I forskningsöversikten argumenteras för att ”marknadsmisslyckandestrategin” lider av ett exklusivt fokus på kunskap, eftersom det bortser från de lika viktiga mekanismerna för spridning och skapande genom kommersiellt utnyttjande på marknader. I stället föreslår författarna att staten tar en mer teoretisk roll när det gäller att säkra villkoren för fria och konkurrensutsatta marknader. Utifrån centrala perspektiv inom innovationsekonomi och en lång tid av empiriska resultat, ger detta enligt forskarna en starkare grund för en mer innovativ ekonomi än alternativa perspektiv, som bortser från centrala ekonomiska prioriteringar och utan empirisk grund, såsom föreställningar om

en entreprenöriell stat. Bara genom att göra mindre och göra det bättre kan regeringarna hjälpa till att frigöra – snarare än styra – den välfärdsskapande motorn i den fria marknadens innovationsmaskin.

Marknadsmislyckanden på grund av moralisk risk

Moralisk risk (på engelska *moral hazard*) är ett samhällsvetenskapligt begrepp för en situation när en part blir mer benägen att ta risker på grund av att kostnaderna kommer att bäras av någon annan. Parten – det kan vara en individ, ett företag eller en institution – ges därmed incitament att handla mindre försiktigt än om parten själv skulle drabbas av eventuella negativa effekter.

Enligt vår bedömning går det inte att belägga ett marknadsmislyckande på dagens kreditmarknad. Däremot kan införande av ett finansieringsinstrument ge upphov till ett marknadsmislyckande på grund av moralisk risk, som uppstår när en part i ett avtal kan öka sin nytta genom att dra nytta av positiva konsekvenser av riskfyllda handlingar, men där eventuella negativa konsekvenser delvis eller helt drabbar en eller flera andra parter.

Ett exempel på när moralisk risk på flera nivåer sammantaget resulterade i stora samhällsproblem, kostnader och förmögenhetsöverföringar var finanskrisen 2007–2008. Bostadsköpare fick förmånliga lån trots att köparna hade bristfällig förmåga att återbetala lånen. Lånen hade en återbetalningsklausul som innebar att om låntagaren inte kunde betala räntor eller amorteringar, kunde låntagaren bli kvitt sin återbetalningsskyldighet genom att överlåta ägandet av bostaden till långivaren. Den bristande kreditbedömningen hos kreditgivarna kombinerat med möjligheten att kvitta återbetalningsskyldigheten mot bostaden utnyttjades av bostadsköpare till att finansiera bostadsköp som översteg låntagarnas återbetalningsförmåga, utan att bostadsköparna behövde bära den fulla finansiella risken till följd av bostadsköpen.

När konjunkturen sedermera vek, resulterade det i att många bostäder överläts till bostadsfinansieringsinstitutet när låntagarna fick betalningssvårigheter. Bostadsfinansieringsinstitutet (eller de som instituten sålt krediten vidare till) ådrog sig mycket stora kreditförluster till följd av låntagarnas bristande återbetalningsförmåga. I efterhand konstaterades att finanskrisen orsakats av moralisk risk på flera nivåer. Bostadsköparna erhöll rabatter på räntor och anstånd med amorteringar under en inledande period på bostadslån med lång löptid, samtidigt som provisioner och interna bonussystem också gav upphov till moralisk risk genom att ökad utlåning premierades. Även hos banker hade moralisk risk bidragit till finanskrisen när de genom finansiella derivattransaktioner tagit stora kreditrisker förknippade med lånen.

Tendenser till efterfrågan på positiva utvärderingar

Enligt Riksrevisionen har regeringen till riksdagen återgivit resultat från utvärderingar i mer positiva ordalag än vad som framgår av utvärderingen (19). Det finns en efterfrågan på positiva utvärderingar bland ansvariga politiker (20). Detta leder till att de positiva effekterna av olika statliga interventioner överdrivs och att de negativa undertrycks.

Entreprenörskapets forum har gjort en analys av näringspolitiska utvärderingar av nyttor och problem när det gäller företagsstöd som delas ut av Tillväxtverket och Vinnova (21). Analysen visar bland annat att inverkan på konkurrens inte nämns i 82 procent och de administrativa kostnaderna inte nämns i 66 procent av utvärderingarna. Problem med undanträngning av kapital nämns inte i 85 procent av utvärderingarna och lika många saknar hänvisning till några problem med företagsstöd. De samhällsekonomiska konsekvenserna negligeras för det mesta.

Marknadsmislyckande inom jordbruket?

Begreppet marknadsmislyckande används i olika sammanhang både inom jordbrukspolitiken och inom näringspolitiken i övrigt. Vår bedömning är emellertid att det är svårt att fastställa det mer konkreta innehållet i uttrycket marknadsmislyckande. Agrifood tog upp denna problematik i analysen av kapitalförsörjning på landsbygden. Agrifood drog slutsatsen att det var svårt att avgöra vad landsbygdsföretags finansieringsproblem beror på – det kan vara marknadsmislyckanden, men det kan också ha saklig grund (22). Agrifood konstaterade också följande: ”Om finansieringsgapet beror på marknadsmislyckande eller inte är ofta oklart. Att företagen möts av höga räntor, höga krav på säkerhet och krav på kort amorteringstid för att projekten anses osäkra indikerar inte i sig att det finns ett marknadsmislyckande. För det krävs att det kan visas att kraven är omotiverat höga”.

De redovisade slutsatserna från Agrifood indikerar vilka som är de huvudsakliga svårigheterna med att använda begreppet marknadsmislyckande som ett analysinstrument. Vi har därför så långt som möjligt analyserat orsakerna till att krediter för investeringar inte alltid beviljas för att bedöma under vilka förutsättningar finansieringsinstrument skulle kunna vara motiverade i vissa fall. Ett sådant motiv kan vara att privata finansiärer gör felaktiga bedömningar av investeringarnas potential, så att lönsamma investeringar uteblir. Ett annat motiv för interventioner kan vara att de som kan förväntas förvalta de offentligfinansierade finansieringsinstrumenten kan göra bättre bedömningar av investeringarnas potential än marknadens aktörer.

I den mån användning av finansieringsinstrument övervägs för att utjämna skillnaderna mellan efterfrågan och utbud är det också viktigt att redovisa eventuella konsekvenser av de föreslagna interventionerna. Exempelvis vad gäller risker för konkurrensbegränsningar, undanträngningseffekter,

administrativa kostnader och konsekvenser för olika politiska mål för jordbrukspolitiken.

2.6.3 Sverige har en väl fungerande kreditmarknad

För närvarande är bankernas totala likviditetsreserver på cirka 3 200 miljarder kronor och det finns betydande marginaler till de krav som ställs. Det finns således gott om kapital på marknaden som skulle kunna användas för olika typer av investeringar, vilket även våra intervjuer med bankerna bekräftar.

Den årliga tillväxttakten i utlåningen till icke-finansiella företag var 2022/2023 uppe i samma nivå som under finanskrisen för att sedan sjunka tillbaka kraftigt och för första gången sedan 2010 vara negativ under 2024 (23). Tillväxttakten i utlåningen till hushåll var 2024 den lägsta på mer än tjugo år.

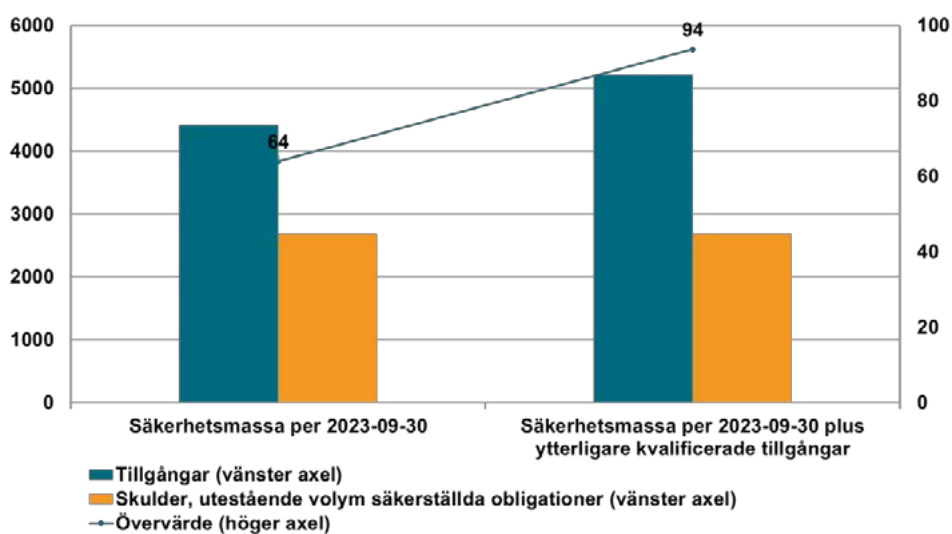
De monetära finansinstitutens utlåning totalt uppgick i januari 2025 till 14 418 382 miljoner kronor (23). Av detta uppgick bankernas utlåning till 8 759 162 miljoner kronor.

De internationella reglerna, som vi redogjort för i 2.5.3, har ökat kraven på bankernas riskhantering och kapitaltäckning. För att motverka finansieringsproblem hos banker, som kan innebära allvarliga konsekvenser för både enskilda banker och det finansiella systemet, finns regler för hur stora likviditetsreserver banker måste ha. Det finns också kvalitetskrav för de underliggande tillgångarna. För säkerställda obligationer, som är en viktig finansieringskälla för svenska banker, finns regler som innebär att bankerna måste hålla sådana tillgångar avskilda från övriga tillgångar i en så kallad säkerhetsmassa. Säkerställda obligationer är särskilt viktiga för svenska banker, eftersom en stor del av deras tillgångar består av krediter som har lämnats mot säkerhet i fastigheter. Innehavaren av en säkerställd obligation har en särskild förmånsrätt i säkerhetsmassan, vilket innebär en ytterligare säkerhet för obligationsinnehavaren.

Majoriteten av bankerna kan hantera ett prisfall på upp till 60 procent på tillgångar i sin likviditetsreserv utan att bryta mot reglerna om hur mycket likviditet som bankerna måste hålla, det så kallade likviditetstäckningskravet. Det visar Finansinspektionens (FI) analys av motståndskraften i likviditetsreserverna. Samtliga banker klarar av kravet även vid stora prisfall på upp till 40 procent (24). I FI:s stresstest av bankernas säkerhetsmassor framgår att samtliga banker utom en klarar prisfall på upp till 30 procent, utan att bryta det regulatoriska matchningskravet för övervärde på två procent.

I diagrammet i [figur 10](#) visas summan av bankernas tillgångar i säkerhetsmassan i staplarna till vänster jämfört med bankernas utestående volym säkerställda obligationer för det tredje kvartalet 2023. Till höger i diagrammet visas bankernas totala säkerhetsmassa om man inkluderar alla krediter som är kvalificerade att ingå men som inte ingår i utgångsläget. Grön linje visar hur

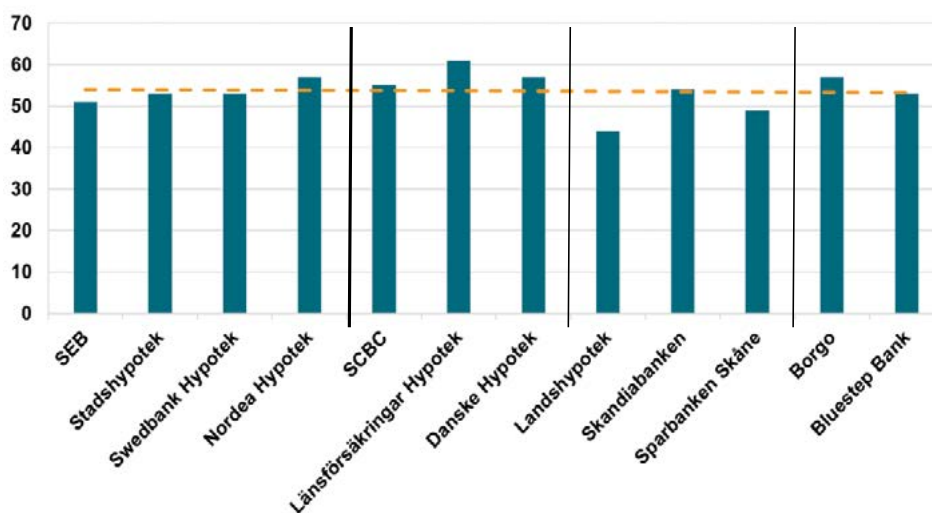
övervärdet skulle öka, från 64 procent till 94 procent, om instituten inkluderar samtliga kvalificerade tillgångar i säkerhetsmassan.

Figur 10. Bankernas tillgångar och övervärden.

Källa: Finansinspektionen

I diagrammet i figur 11 visas genomsnittlig belåningsgrad för de krediter som ingick i institutens säkerhetsmassor i september 2023. Den genomsnittliga belåningsgraden varierade mellan 44 och 61 procent, med ett genomsnitt på 54 procent (24).

Figur 11. Genomsnittlig belåningsgrad per institut, september 2023.

Källa: Finansinspektionen

2.6.4 Intervjuerna ger en splittrad bild av hur kapitalmarknaden fungerar idag

Vid intervjuerna gavs väldigt olika svar på frågan om hur kapitalmarknaden fungerar inom jordbrukssektorn.

Merparten av de intervjuade menade att kapitalmarknaden i Sverige fungerar tillfredställande och att det snarare är den låga lönsamheten inom jordbrukssektorn som är problematisk, inte tillgången till kapital. De konstaterade att det finns banker och kreditinstitut som satsar aktivt på jordbrukssektorn och många ansåg att det finns goda möjligheter att hitta kapital för lönsamma projekt och affärsplaner. Andra intervjuade upplever dock att det finns ett glapp mellan tillgång och efterfrågan på kapital inom jordbrukssektorn och att det behövs marknadskompletterande insatser för att säkra den inhemska livsmedelsproduktionen.

Kreditinstituten för inte statistik över hur många låneansökningar som avslås. I avsaknad av objektiva fakta finns olika subjektiva bilder bland de intervjuade om omfattningen och orsakerna till avslag. Intervjuerna visar emellertid att en låneansökan oftast föregås av en dialog mellan företagaren och kreditinstitutet, vilket innebär att det i praktiken är få formella låneansökningar som avslås. Oftast resonerar man sig fram till vad som kan vara rimligt utifrån företagarens situation och hur dennes affärsplan ser ut. När kreditinstitut är negativa till (ytterligare) lån beror detta vanligtvis på den sökandes svaga ekonomiska situation med bristande kassaflöden och återbetalningsförmåga, tidigare svårigheter att betala räntor och amorteringar eller otillräckliga garantier.

Intervjuerna visar att jordbrukssektorns attraktivitet för bankerna förbättrats successivt under de senaste decennierna. Flera banker har rådgivning och finansieringslösningar riktat till lantbruksverksamhet och utlåningen till sektorn och ökat markant under 2000-talet. Idag finns även möjligheter att få kompletterande finansiering genom exempelvis Tillväxtbolaget och Gårdskapital, som bland annat erbjuder topplån till svensk livsmedelsproduktion och gröna näringar.

Möjligheter att få lån påverkas bland annat av kassaflöden och återbetalningsförmåga

Bankernas bedömningar baseras främst på kassaflöden och återbetalningsförmåga. Beslutet om lånet fattas på olika nivåer i bankerna, baserat på beloppsgränser och komplexitet.

Vissa av de intervjuade upplever att det blivit svårare att få lån till rimliga villkor. Enligt några intervjuade beror detta på bankernas bristande kunskap om lantbrukets förutsättningar, vilket bland annat kopplas till att bankernas centralisering skapat kunskapsbrist om lokala förutsättningar. Större banker har dock en organisation som innefattar både kundansvariga gentemot den enskilde företagaren och någon rådgivande specialistfunktion med fördjupad kunskap om jordbrukssektorn.

En annan förklaring som ges till att det blivit svårare att få lån är att det skett förändringar i bankernas bedömningar kopplat till företagsinteckningar och hållbarhetskrav. Enligt några intervjuade gör nuvarande regulatoriska krav att

det är krångligare än tidigare att låna, men att kraven på låntagarens ekonomi inte är större.

Intervjuerna med bankerna ger sammanfattningsvis bilden att det inte finns brist på kapital att låna ut, men att vissa jordbrukare inte kan presentera affärsplaner som gör det möjligt att låna ut till rimlig risk.

Utmaningar med nuvarande stöd till investeringar och nyetableringar

Utöver banklån och andra krediter lyfter flera intervjuade utmaningar med nuvarande investeringsstöd och startstöd. Bland annat finns inte tillräckligt med budgetmedel för att täcka behoven, vilket minskar förutsägbarheten och därmed investeringsviljan. Exempelvis blir det problem i de fall banklån villkorats med att jordbrukaren får investeringsstöd. Dagens stödvillkor och bedömningskriterier försvårar även för deltidsjordbrukare och arrendatorer att beviljas stöd för investeringar.

Flera intervjuade lyfter därför behov av att öka investeringsstöden och startstödet, samt att se över möjligheterna för jordägare och deltidsjordbrukare att kunna ta del av investeringsstöden. Flertalet intervjuade lyfter även krångliga regler som ett generellt problem inom jordbrukssektorn. Mindre byråkrati och enklare regler skulle ge jordbrukarna mer tid åt produktionen, vilket skulle öka lönsamhet och kassaflöden, som i sin tur skulle öka möjligheten få lån.

Finns behov av mer riskvilligt kapital med förmånliga krav

Flera av de intervjuade konstaterar att det inte finns något underlag som visar på ett generellt finansieringsgap inom jordbrukssektorn i Sverige i dag. Det är överlag svårt att bedöma både tillgång och efterfrågan på kapital. Få lantbrukare får avslag på en formell låneansökan, eftersom ansökan ofta har föregåtts av en dialog mellan den sökande och banken. Det är dock svårt att uppskatta hur många som skulle söka ytterligare lån om förutsättningarna såg annorlunda ut.

Kreditgivarna ser jordbruket överlag som en säker bransch, med få konkurser och en stabil yrkeskår. Det kan dock vara svårt att bedöma återbetalningsförmågan när lönsamheten kan variera väldigt mycket mellan olika år, av orsaker som inte den enskilde företagaren kan påverka. Lönsamheten påverkas bland annat av väder, elpriser och priset på insatsvaror. En del av de intervjuade lyfter därför behovet av finansieringslösningar för att överbrygga resultat mellan åren.

Sammanfattningsvis ger intervjuerna en bild av att det idag inte saknas kapital, men att krav och regelverk hindrar bankerna från att låna ut kapital i den omfattning och till de villkor som vore önskvärt för jordbrukssektorn. Även om det inte finns brist på kapital i stort upplever en del intervjuade att det behövs mer riskvilligt kapital med mer förmånliga ränte- och amorteringsvillkor.

Framförallt lyfts behovet av konkurrenskraftiga topplånslösningar med längre amorteringstider och lägre räntor.

2.7 Slutsatser

Utifrån marknadsanalysen drar vi nedanstående slutsatser.

2.7.1 Tillväxten och investeringstakten behöver öka

För att det ska vara möjligt att nå målsättningarna i livsmedelsstrategin och jordbrukspolitikens övergripande mål att stärka sektorns motståndskraft behöver tillväxten och investeringstakten inom jordbruket öka. Eftersom jordbrukssektorn är kapitalintensiv är utvecklingen inom sektorn i hög grad beroende av en väl fungerande kreditmarknad.

Avkastningen på eget kapital inom livsmedelskedjan var ungefär hälften så stor i Sverige som i gruppen höginkomstländer under år 2022, enligt en internationell jämförelse (7). Samma jämförelser tar upp prisökningen för livsmedel, och visar att prisutvecklingen har varit lägre i Sverige jämfört med den allmänna prisutvecklingen i gruppen höginkomstländer. Åtgärder som syftar till att öka lönsamheten och avkastningen på kapitalet i paritet med jämförbara länder är det som är mest angeläget för ökad investeringstakt och tillväxt.

2.7.2 Tillgången till kapital är god för lönsamma investeringar

Det finansiella systemet i Sverige är robust, och inom EU framhålls ofta den svenska kapitalmarknaden som en av de som fungerar bäst. Den svenska kapitalmarknaden är stark vad gäller stabilitet, transparens och hållbarhetsfokus, vilket gör den attraktiv för långsiktiga och hållbara investeringar.

Sverige är ett av länderna i EU med lägst finansieringsgap inom jordbrukssektorn enligt en undersökning genomförd av FI-compass (17). Sveriges finansieringsgap var det lägsta inom EU som andel av bruttofördlingsvärdet. Samma undersökning visar att tillgången till krediter är ett förhållandevis litet problem för jordbrukare i Sverige jämfört med andra EU-länder. Finansieringsgapet är mindre än 1 procent jämfört med skuldsättningen inom jordbruket.

Även om det finns ett glapp mellan tillgång och efterfrågan visar vår analys att tillgången till kapital generellt är god för lönsamma investeringar inom jordbrukssektorn. Nya aktörer som kompletterar bankernas bottenlån har tillkommit på senare år och det är inte osannolikt att fler kan tillkomma. De nya aktörerna har utvecklat nya produkter och det pågår en kontinuerlig utveckling av lånemarknaden.

Det finns gott om kapital på den svenska kapitalmarknaden som skulle kunna lånas ut till jordbruksföretagen, vilket även intervjuerna med bankerna bekräftar. Den genomsnittliga belåningsgraden för krediterna som ingår i kreditinstitutens säkerhetsmassor låg på 54 procent i september 2023. För närvarande är bankernas totala likviditetsreserver cirka 3 200 miljarder kronor och det finns betydande marginaler till de krav som ställs på bankerna.

Det pågår en utveckling inom kapitalmarknaden för jordbruksföretag med nya aktörer och nya låneprodukter. Den analys som EU-kommissionen gjort av kapitalbehoven i jordbrukssektorn visar att det finns en förmånlig konkurrenssituation på den svenska kreditmarknaden som gynnar låntagarna.

Jordbrukssektorn i Sverige är dock i mindre grad tillgänglig för privata investerare än i många andra länder (exempelvis USA och Kanada). Detta beror bland annat på att jordförvärvslagen gör att tillgångsslaget inte är tillgängligt för privata investerare, eftersom direkt deläggande i fastigheterna inte är möjligt. Genom pågående utveckling av hybridlåneprodukter kan emellertid nya möjligheter för privata investerare komma fram.

2.7.3 Det går inte att belägga ett marknadsmisslyckande

Om ett finansieringsgap beror på ett marknadsmisslyckande kan finansieringsinstrument vara en lösning. Enligt vår bedömning går det dock inte att belägga att glappet mellan tillgång och efterfrågan på kapital inom jordbrukssektorn beror på ett marknadsmisslyckande. Att någon vill ha ett lån men inte får det är inte i sig ett marknadsmisslyckande. För att ge ett lån måste kreditgivaren kunna få tillbaka lånet. Det är bara ett marknadsmisslyckande om lån inte ges till lönsamma investeringar. När ett marknadsmisslyckande kan ge upphov till ett finansieringsgap handlar det om en situation där företag inte kan få ett lån för att förverkliga hållbara affärsplaner på grund av att kreditgivarna inte har tillräcklig kompetens för att bedöma lönsamhet och återbetalningsförmåga. Våra intervjuer visar dock att svenska banker och finansieringsinstitut använder sig av rådgivare med branschspecifik kompetens som gör individuella bedömningar med hänsyn till särdrag inom branschen. Det finns också kreditinstitut som är inriktade på jordbrukssektorn.

Intervjuerna visar att det är bristande lönsamhet som är den främsta orsaken till att lantbruksföretag inte alltid får låna det belopp de önskar från banker, finansbolag och andra kreditinstitut. Utöver lönsamheten är kassaflödet och återbetalningsförmågan avgörande för möjligheten att få lån. Brister i gårdens skötsel, oklarheter beträffande investeringsstöd, brister i affärsmodeller, tidigare bristande återbetalningsförmåga eller begränsade erfarenheter av att driva företag ökar risken för kreditgivaren och har därmed betydelse för möjligheten till finansiering.

Olika branscher har olika förutsättningar och det kan finnas skäl att beakta externa effekter vid bedömningen av marknadens funktionalitet. En sådan extern effekt som det kan finnas skäl att beakta vad gäller jordbruket är dess bidrag till livsmedelsberedskapen. Vi har i marknadsanalysen identifierat två situationer som tenderar närma sig marknadsmisslyckanden. Den ena är Sveriges behov av att öka produktionskapaciteten i syfte att stärka livsmedelsberedskapen. Där ser vi att marknadens generella spelregler delvis sätts ur spel eftersom marginalkostnaden för en produktionsökning i beredskapssyfte kan vara större än vad som är fallet för att bibehålla produktionen på nuvarande nivå, vilket innebär att en sådan investering kanske inte blir lönsam med nuvarande räntenivå och amorteringskrav.

Den andra handlar om att vissa lantbrukares brist på säkerhet kan vara ett problem även om återbetalningsförmågan är god vid lånetillfället. Byggekostnaden för ett stall är inte samma som marknadsvärdet eftersom alternativa användningsområden oftast saknas. Därför kan ofta stallbyggnader inte utgöra en tillräcklig säkerhet för lån för hela byggekostnaden.

2.7.4 Låg lönsamhet och krånglig administration är problem som behöver adresseras

Vår bedömning är att det är långt mer angeläget att genomföra åtgärder för att öka lönsamheten och minska den administrativa bördan för jordbruksföretag än att införa någon form av finansieringsinstrument.

Om kreditinstituten bedömer att de långsiktiga riskerna för jordbrukssektorn är stora ökar kraven på lantbrukarnas säkerhet för lån, och även kostnaderna för dessa. En bred politisk samsyn kring att stötta jordbrukssektorns utveckling förutsätter att lantbrukarnas administrativa börda minskar, att kostnadsdrivande krav minskar och att jordbruket får bättre betalt för sina produkter av konsumenterna.

Ytterligare viktiga insatser som kan bidra till en mer positiv inställning till att investera i jordbruket bland både företagarna och bankerna är dels att sprida korrekt information om förutsättningarna för den framtida livsmedelsproduktionen, dels att bidra till en debatt om livsmedelspriser och jordbrukets roll i miljö- och klimatpolitiken som är mindre alarmistisk än vad den har varit de senaste åren. Om inte de grundläggande bristerna i förutsättningarna för jordbruksföretagen rättas till kommer ett finansieringsinstrument inte att ge någon effekt (10) (25).

3 Bedömning av om finansieringsinstrument är lämpligt i den strategiska planen

I detta kapitel beskrivs vilka finansieringsinstrument som kan vara aktuella i den strategiska planen och vilka principiella övervägande som behöver göras inför beslut om eventuell implementering av finansieringsinstrument.

3.1 Sammanfattande slutsatser

Utifrån analysen av lämpligheten att tillämpa finansieringsinstrument inom ramen för den gemensamma jordbrukspolitiken drar vi följande slutsatser:

- Vi bedömer att ett finansieringsinstrument inte kommer att ge någon betydande effekt om inte de grundläggande förutsättningarna för jordbruksföretagen först förbättras, främst vad gäller ökad lönsamhet och minskad administrativ börda.
- Om förutsättningarna förändras så att lönsamheten inom jordbruket förbättras kan ett finansieringsinstrument vara värdefullt för att dels underlätta för unga och nya företagare att etablera sig inom jordbrukssektorn, dels stimulera investeringsviljan för att öka eller bibehålla lantbrukares produktion.
- Ett eventuellt finansieringsinstrument bör utformas så att det inte stör den pågående utvecklingen av kapitalmarknaden för jordbruksföretagen, eller åtminstone i så liten grad som möjligt.
- En statlig intervention på kreditmarknaden kan riskera att leda till att marknaden fungerar sämre. Vetskapen om att det finns statliga kreditgarantier eller annat finansiellt instrument skulle också kunna leda till att bankerna ställer detta som ett krav för att medge banklån.
- Ett eventuellt finansieringsinstrument bör riktas till unga och investeringar i ökad eller bibehållen produktion i hela landet.
- Det finns visserligen regionala skillnader i förutsättningarna att bedriva jordbruk, men dessa avhjälpas inte bäst med finansieringsinstrument.

3.2 Tidigare bedömningar av finansieringsinstrument

I detta avsnitt sammanfattar vi andra aktuella utvärderingar och bedömningar som behandlar frågan om finansieringsinstrument eller lämpligheten att införa finansieringsinstrument.

3.2.1 Underlag till den strategiska planen

Inför framtagandet av den strategiska planen rekommenderade EU-kommissionen att det skulle etableras ett försök med finansieringsinstrument riktade mot unga jordbrukare och andra nystartade företag. Jordbruksverket har mot bakgrund av EU-kommissionens rekommendation gjort en särskild analys av finansieringsinstrument (10) som underlag till utformningen av den strategiska planen. I denna analys framgår följande:

- När kredit inte beviljas är bristande lönsamhet oftast det vanligaste skälet. Finansiella instrument är inte någon lösning för jordbrukets lönsamhetsproblem.
- Nuvarande styrmedel för att öka investeringsviljan – investeringsstöd, startstöd och stöd till unga – bör väljas i första hand. Om dessa åtgärder inte är tillräckliga kan olika finansiella instrument användas för att förstärka investeringsviljan.
- Av de instrument som finns anvisade är kreditgarantier ett möjligt alternativ. Kreditgarantierna bör i så fall riktas mot investeringar i stallbyggnader där jordbrukare saknar tillräckliga säkerheter och mot unga jordbrukare som för första gången etablerar sig som jordbrukare.
- Effekterna av åtgärderna beror på hur risken för garantierna fördelas mellan CAP-budgeten och långgivarna. Bärs risken till stor del av budgeten ökar investeringsviljan samtidigt som risken ökar för kreditförluster och vice versa.
- Administrationen av kreditgarantier förväntas bli omfattande. De krävs en aktiv insats av expertmyndigheten både på en övergripande nivå och för enskilda investeringsobjekt för att bedöma risken, men även för att över tid följa upp i utvecklingen under tiden krediten löper.
- Det kan finnas samordningsvinster genom att sammanföra hanteringen av kreditgarantierna med startstödet och investeringsstödet. Det talar för att kreditgarantierna ska administreras på länsstyrelserna. I nuläget bedöms det inte finnas tillräcklig kompetens på myndigheterna.

Den strategiska planen innehåller inget förslag om finansieringsinstrument. Vi har i tidigare förhandsutvärdering av den strategiska planen bedömt att detta var en riktig prioritering (25).

3.2.2 Statliga kreditgarantier för lån till mjölksektorn

Mjölkböndernas organisationer bad 2015 om statliga kreditgarantier för att överbrygga likviditetsproblem. Regeringen avsatte våren 2015 en kreditram på 500 miljoner kronor och startade arbetet med att ta fram en kreditgaranti. Kreditramen utgjorde ett tak för det belopp staten genom Riksgälden maximalt fick ställa statlig borgen för. Arbetet med att ta fram ett garantilån bedrevs tillsammans med Riksgälden och banksektorn men avbröts i samråd med branschen och bankerna. Villkoren för att få ta del av kreditgarantierna var sådana att bankerna menade att företag som uppfyller dem inte skulle ha svårt att få lån i vilket fall. Den gemensamma slutsatsen var att den statliga garantin riskerade att försätta lantbrukaren i ett sämre läge om denne hamnade på obestånd. Bankerna bedömde att deras flexibilitet i hanteringen av företagets skulder vid en obeståndssituation minskade med en kreditgaranti. Det kan minska möjligheten att göra en rekonstruktion eller en ordnad avveckling, vilket vore till nackdel för mjölkföretagen (26).

De aktuella bankerna (Swedbank, Sparbankerna, Landshypotek Bank och Länsförsäkringar Bank) valde att inte gå vidare med att teckna ramavtal för att utnyttja kreditgarantierna (27). Motiveringen var att regeringens kreditgaranti hade en utformning som för kunderna innebär följande:

- **Flexibiliteten minskar.** Förordningen innebär begränsade möjligheter att under löptiden göra förändringar av lånet, något som banker vid övrig kreditgivning ofta för dialog med kunderna om.
- **Möjligheterna till kontrollerad avveckling minskar.** Vid en eventuell obeståndssituation strävar banker vanligtvis mot en ordnad avveckling där värden på företagets tillgångar behålls och skulden hålls nere. Detta ger också möjlighet för företagaren att starta om. De statliga kreditgarantierna skulle tvinga bankerna till ett annat förhållningssätt vilket missgynnar mjölkföretagarna.
- **Möjligheten till skuldsanering uteblir.** Mjölkföretagare med enskild firma lämnas utan möjlighet till skuldsanering vid konkurs.
- **Administrativa bördan ökar.** Ett omfattande ansökningsarbete med flera och noggrant rapporterade underlag krävs, vilket ökar mjölkföretagarens administrativa kostnad.
- **Priset riskerar att bli dyrare.** Statens hantering för kreditgarantin kan komma att avgiftsfinansieras.

3.2.3 Förhandsbedömning av att använda finansieringsinstrument i havs-, fiskeri- och vattenbruksprogrammet 2021–2027

Förhandsbedömningen inriktades på vattenbruk, där det finns ett stort behov av stöd för att kunna starta företag. Rapporten visar att vissa vattenbruksföretag

i dag saknar tillräcklig finansiering för att kunna utveckla sin verksamhet. Trots det avråder bedömarna från att använda finansieringsinstrument i havs-, fiskeri- och vattenbruksprogrammet 2021–2027. Anledningen är att användning av finansieringsinstrument inte kommer att leda till strategisk utveckling av vattenbruksmarknaden med de förutsättningar som finns i dag, främst vad gäller tillståndsprocesserna (28).

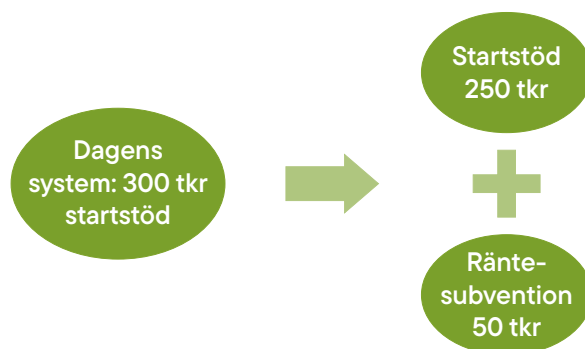
3.2.4 Förhandsbedömning av finansieringsinstrument för Europeiska regionala utvecklingsfonden (Eruf)

I en förhandsbedömning av finansieringsinstrument för Europeiska regionala utvecklingsfonden (Eruf) 2021–2027 lyfter Tillväxtverket följande fyra fördelar med finansieringsinstrument (29):

- **Multiplikatoreffekt:** Offentligt kapital kanaliserat genom finansieringsinstrument kan ta finansiell risk som kompletterar risktagande från, och lockar in, annat offentligt och privat kapital på nationell, europeisk eller internationell nivå.
- **Återbetalning:** Finansieringsinstrument kan återbörda offentliga medel, så kallad revolving. Det innebär att offentligt kapital som budgeterats för, och allokerats till sådana instrument på sikt återbetalas delvis, helt eller med avkastning.
- **Aktivering av privata finansiärer:** Privata aktörers deltagande i genomförandet av finansieringsinstrument skapar mervärden i form av nätverk, kunskap och förmågor som kan bidra till mer effektiva och marknadsmässigt gångbara offentliga insatser.
- **Produktivitet:** Företag som finansieras av finansieringsinstrument förväntas återbetala mottagen finansiering. Detta bidrar till en ökad drivkraft att lyckas med företagandet.

3.2.5 Förslag till etableringslån för unga lantbrukare

LRF Ungdomen har utarbetat ett förslag till etableringslån för unga lantbrukare som ska underlätta generations- och ägarskiftet (30). Deras förslag är att göra om en del av startstödet till en räntesubventionering av ett etableringslån. I dagsläget innebär fullt startstöd för unga lantbrukare en summa på 300 000 kronor. Förslaget är att öka tillgången på rörelsekapital genom att minska startstödet, men komplettera med ett subventionerat etableringslån (se [figur 12](#) nedan). Förslaget är att etableringslånet ska använda samma räntemodell som studielånet från CSN. Vidare föreslås att lantbrukaren får fem amorteringsfria år och därefter betalar av lånet över fem år. Den totala subventionen blir enligt förslaget 2,55 procent av lånebeloppet.

Figur 12. LRF Ungdomens förslag till etableringslån.

Källa: LRF Ungdomen

Det totala lånebeloppet som är möjligt att subventionera blir då 1 960 000 kronor (50 000 kronor dividerat med 2,55 procent). Förslaget är att i första hand använda utbetalningarna av gårdsstöd och stöd till unga lantbrukare som säkerhet för lånets återbetalning.

3.2.6 Finansieringslösningar för den gröna omställningen i livsmedelskedjan

Tillväxtverket har ett uppdrag från regeringen att samordna genomförandet av den svenska livsmedelsstrategin. Under våren 2024 bildades en så kallad Advisory group som representerar näring, civilsamhälle och myndigheter. Gruppen har undersökt förslag på finansieringslösningar som kan möjliggöra grön omställning i livsmedelskedjan (31).

Tillväxtverket hänvisar till en rapport från LRF där den gröna omställningen i lantbruket beräknas kosta 80 till 85 miljarder kronor i investeringar på gårdarna och 10 till 11 miljarder kronor i årliga kostnader, vilket motsvarar cirka 20 miljoner kronor per år (32).

Tillväxtverket skriver att en "finansiering i form av investeringslån för grön omställning behöver förses med långa löptider (ca 15 år) och möjligen även en säkerhetskomponent i form av till exempel en garanti framför allt i de fall som investeringarna görs i lantbrukens driftsbolag. Det kan behöva röra sig om en ny låneprodukt som långivarna skulle lansera på den svenska marknaden. För att främja detta föreslår vi att närmare undersöka vad en offentligt finansierad garanti alternativt en lånefond kunde bidra med" (31).

Tre olika förslag förs fram i Tillväxtverkets rapport, men några detaljer kring dessa presenteras inte. Tillväxtverket föreslår

- **en offentligt finansierad garanti**, stödd av Europeiska investeringsfonden, som genom nationella finansiella intermediärer (kreditinstitut) ska bidra till ett ökat utbud av investeringslån för grön omställning inom lantbruket.

- **en offentligt (del)finansierad lånefond.** Med både offentliga och privata medel finansiera en lånefond för att tillhandahålla kompletterande investeringslån för grön omställning till lantbruken.
- **vidareutveckling av befintliga investeringsstöd.** Fortsatta och utökade satsningar på investeringsstöd som bidrar till att täcka investeringsutgifter för den gröna omställningen.

3.2.7 Utredningen om en konkurrenskraftig animalieproduktion

Under 2024 presenterades en utredning om en konkurrenskraftig animalieproduktion (33). Utredningen skulle bland annat föreslå möjliga åtgärder för att med bibehållna höga djurskyddskrav stärka konkurrenskraften för svenska bönder.

Jordbruksföretagarnas fortsatta vilja att investera i sina företag lyfts som en av de viktigaste faktorerna för att öka konkurrenskraften. Det handlar både om nyinvesteringar och utökningar samt förbättringar av befintliga verksamheter och generationsskiften.

Ett av utredarens förslag handlar därför om att staten ska gå in med kreditgarantier eller annat finansiellt instrument om en miljard kronor till lämplig aktör som erbjuder lån till svenska lantbruksföretagare. Om en aktör upphandlas för att genomföra en sådan utlåning av medel till lantbruket, konstateras att aktören behöver bedömas avseende sin kompetens att göra goda ekonomiska bedömningar av ett företags och ett investeringsprojektets förmåga att generera tillräcklig lönsamhet. Om staten går in med en miljard bedöms detta motsvara cirka 10–12 miljarder i underliggande investeringar.

Det framgår emellertid inte av utredningen i vilken utsträckning de berörda lantbruksföretagarna får avslag på låneansökningar av banker eller kreditinstitut. Det framgår heller inte i vilken utsträckning ALMI används vid lånebehov eller varför ett ytterligare finansieringsinstrument skulle vara nödvändigt utöver ALMI:s SME-lån.

De nackdelar som utredningen lyfter är att en statlig intervention på kreditmarknaden kan riskera att leda till en sämre fungerande marknad. Vetskapen om att det finns statliga kreditgarantier eller annat finansiellt instrument skulle kunna leda till att bankerna ställer detta som ett krav för att medge banklån. Utredaren bedömer dock sammantaget att fördelarna överväger de eventuella risker som påtalats.

3.3 Faktorer att beakta vid val av finansieringsinstrument

Vid en bedömning av vilka finansieringsinstrument som kan vara lämpliga bör beaktas att finansieringsinstrument (3):

- förväntas bli återbetalda
- är revolverande, vilket innebär att återbetalade medel används på nytt inom samma område
- är lämpliga för ekonomiskt bärkraftiga projekt, det vill säga projekt som förväntas generera tillräckligt med intäkter och besparingar för att betala tillbaka mottaget stöd
- är utformade för att attrahera medfinansiering från andra källor, inklusive privata investeringar, för att öka mängden tillgängliga medel, särskilt inom sektorer och områden där det finns problem med tillgång till finansiering
- kan utgöras av lån, garantier eller eget kapital
- kan stödja utvecklingen på utbudssidan, genom att bidra till marknadsutveckling
- kan komplettera bidrag
- kan hanteras av nationella eller regionala banker, internationella organisationer som Europeiska investeringsbanken eller Europeiska investeringsfonden, genom finansiella mellanhänder och för lån och garantier även förvaltningsmyndigheterna.

Ett finansieringsinstrument ska också bevakas, hanteras och administreras under lång tid. Det kräver organisatoriska förutsättningar och kapacitet inom den ansvariga myndigheten både under programperioden och efteråt. Om instrumentet bara används under en programperiod tillkommer frågor om hur administrationen finansieras efter programperioden och hur kompetensen ska kunna bibehållas på myndigheten.

3.3.1 Fördelar och nackdelar med olika i finansiella produkter

Finansieringsinstrument kan tillhandahållas genom olika typer av finansiella produkter. Varje produkt har specifika egenskaper och svarar mot olika behov. I [tabell 5](#) nedan presenteras en sammanfattande analys av vilka fördelar, nackdelar och överväganden som behöver tas i beaktande vid utformningen av ett finansieringsinstrument. Analysen är baserad på FI-compass manual för förhandsbedömningar av finansieringsinstrument (4).

Tabell 5. Fördelar, nackdelar och överväganden med olika finansiella produkter.

Fördelar	Nackdelar	Överväganden
Lån		
Adresserar specifika likviditets- och risktagningsbegränsningar i ett givet marknadssegment. Innebär en begränsad förvaltningskostnad (men som är högre än för garantier).	Fondprodukter kräver mer initialt arbete än garantiprodukter. När ett bidragssystem omvandlas till ett lånesystem krävs särskilda insatser för att fastställa realistisk sannolikhet för fallissemang och förluster.	Lån kan vara lämpligt vid investeringar och inköp. Nyckelfrågor är hur villkoren för lånet ser ut, erforderliga räntor och potentiella förluster genom risken för slutmottagarens insolvens.
Garantier		
Adresserar specifika risktagningsbegränsningar i ett givet marknadssegment Faktisk utbetalning sker endast vid fallissemang Gör det möjligt att konsolidera finansieringsstrukturen för ett stort antal projekt med relativt små resurser Gör det möjligt att minska riskpremien för ytterligare finansiering.	Det största problemet är att bedöma risken för att garantierna ska falla ut. Det är komplicerat att bevisa effekten av en garantiprodukt.	Garantier kan vara lämpligt när små och medelstora företag saknar tillräckliga säkerheter för att få tillgång till finansiering på rimliga villkor.
Aktier och riskkapital		
Ger en aktiv roll i projektledning och tillgång till aktieägarinformation Ger hög effekt per investerad krona (projekt med tillräcklig nivå av eget kapital kan få tillgång till även andra typer av finansiering).	Innebär en hög risk som bärs av intermediären (full insolvensrisk för det investerade kapitalet i målbolagen). Riskkapitalinvesteringar (i tidigt skede) är tidskrävande och kostnadskrävande.	Aktier och riskkapital kan vara lämpliga i en utvecklingsfas för små och medelstora företag och projekt med högre risk. Högt engagemang krävs av fonden i projektledningen eller ledningen av målbolagen.
Mezzaninelån		
Gör det möjligt att överbrygga det kapitalgap som finns för att utnyttja ytterligare lån. Minskad exponering för förlust vid insolvens (jämfört med eget kapital).	Innebär en hög risk som bärs av intermediären. Innebär höga transaktionskostnader relaterade till komplexiteten hos dessa produkter.	Det kan vara lämpligt i infrastrukturprojekt eller för växande små och medelstora företag. Mezzaninelån kräver en mycket detaljerad due diligence ¹² , ett ad hoc-kontrakt och ett mycket specifikt schema för exitfasen.

3.3.2 Synpunkter från de intervjuade

En del av de intervjuade bedömer att finansieringsbehoven inom jordbrukssektorn inte kommer att tillgodoses utan marknadskompletterade insatser och att finansieringsinstrument därför skulle kunna vara en lämplig lösning. Vissa intervjuade menar till och med att det är avgörande för svenskt jordbruk att kapitalmarknaden kompletteras med finansieringsinstrument för att driva utvecklingen framåt inom jordbrukssektorn och säkra inhemsk produktion.

¹² Due diligence är en process för att samla in och analysera information om ett företag. Syftet är att avgöra i vilket skick det är. Kallas ibland för företagsbesiktning.

Motiveringen till att införa finansieringsinstrument är att marknaden på egen hand inte skulle kunna hantera dagens utmaningar kopplat till livsmedelsförsörjning, beredskap och grön omställning. Vissa intervjuade anser därför att det ligger i statens intresse att införa åtgärder för att underlätta genomförandet av de samhällspolitiska målen inom jordbrukssektorn. Samtidigt lyfter flera intervjuade att det är viktigt att inte införa system som riskerar att medverka till att företagare blir överbelånade och går i konkurs. Det som efterfrågas från jordbrukssektorn är långsiktiga finansieringslösningar och ett regelverk som är förutsägbart.

Överlag har de intervjuade mycket begränsad erfarenhet av finansieringsinstrument och vad ett införande skulle kunna innebära för sektorn. Avgörande för de intervjuades svar om finansieringsinstrument bör införas eller inte är också vilka medel som avsätts och om detta påverkar nuvarande startstöd och investeringsstöd i den strategiska planen. Flertalet intervjuade anser att ett finansieringsinstrument inte bör ersätta delar av nuvarande stödmöjligheter utan att det ska ses som ett komplement till startstöd och investeringsstöd och helt finansieras genom att nya statliga medel tillförs.

Statliga kreditgarantier lyfts som en eventuell lösning

Bland de intervjuade med kunskap om finansieringsinstrument är det framförallt statliga kreditgarantier som lyfts som en lämplig lösning. Ett par intervjuade nämner även att en offentligt hel- eller delfinansierad lånefond skulle kunna vara ett alternativ om kreditmarknaden inte kan möta behoven. Lånefonder liknar riskkapitalfonder när det gäller administrativ hantering. Det finns erfarenheter från upphandlingar av lånefondförvaltare, främst ALMI, som kan vara av värde. Baserat på intervjuerna verkar det dock vara lågt intresse bland aktörerna för att lämna anbud på att gå in som intermediär för statliga lån. Generellt anses det inte aktuellt med mer drastiska finansieringsinstrument såsom statligt (sam-)äggande av jordbruksföretag.

Den främsta fördelen som lyfts med kreditgarantier är att återbetalningen av lån för stora investeringar kan ske över längre tid. Med statliga kreditgarantier skulle lån kunna ges med lägre ränta och längre avbetalningstid jämfört med motsvarande lån utan statlig garanti, vilket skulle förbättra kassaflödet. Oavsett kreditgaranti eller inte så kommer dock företagets kassaflöde och återbetalningsförmåga att vara avgörande för om lån beviljas eller inte.

Många intervjuade är dock skeptiska till statlig finansiering och är av uppfattning att det inte är en långsiktigt hållbar lösning. Bland annat finns en del negativa erfarenheter av tidigare system med statliga garantier inom lantbruket som i slutändan ledde till att staten fick lösa ett ganska stort antal givna garantier på grund av lönsamhetsproblem i ett antal jordbruksföretag. Ett annat exempel som tas upp vid intervjuerna är det misslyckade försöket att införa statliga kreditgaranti riktad till mjölksektorn under 2015.

Risker och utmaningar med att införa finansieringsinstrument

Även om många av de intervjuade är positiva till initiativet att se över möjligheten att införa finansieringsinstrument lyfts en hel del risker och utmaningar. Bland annat finns en oro för att det på sikt leder till viss omfördelning från nuvarande investeringsstöd och startstöd till finansieringsinstrument. Ytterligare risker och utmaningar som lyfts vid intervjuerna:

- Det tar tid och resurser att bygga upp, införa och följa upp ett nytt finansieringsinstrument. Detta talar för att det är mer effektivt att istället se över och komplettera befintliga stöd.
- Stor risk att det skapas ett alltför komplicerat regelverk och ytterligare byråkrati för jordbruksföretagen. Viktigt att det blir ett enkelt, tydligt och förutsägbart system. Dokumentationskraven måste vara rimliga. Om det blir alltför krångligt är risken att få vill nyttja det och att bankerna kommer tappa intresset.
- Risk att garantier nyttjas till fel investeringar och idéer som är mindre bra, vilket leder till kapitalförstöring. Därför är det viktigt att följa upp de investeringar som görs både före och efter en investering. Denna risk anses dock generellt inte högre för finansieringsinstrument än nuvarande investeringsstöd.
- Risk att de ursprungliga intentionerna med finansieringsinstrumentet inte infrias, det vill säga att det inte leder till att produktiviteten och självförsörjningsgraden i landets jordbruk ökar. Denna risk finns dock redan med nuvarande stödformer.
- En möjlig risk kan vara att det statliga stödet blir för generöst och att kreditprövningen accepterar alltför stor risk, vilket kan resultera i att skuldbördan ökar och urholkar jordbruksföretagens ekonomi än mer. Viktigt med en sund kreditprövning för att minska risken att finansieringsinstrumentet bidrar till osunt risktagande.
- I kreditbedömningen finns ett stort mått av professionell bedömning av den enskildes förmåga att driva företaget. Garantier riskerar att mindre lämpande också får lån vilket skapar en svagare bransch totalt sett.
- Det är viktigt att säkerställa att kreditprövningen görs på saklig grund och att åtgärder vidtas för att förhindra att systemet utnyttjas av oseriösa eller kriminella verksamheter. Annars är risken stor för fallissemang och bedrägerier.
- Risk att det blir marknadsstörande om finansieringsinstrumentet är fel utformat.

- Risk att det blir ett alltför kortsiktigt initiativ. Om ett finansieringsinstrument ska införas måste det vara ett långsiktigt stöd över flera programperioder i tillräckligt stor omfattning. Det är inte försvarbart att bygga upp ett tillfälligt system för finansieringsinstrument.
- Risk att priserna kopplade till investeringar och markköp stiger om det finns tillgängligt statligt kapital.
- Det kan vara svårt att säkerställa genomförandekapaciteten under hela produktens livslängd. Exempelvis kan det vara ett problem för en lånefond att upprätthålla kontinuerlig förmåga att screena ansökningar, upprätta lån, följa dessa under hela lånetiden och vidta åtgärder om lantbrukaren inte klarar sitt åtagande.

Det finns även en hel del frågor kring utformningen som påverkar om finansieringsinstrument anses lämpligt eller inte. Det gäller exempelvis; Vilka företag ska få tillgång till det nya finansieringsinstrumentet? Hur stora lån eller kreditgarantier ska beviljas? Hur säkerställs att statligt subventionerade produkter inte tränger ut de banker som beviljar traditionella lån? Vem ska finansiera fallissemang?

3.3.3 Finansiella produkter som kan vara tillämpliga i nuvarande program

Följande typer av finansiella produkter kan vara aktuella att diskutera vid ett eventuellt införande av finansieringsinstrument i nuvarande program.

Lån kan erbjudas där ett kommersiellt alternativ saknas eller när lån kan erbjudas till bättre villkor än de kommersiella motsvarigheterna (exempelvis lägre räntor, längre återbetalningstider eller lägre krav på säkerhet).

Garantier där en försäkrare ges till en långivare att dennes kapital kommer att återbetalas även i det fall låntagaren själv inte kan uppfylla sina skyldigheter. Detta skulle kunna öppna upp tillgången till kommersiella lån för investeringar som långivare annars anser som alltför riskabla. Garantiinstrument är till sin natur effektiva och erbjuder fördelar jämfört med andra finansiella instrument eller bidrag genom deras partiella avsättningar och högre multiplikatoreffekt (jämfört med bidrag).

Eget kapital är kapital som investeras i utbyte mot helt eller delvis ägande i ett företag. Investeringen kan utöva inflytande över driften av företaget samt ta del av företagets vinst. Eget kapital kan investeras i olika skeden i ett företags livscykel. Kapital med offentligt stöd används dock huvudsakligen i tidiga skeden och i form av risk-, sådd- och startkapital. Investeringens avkastning beror på tillväxten och lönsamheten i verksamheten. Avkastningen realiseras då investeringen säljer sin andel av verksamheten till en annan investerare ("exit") eller via en börsintroduktion. Eget kapital är sannolikt

mest relevant för högriskverksamheter och företag med hög tillväxtpotential. Från marknadsaktörer finns inget intresse av att staten ska gå in med eget kapital i jordbrukssektorn i utbyte mot helt eller delvis ägande i enskilda jordbruksföretag. Detta skulle i alltför hög grad vara marknadsstörande och konsekvenserna svåra att överblicka.

Finansiell leasing innebär att hyrestagaren förvärvar rätten att använda en varaktig vara i utbyte mot hyresbetalningar under en förutbestämd och utdragen tidsperiod. Om alla risker och ersättningar förbundna med ägarskap i praktiken har överförts från uthyraren till hyrestagaren, är uthyrningen finansiell. Vid finansiell leasing täcker hyresperioden hela, eller nästan hela, den varaktiga varans ekonomiska livstid. I nationalräkenskaperna (NR) registreras den som att uthyraren tillhandahåller hyrestagaren ett lån som gör det möjligt för hyrestagaren att köpa en varaktig vara, till vilken hyrestagaren i praktiken blir ägaren. Detta innebär att finansiella leasingobjekt bokförs på leasingtagaren i NR. Faktiskt betalda hyror av hyrestagaren till uthyraren måste delas upp i återbetalningar av lånebelopp och räntebetalningar relaterade till det tillräknade lånet.

Det finns redan väl fungerande lösningar för finansiell leasing på marknaden. Det finns därför inget behov av att staten tillhandahåller sådana produkter. De finansieringsinstrument som i praktiken kan vara aktuella att överväga är enligt vår bedömning lån och kreditgarantier. Dessa diskuteras närmare i nästa avsnitt.

3.4 Lån och garantier

3.4.1 Kapitalföretagens produktutformning

Kapitalföretagen erbjuder idag skräddarsydda topplån för investeringar. Lånebelopp som erbjuds är upp till 20 procent av total finansiering.

De produkter som erbjuds skiljer sig mellan olika kreditgivare. Följande beskrivning illustrerar exempel på dessa produkters utformning:

Skräddarsydd amortering: Utifrån likviditetsprognosen tas fram ett finansieringsförslag med skräddarsydd amortering, som anpassas för att så bra som möjligt matcha verksamheten och dess kassaflöden. Halvårsvisa eller kvartalsvisa delbetalningar är en utgångspunkt. Löptiden är upp till tio år inklusive amorteringsfrihet ett år. Möjlighet finns att göra extraamorteringar och lösa lånet i förtid.

Individuell räntesättning med rörlig ränta som följer det allmänna ränteläget. Röntan har ofta två komponenter: Rörlig referensräntan och en riskpremie. Röntan beror på företagets historik, framtidsutsikter samt vilken

säkerhet som kan ställas för lånet. I riskbedömningen analyseras en rad variabler som återbetalningsförmåga och tillgångsmassa.

Panter och säkerheter: Lånevillkoren sätts främst utifrån företagets kassaflöden, men påverkas även av vilken säkerhet som kan lämnas för lånen. Det kan handla om exempelvis fastighetspant, företagshypotek, beviljade stöd, bryggglån vid investeringsstöd eller lån mot borgen och garantiåtaganden.

Uppläggningsavgifter och administrativa avgifter: I samband med utbetalning av lånebeloppet debiteras en uppläggningsavgift. Vid försenade betalningar debiteras påminnelseavgift och dröjsmålsränta.

3.4.2 Potentiell ränteeffekt av kapitalgaranti

Utlåningsräntan för nya avtal var i januari 2025 i genomsnitt för samtliga lån 4,21 procent för icke-finansiella företag och 4,90 procent för hushåll. Vid lån till icke-finansiella företag med en räntebindningstid på över 5 år var räntan i genomsnitt 2,99 procent.

Lånevillkor som vi tagit del av i samband med intervjuer med unga lantbrukare har legat på i genomsnitt 3,40 procent vid banklån till köp av mark och fastigheter och 1,70 procent vid lån till maskiner (av maskinleverantören).

Storleken på räntan ökar generellt sett med ökad belåningsgrad och beror också på vilken typ av säkerhet som lämnas. Exempelvis är genomsnittsräntan för nya avtal till företagshushåll 3,35 procent vid en belåningsgrad på 50–70 procent jämfört med 3,48 procent vid en belåningsgrad på 85–100 procent. Vid annan säkerhet än bostad var genomsnittsräntan 3,55 procent vid en belåningsgrad på 50–70 procent jämfört med 4,38 procent vid en belåningsgrad på 85–100 procent. Om en bostad utgör säkerhet är ränteskillnaden bara 0,08 procentenheter mellan en belåningsgrad på 50–70 procent jämfört med 85–100 procent.

Detta indikerar att en kreditgaranti har marginell betydelse för räntenivån om jordbrukaren har en fastighet som säkerhet, men att den kan motivera en ränteskillnad på cirka 0,5–0,8 procentenheter vid andra typer av säkerheter.

3.4.3 Påverkan på lönsamheten vid kapitalgaranti

Av föregående avsnitt framgår att en kreditgaranti har marginell betydelse för räntenivån om jordbrukaren har en fastighet som säkerhet. Kreditgarantin påverkar därmed inte lönsamheten. Möjligheten att få lån torde i dessa situationer vara oberoende av om det finns en kreditgaranti eller inte.

I övriga fall skulle en ränteskillnad på cirka 0,5–0,8 procentenheter kunna uppstå. Det innebär att den årliga räntekostnaden för jordbrukaren minskar med 5 000–8 000 kronor på varje lånad miljon.

För att ge en bild av hur detta påverkar lönsamheten jämfört med andra åtgärder kan en jämförelse göras med växa-stödet. Det utvidgade växa-stödet från 1 januari 2025 innebär att man bara betalar ålderspensionsavgift på ersättning upp till 35 000 kronor per kalendermånad som utbetalas till de två först anställda om de anställts efter 30 april 2024. Jordbrukaren betalar således 10,21 procent i arbetsgivaravgift i stället för 31,42 procent. För jordbrukaren innebär detta en kostnadsminskning på ca 180 000 kronor för två anställda med en månadsinkomst på 35 000 kronor. Detta motsvarar en räntekostnadsminskning för ett lån på 22–36 miljoner kronor vid införande av kreditgarantier.

Detta räkneexempel illustrerar att det för många jordbrukare finns enklare och bättre åtgärder än finansieringsinstrument om syftet är att förbättra lönsamheten och därmed underlätta för jordbrukaren att få lån.

3.5 Slutsatser

I detta avsnitt redovisar vi våra slutsatser gällande lämpligheten att införa finansieringsinstrument i den strategiska planen.

3.5.1 Vi bedömer att det inte är lämpligt att införa ett nytt finansieringsinstrument

Under rådande förutsättningar ser vi inte att ett finansieringsinstrument är en lämplig åtgärd för jordbrukssektorn. Vår bedömning bygger på vad ett införande skulle kosta, i vilken grad syftet skulle kunna nås och vilka ytterligare risker som kan tillkomma.

Om ett finansieringsinstrument ska införas måste värdet av det överstiga kostnaderna som det innebär. Kostnader kommer att uppstå för företagen i arbetet att ansöka, för kreditgivaren i hanteringen, för den ansvariga myndigheten att bygga upp strukturer för handläggningen och för samhället i risken av en potentiell snedvridning på marknaden.

Vi ser risker i att införa finansieringsinstrument eftersom det innebär att staten påverkar och därmed snedvrider marknaden. Ett införande kan också innebära ett marknadsmisslyckande på grund av moralisk risk, det vill säga ett ökat risktagande med anledning av att riskerna bärs av någon annan än den som gör investeringen.

I affärsplanen är kassaflödesprognosen avgörande för långivaren. Nettokassaflödet från den löpande verksamheten måste kunna täcka kapitalkostnaderna i form av räntor och amorteringar. Om så inte är fallet hjälper det inte att det finns garantier. Garantierna syftar till att hantera de risker som finns för att prognoserna inte håller. Grundläggande problem med ett enskilt företags eller en hel branschs bristande lönsamhet kan således inte avhjälpas med garantier. Dessa problem kan inte heller avhjälpas med statliga

lån. Om inte återbetalningsförmågan finns ökar bara skulderna och därmed insolvensproblemen. Om det finns ett svagt eller oförutsägbart kassaflöde i företagets huvudsakliga verksamhet är det inte ansvarsfullt att finansiera ett sådant företag eller projekt med ett lån, eftersom risken för företagets insolvens är för hög.

Flera faktorer behöver beaktas vid beslut om införande av finansieringsinstrument. Dels är det svårt att dra en skarp gräns mellan vad marknaden kan lösa genom den ständigt pågående produktutvecklingen och var staten ska gå in, dels behövs det kapacitet och förutsättningar för den ansvariga myndigheten att bevaka, hantera och administreras finansieringsinstrumentet.

Finansieringsinstrument ska endast användas till företag som är – och i framtiden förväntas vara – lönsamma och som inte får tillräcklig finansiering från marknadskällor. Det innebär att företagen ska ha svårt att få tillgång till extern finansiering, exempelvis på grund av att banker, finansbolag och andra kreditinstitut systematiskt underskattar investeringarnas potential eller överskattar dess risk, samt att den som administrerar finansieringsinstrumenten kan göra väsentligt bättre bedömningar än marknaden aktörer. Ingen av dessa bevekelsegrunder får stöd av de intervjuade. Däremot finns bland några intervjuade förhoppningar om att de som administrerar ett statligt finansieringsinstrument ska göra andra bedömningar än marknaden aktörer, ta betydligt större risker och i mindre utsträckning se till investeringarnas bristande potential.

Av dessa anledningar menar vi att jordbrukssektorns finansieringsproblem inte skulle lösas med ett nytt finansieringsinstrument – det skulle snarare riskera att skapa nya problem.

3.5.2 Jordbruksföretagens förutsättningar behöver förbättras om ett finansieringsinstrument ska ge effekt

Vi ser att den stora utmaningen när det gäller jordbrukssektorns finansiering är att branschen inte är tillräckligt lönsam. Sverige har välfungerande finansinstitut som har gott om kapital, men de kan – och bör – inte ge lån till företag som har ett svagt eller oförutsägbart kassaflöde i sin huvudsakliga verksamhet. Det skulle inte vara ansvarsfullt att finansiera ett sådant företag eller projekt med ett lån, eftersom risken för företagets insolvens är för hög. Vid intervjuerna var det många som varnar för risker som är förknippade med att staten stör marknadsmekanismerna.

Marknadsanalysen visar att kapitalmarknaden överlag fungerar bra för jordbruksföretag och att det inte finns något generellt behov av statliga interventioner i form av finansieringsinstrument. Det finns dock behov inom jordbrukssektorn som behöver adresseras.

Några av de främsta utmaningarna inom jordbrukspolitiken är att öka tillväxten och investeringsviljan samt få tillräckligt många unga att etableras som jordbrukare. Om finansieringsinstrument införs bör dessa därför riktas till att dels underlätta för unga och nya företagare att etableras inom jordbrukssektorn, dels stimulera investeringsviljan för ökad eller bibehållen produktion. Investeringsviljan påverkas främst av framtidsutsikterna, som idag ter sig osäkra för många unga jordbruksföretagare på grund av dels bristande lönsamhet, dels att det finns en betydande makropolitisk osäkerhet som påverkar produktionsförutsättningarna på både kort och lång sikt.

Rätt utformat kan ett finansieringsinstrument minska jordbruksföretagens lånekostnader och därmed skapa förutsättningar för en viss förbättring av lönsamheten, vilket i sin tur kan bidra till en ökad investeringstakt i enskilda jordbruk och en ökad svensk livsmedelsproduktion. Vår bedömning är dock att ett finansieringsinstrument inte kommer att ge någon betydande effekt om inte de grundläggande förutsättningarna för jordbruksföretagen förbättras, främst vad gäller ökad lönsamhet och minskad administrativ börda. En statlig intervention på kreditmarknaden kan riskera att leda till en sämre fungerande marknad. Vetskapen om att det finns statliga kreditgarantier eller annat finansiellt instrument skulle också kunna leda till att bankerna ställer detta som ett krav för att medge banklån.

3.5.3 Bristande säkerheter försvårar investeringar i stallar

Vår slutsats är att det inte finns evidens för ett marknadsmisslyckande inom jordbrukssektorn. En specifik fråga som har lyfts i ett par intervjuer är emellertid att bristande säkerheter försvårar investeringar i stallar, framförallt de som ligger på ofri grund¹³ eller om jordbruksföretaget saknar mark som säkerhet. Dessa respondenter har hävdad att ny-, om- och tillbyggnad av stallar eller motsvarande byggnader för animalieproduktion inte är kommersiellt intressanta med nuvarande förutsättningar. Vi har dock inte kunnat finna evidens för detta påstående. Det är dock uppenbart att byggande av nya stallar för animalieproduktion i stor skala är förenat med stora investeringsutgifter och en mycket hög risk. Om staten skulle ta denna risk skulle sådana investeringar bli mer kommersiellt intressanta för privata investerare. Det finns emellertid redan idag goda möjligheter till investeringsstöd, vilka dock förutsätter att ägaren går in med eget riskkapital.

Programbudgeten för investeringsstöd för ökad konkurrenskraft är cirka 3 222 miljoner kronor. Stöd ges för 30 procent av de utgifter som ger rätt till stöd. Stöd kan ges till större del av utgifterna för sökandes som är 40 år eller yngre (40 procent), investeringar inom rennärning (40 procent) och investeringar som leder till minskad ammoniakavgång (50 procent). Maximalt beviljat stödbelopp är 2,4 miljoner kronor inom en treårsperiod. För sökande i norra Sverige är

13 Ofri grund innebär att stallet ligger på mark som inte ägs av den som äger stallet.

maxbeloppet 3,5 miljoner kronor. Rimligen svarar ägaren därutöver för minst 10–20 procent av kapitalbehovet genom eget kapital eller annat privat kapital. Utöver lån från banker och andra kreditinstitut finns också möjlighet för SME att få lån från de statliga fonder som vi redogjort för ovan. På grund av sekretessen har vi emellertid inte kunnat få någon information om i vilken utsträckning som lantbruksföretagare har sökt lån från dessa fonder och vilket utfallet har blivit.

Varför ytterligare ett finansieringsinstrument utöver befintliga statliga fonder och övriga kreditgivare skulle hjälpa i den aktuella situationen har inte framgått. Däremot har ett par respondenter påpekat att en mindre förändring av jordförvärvslagen skulle kunna ge investeringsintensiva djurhållande jordbruksföretag och jordbruksföretag som avser att göra en första investering i djurstallar och som bedrivs i aktiebolagsform ökad tillgång till säkerheter om dessa skulle kunna ges tillstånd att förvärva viss jordbruksmark.

3.5.4 Det finns regionala skillnader

Det finns regionala skillnader i förutsättningarna att bedriva jordbruk. Jordbruk i de nordligaste länen har högre kostnadsläge och sämre produktionsförutsättningar. De anses också ha störst utmaningar med kapitalförsörjningen. Ett skäl till detta är den lägre lönsamheten och att jordbruksmarken har ett lägre värde. Det finns därför regionala skillnader i hur bankerna bedömer ansökningar om lån till lantbrukare.

Ett finansieringsinstrument riktat till unga och investeringar i ökad eller bibehållen produktion är lika användbart i hela landet och inte bara i de nordligaste länen. Vi bedömer att det därutöver inte finns behov av ytterligare finansieringsinstrument riktade till enbart någon specifik del av landet.

4 Form och genomförande vid eventuell implementering av finansieringsinstrument

I detta kapitel analyseras utformningen av finansieringsinstrument i den händelse det beslutas att finansieringsinstrument ska användas i nuvarande program.

4.1 Sammanfattande slutsatser

Utifrån analysen om utformningen drar vi följande slutsatser:

- För att det ska vara ändamålsenligt att införa finansieringsinstrument krävs kraftfulla åtgärder för att minska den administrativa bördan för företagarna, säkerställa förutsägbara och effektiva stöd- och tillståndprocesser och andra insatser som kan bidra till att öka lönsamheten inom jordbruket.
- Som finansieringsinstrument bör väljas kreditgaranti.
- Slutmottagare för finansieringsinstrument inom den strategiska planen för den gemensamma jordbrukspolitiken bör vara desamma som för startstöd respektive investeringsstöd för ökad konkurrenskraft.
- Regelverk, inklusive dokumentationskrav, bör vara enkla för både jordbruksföretaget och kreditgivaren.
- Regelverken för startstöd respektive investeringsstöd för ökad konkurrenskraft bör harmoniseras med regelverket för kreditgarantin.
- Utifrån erfarenheter från andra EU-länder är vår bedömning att det är lämpligt med en ram för kreditgarantin på högst två miljarder kronor första året, som därefter utökas med en halv miljard per år under perioden.
- Det bör finnas en uttalad ambition att kreditgarantin ska finnas kvar även under nästkommande period för att säkerställa kreditgivarnas intresse för att investera i uppbyggnaden av strukturer, processer och kompetens.

4.2 Erfarenheter av finansiella produkters utformning

Förhandsbedömningen ska innehålla en bedömning av form och genomförande av ett eventuellt finansieringsinstrument. Det är viktigt att så långt möjligt basera dessa bedömningar på den evidens som finns i form av tidigare erfarenheter av finansieringsinstrument. I detta avsnitt sammanfattar vi därför erfarenheter av utformning av finansiella produkter och implementering av finansieringssystem.

4.2.1 Regionalfonderna

Tidigare erfarenheter av att använda finansieringsinstrument i Sverige kan ge värdefullt underlag för bedömningen. Tillväxtverket har tagit fram rekommendationer till utformning av två insatser genom finansieringsinstrument i Regionalfonden 2021–2027 (29):

- Nationella programmet, vilket utgörs av nationellt riskkapital för klimatomställning.
- Regionala programmen, vilka består av regionalt riskkapital.

Dessa insatser baseras på Tillväxtverkets erfarenheter från de tidigare programperioderna 2007–2013 och 2014–2020, då Tillväxtverket har hanterat satsningar genom finansieringsinstrument. Tillväxtverket har inom ramen för dessa upphandlat tre typer av fonder: 1) Regionala fonder, där det bara var Almi Invest som lämnade anbud; 2) Klimatfonden, där det bara var Almi Invest Green som lade anbud, av de fem som visat intresse, och 3) Forskning, där två anbud först lämnades in, men efter att upphandlingen gjordes om lämnades bara ett anbud in.

Det låga antalet anbud visar vilken begränsad marknad det finns för denna typ av insatser genom finansieringsinstrument.

I programperioden 2007–2013 startades elva regionala fonder och 2014–2020 startades åtta regionala och två nationella fonder. Målgruppen för samtliga fonder har varit små och medelstora företag i tidiga utvecklingsfaser (sådd, uppstart och tillväxt), med vissa variationer mellan fonder och programperioder. En av de nationella fonderna har en grön profil med investeringar i koldioxidreducerande projekt. Under arbetet att starta upp, driva och så småningom avveckla satsningarna har en omfattande erfarenhet av finansieringsinstrument byggts upp och därför ser vi att det är värdefullt att väga in dessa erfarenheter i vår bedömning.

Tillväxtverket sammanfattar två erfarenheter med särskild betydelse för strukturen på framtida satsningar inom finansieringsinstrument så här (29):

1. **Regionala hänsyn och behov påverkar finansieringsinstrumentens funktion.** De flesta satsningar har bestått av regionala fonder förvaltade av Almi Invest. Dessa fonder har varit begränsade till investeringar i sina respektive NUTS 2-områden. Förutsättningarna för att driva marknadskompletterande riskkapitalsatsningar kan variera kraftigt mellan dessa NUTS 2-områden och är något som behöver tas hänsyn till.
2. **Kompletterande insatser behövs för att stärka instrumentens funktion.** Tillväxtverket drar slutsatsen att det finns ett behov av kompletterande insatser anpassade efter regionala behov. Det kan röra kompetenshöjande insatser för företagare och finansiärer som ökar volym och kvalitet bland propåer och investeringsprocesser. Sådana satsningar kan anpassas utifrån de förutsättningar som råder i respektive region och kan drivas både inom ramen för ett finansieringsinstrument och som fristående insatser.

Utifrån dessa erfarenheter föreslog Tillväxtverket att bilda en eller flera fonder för ägarkapitalinvesteringar i företag som bidrar till klimatomställning. Tillväxtverket ansåg att en intermediär förvaltare efter upphandling eventuellt skulle kunna få i uppdrag att förvalta fonderna. Fokus är på kapitalbehov i alla tidiga utvecklingsfaser inklusive tillväxtfas utan begränsningar av investeringsbelopp annat än vad som följer av tillämpliga statsstödsregler. Som möjliga implementerande intermediärer föreslogs offentliga eller privata fondteam och som möjliga intermediära förvaltare Europeiska Investeringsfonden eller Saminvest. Europeiska regionala utvecklingsfondens (Eruf) programbidrag föreslogs vara 700 miljoner kronor, varav 250 miljoner kronor i programbudget inom det nationella programmet. Den nationella medfinansieringen föreslogs vara 450 miljoner kronor.

Hävstången, det vill säga det belopp i återbetalningspliktig finansiering som tillhandahålls berättigade slutmottagare dividerat med unionens bidrag, påverkas av vilken struktur som instrumentet slutligen får och om denna genererar privat medfinansiering även på fondnivå (fond-i-fond eller direktinvestering i fond). Följande kalkyl presenterades i Tillväxtverkets förhandsbedömning: Den framräknade hävstångseffekten på 5,6x motiveras av 80 procent investeringsbudget från programbidrag ($250 * 80 \text{ procent} = 200 \text{ miljoner kronor}$), 700 miljoner kronor på fondnivå inklusive nationell medfinansiering varav 80 procent eller 560 miljoner kronor investeringsbudget och 100 procent (560 miljoner kronor) privat medfinansiering på investeringsnivå. Det senare överensstämmer med erfarenheter från tidigare finansieringsinstrument. Detta ger $1120/200 = 5,6x$ i hävstång.

Det ansågs finnas behov av asymmetri, där offentligt kapital kan behöva ta högre risk eller mindre del av avkastningen än privata finansiärer.

När det gäller regionalt riskkapital föreslog Tillväxtverket regionala riskkapitalfonder för små och medelstora företag i tidiga utvecklingsfaser,

inklusive tillväxtfas. De föreslog att finansieringen skulle ske genom ägarkapital och ägarkapitalsliknande instrument. Almi Invest och andra regionala riskkapitalaktörer sågs som möjliga implementerande intermediärer. Den nationella medfinansieringen föreslogs vara 1,5 x programbidrag för respektive region. Vidare förutsattes medfinansiering från privata medfinansiärer på slutmottagarnivå.

Hävstångseffekten på 6,25x motiveras av 80 procent investeringsbudget från programbidrag (exempelvis 50 miljoner kronor * 80 procent = 40 miljoner kronor), 125 miljoner kronor fondnivå inklusive nationell medfinansiering varav 80 procent eller 100 miljoner kronor investeringsbudget samt 150 procent privat medfinansiering på investeringsnivå (150 miljoner kronor). Det senare överensstämmer med erfarenheter från tidigare finansieringsinstrument. Detta ger $250/40 = 6,25x$ i hävstång.

Om en lånefond ska användas som finansieringsinstrument för jordbrukssektorn förutsätter det en upphandling i konkurrens, i enlighet med gällande lagstiftning. Den myndighet som ska ansvara för finansieringsinstrumentet bör därför enligt vår bedömning snarast gå ut med en RFI för dialog med marknaden om förutsättningar och krav. Utifrån erfarenheterna från Tillväxtverkets upphandlingar bör lånefondförvaltare upphandlas genom en funktionsupphandling i två steg där intresserade organisationer, som önskar bli leverantör för uppdraget, först lämnar in en ansökan (steg 1) om att kvalificeras för inbjudan till anbudsgivning (steg 2). Avtalsperioden bör vara minst 15 år.

4.2.2 Riksgäldens arbete med de gröna kreditgarantierna

Det finns idag statliga kreditgarantier för gröna investeringar (34). Kreditinstitut kan ansöka om riskavtäckning för lån till företag. För att kunna ta del av en garanti måste lånet uppgå till minst 500 miljoner kronor. Staten delar risken med kreditgivaren och garanterar upp till 80 procent av lånet. Garantins löptid är max 15 år. Amorteringsplanen är inte förutbestämd. Långivaren betalar en garantiavgift till Riksgälden som är baserad på låntagarens kreditvärdighet i enlighet med förordningen (2021:524) om statliga kreditgarantier för gröna investeringar.

Den avgift som Riksgälden tar ut för en garanti under garantiordningen Kreditgarantier för gröna investeringar ska vara marknadsmässig. För Riksgälden innebär detta att avgiften består av en administrativ avgift, samt en garantiavgift som innehåller avgift för förväntad förlust och ett påslag för att säkerställa att avgiften är marknadsmässig och att statligt stöd därmed inte föreligger.

Den administrativa avgiften ska täcka de kostnader som Riksgälden har för att utfärda en garanti. Den ska även täcka de löpande kostnader som Riksgälden har för förvaltning av garantin under garantins löptid.

Den del av garantiavgiften som grundar sig på statens förväntade förlust är baserad på kredittagarens kreditvärdighet. Väsentliga faktorer som även spelar in och påverkar storleken på avgiften för den förväntade förlusten är, bland annat, säkerheter och det garanterade lånets löptid och amorteringsstruktur.

I garantiavgiften ligger även en ersättning som säkerställer att avgiften är marknadsmässig. Riksgälden behöver kompensera för den skillnad som föreligger mellan Riksgälden och privata aktörer när det kommer till kapitalkrav. Riksgälden gör även en marknadsmässig avstämning av avgiften¹⁴.

En administrativ avgift ska erläggas i samband med utfärdandet av kreditgarantin. Garantiavgiften erläggs i samband med första utbetalning av lånet, eller senast i samband med respektive låneutbetalning.

4.2.3 Riskfaktorer vid statliga garantier och lån

Det finns enligt Riksgälden i princip två typer av händelser som kan medföra stora förluster (35):

- ett mindre antal förluster för enskilt stora garantier eller lån som utgör en betydande andel av portföljen
- en samling av förluster som tillsammans utgör stora belopp och i regel förklaras av samvariationer¹⁵.

Riskfaktorer är bland annat förändringar i den allmänna ekonomiska utvecklingen, nära förbindelser mellan garantigäldenärer respektive låntagare, branschkoncentrationer och geografiska koncentrationer.

Indirekta samvariationer kan uppstå i olika sektorer – till exempel branscher eller geografiska områden. Det kommer av att kreditvärdigheten hos garantigäldenärer och låntagare inom en sektor ofta påverkas av samma bakomliggande faktorer.

Med branschkoncentration avses låg diversifiering med hänsyn till garantigäldenärernas och låntagarnas branschtillhörighet.

14 Se förordningen (2021:524) om statliga kreditgarantier för gröna investeringar, 8 § för mer information.

15 Beroende på exempelvis konjunkturcykeln eller förändrade förutsättningar inom en specifik sektor tenderar kreditförluster att sammanfalla i tiden, i så kallade kluster. Det kan tolkas som att möjligheten för garantigäldenärer och låntagare att fullgöra sina åtaganden samvarierar. Det finns två typer av samvariationer. Direkta samvariationer betyder i detta sammanhang att kreditrisken i ett engagemang direkt påverkar kreditrisken i ett annat. Indirekta samvariationer betyder att en bakgrundsfaktor påverkar kreditrisken i flera engagemang.

Geografiska koncentrationer innebär att garantigäldenärer och låntagare i samma geografiska område påverkas samtidigt av negativa ekonomiska förändringar, som till exempel en konjunkturedgång eller stora förändringar i valutor och räntor.

4.2.4 Synpunkter från de intervjuade

Det är endast ett fåtal av de intervjuade som har erfarenhet av finansieringsinstrument, men de som har erfarenheter lyfter att det finns behov av längre kredittider och statliga räntesubventioner som bör beaktas vid utformningen av ett eventuellt finansieringsinstrument. Det anses viktigt att eventuella finansieringsinstrument är utformade så att stödmottagaren kan få tillgång till kapital med låga kapitaltäckningskostnader. Intervjupersonerna menar att jordbruksbranschen inte klarar ett högre ränteläge än idag, varför låg ränta anses vara en avgörande faktor vid val av finansieringsinstrument. Enligt flera intervjuade är det troligt att införande av statliga kreditgarantier kan sänka räntan på dessa lån med cirka 0,5 procent.

Ytterligare avgörande faktorer är enligt våra intervjuade finansieringens långsiktighet och en lång livslängd på säkerheten. Eftersom cyklerna är långa inom stora delar av lantbruket finns det enligt de intervjuade behov av kreditgarantier på cirka 10–15 år. Andra intervjuade anser att det är mer realistiskt med kreditgarantier på cirka 6–10 år, vilket dock skulle innebära att de i praktiken inte blir längre än vad motsvarande lån är idag. Ett av de viktigaste motiven för att införa kreditgarantier skulle då falla bort och endast den eventuellt något lägre räntan skulle kvarstå.

Vidare anser de intervjuade att det är viktigt att utformningen och reglerna för kreditgarantier inte blir alltför för krångliga, varken för slutmottagarna, bankerna och finansbolagen eller den som ska administrera stödet.

Möjliga slutmottagare

När det gäller vilka som bör vara slutmottagare av ett eventuellt finansieringsinstrument går de intervjuades åsikter isär. Enligt vissa intervjuade bör stora lantbruk prioriteras, eftersom de generellt har behov av mycket högre summor än vad nuvarande investeringsstöd bidrar med. Andra intervjuade menar att små och medelstora företag bör prioriteras, då större företag generellt har bättre möjligheter till finansiering.

En del intervjuade anser att unga lantbrukare som ska ge sig in på marknaden bör prioriteras, medan andra är av åsikten att stödet bör riktas mot de produkter där vi har störst behov av ökad inhemsk produktion och som idag har svårt att få tillräckligt kapital. Andra tycker att finansieringsinstrumentet bör riktas brett och ge möjlighet till stöd oavsett exempelvis företagets storlek och produktionskategori.

Vissa intervjuade anser att deltidjordbrukare bör prioriteras, eftersom dessa bidrar till att mindre jordbruk finns kvar, vilket anses vara av värde för att minska sårbarheten. Det framhålles att dessa också ofta får sämre betalt för sina produkter, vilket bidrar till låg lönsamhet.

Några intervjuade anser att ett eventuellt finansieringsinstrument primärt bör riktas till arrendatorer, eftersom de har svårare att få tillgång till kapital för investeringar. Orsaken till detta beror på att investeringarna sker på annans mark och egendom, och kreditrisken därför bedöms som större.

Det skulle emellertid vara relativt komplicerat att avgränsa målgruppen om finansieringsinstrumentet specifikt avgränsas till arrenden. En arrendator kan upplåta hela eller en del av sitt arrende i andra hand, till en så kallad andrahandsarrendator. Om flera personer arrenderar gemensamt, är samtliga solidariskt ansvariga gentemot jordägaren. Vidare regleras i arrendeavtal vad som ska hända med stöd som är kopplat till brukandet när arrendet upphör, vilket kan bli mer komplicerat med finansieringsinstrument. Om arrendelagstiftningen ersätts av ett avtal om "share farming" skulle det också vara svårt att tillämpa finansieringsinstrument.

Vem bör fatta besluten?

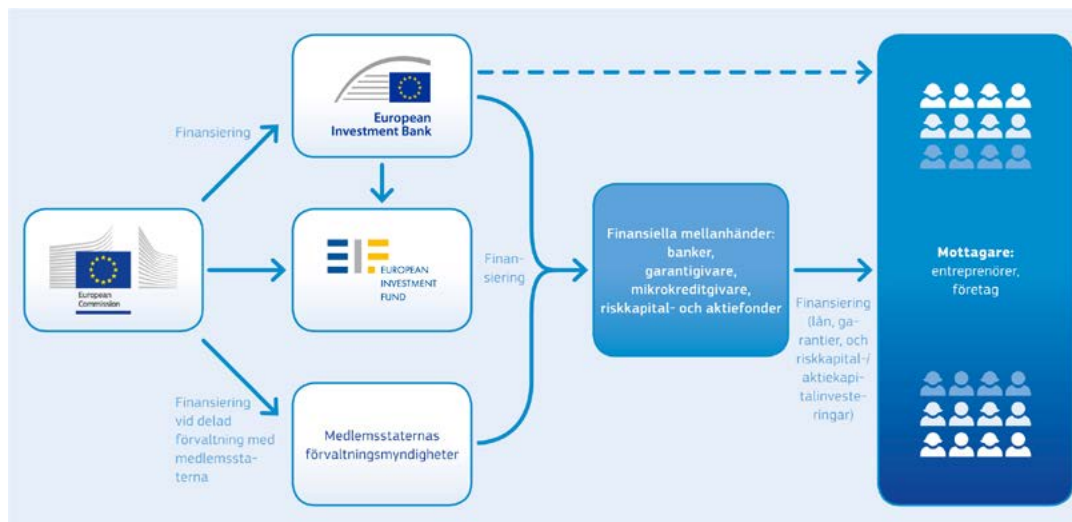
På frågan om vem som bör fatta beslut i de enskilda ärendena om finansieringsinstrument ger intervjuerna ingen enhetlig bild. Det anses viktigt att den som beslutar om kreditgarantin eller lånet ska ha kunskap om jordbruksbranschen och lokala förutsättningar, samt ha professionella kunskaper om hur man gör en ekonomisk företagsanalys. Det anses även viktigt att resurser avsätts för att stöden administreras snabbt och att utformningen av stöden skapar en förutsägbarhet. Vidare anses det viktigt att säkerställas att kreditprövningen görs på marknadsmässiga grunder och att hanteringen kan baseras på bankernas kreditregler och kreditprocesser.

Några av de intervjuade menar att det naturliga vore om Jordbruksverket eller länsstyrelserna hanterar och fattar beslut om stöd genom finansieringsinstrument. Andra intervjuade menar dock att det idag inte finns den kunskapen och kompetensen vid Jordbruksverket eller länsstyrelserna. Besluten bör därför enligt merparten av respondenterna fattas av långgivaren vid kreditgarantier och av fondförvaltaren vid lånefonder.

4.3 Europeiska investeringsbanken och Europeiska investeringsfonden

På EU-nivå är Europeiska investeringsbanken (EIB) och Europeiska investeringsfonden (EIF) viktiga aktörer när det gäller finansieringsinstrument. Båda ingår i den så kallade EIB-gruppen. EIB är EU:s finansiella institut och har till uppgift att bevilja lån och garantier i unionens intresse, utan vinstsyfte.

EU-kommissionen beskriver de olika finansieringskanalerna i figur 13 (36).

Figur 13. Olika finansieringskanaler.

Källa: EU-kommissionen

4.3.1 Europeiska investeringsbanken

EIB fokuserar huvudsakligen på att låna upp pengar på kapitalmarknaderna för att sedan låna ut dem på förmånliga villkor till projekt som ligger i linje med EU:s policyprioriteringar. EIB har sedan 1994 finansierat 251 projekt i Sverige till ett värde av 36,05 miljarder kronor. EIB:s styrelse godkände den 6 november 2024 ett finansieringsinitiativ för jordbrukssektorn, det Pan-europeiska jordbruksprogrammet, med en budget på tre miljarder euro. Programmet kommer att erbjuda lån, garantier och rådgivning för att stödja små och medelstora företag inom jordbruk och bioekonomi i EU. Initiativet syftar till att täppa till finansieringsluckor inom livsmedelskedjan

4.3.2 Europeiska investeringsfonden

EIF:s syfte är att stötta utvecklingen av entreprenörskap, innovation och hållbarhet i Europa. EIF finansierar investeringar genom riskkapital och riskhanteringsinstrument, bland annat garantiprodukter. EIF-garantin fungerar som säkerhet för företagslån och minskar därmed behovet av andra säkerheter. EIF-garantin innebär att banken kan bevilja lån till ett mer förmånligt pris.

Genom InvestEU-programmet har EIF i uppdrag att ge stöd till europeiska projekt som främjar entreprenörskap, tillväxt, innovation, forskning och utveckling, den gröna och digitala omställningen samt sysselsättning.

4.3.3 InvestEU-programmet

InvestEU-programmet infördes 2021 för att samla flera centralt förvaltade finansiella instrument tillsammans med en EU-budgetgaranti i en enhetlig

struktur. Ett exempel är InvestEU:s hållbarhetsgarantiproduct (Framework Operation #14 for Sustainability Guarantee).

InvestEU nyttjar en EU-budgetgaranti på 26,2 miljarder euro för att öka risktagningsskapaciteten hos Implementing Partners (IPs), vilket gör det möjligt för dem att utöka sin finansiering för investeringar i linje med EU:s politiska mål. Det är för tidigt att bedöma effektiviteten och effekten av InvestEU.

Det är de lokala finansinstituten, exempelvis banker eller riskkapitalinvesterare som beslutar om finansieringen. Dessa lån marknadsförs nu brett i Sverige av bland annat Lendo som "EU-lån" på upp till 550 000 kronor med ränterabatt på i genomsnitt minst en procentenhet och en löptid på upp till 5 år.

4.3.4 EIF:s marknadstestning

Tillväxtverket har bett EIF att genomföra en marknadstestning av kapitaltillgången till lokala företag till investeringar för en grön omställning. Detta har gjorts utifrån de två första förslagen som presenterats för finansieringslösningar för den gröna omställningen i livsmedelskedjan (31), det vill säga en offentligt finansierad garanti eller en offentligt (del)finansierad lånefond.

EIF slår fast att återbetalningsförmågan och kassaflödet inom jordbruket är lågt. EIF konstaterar följande:

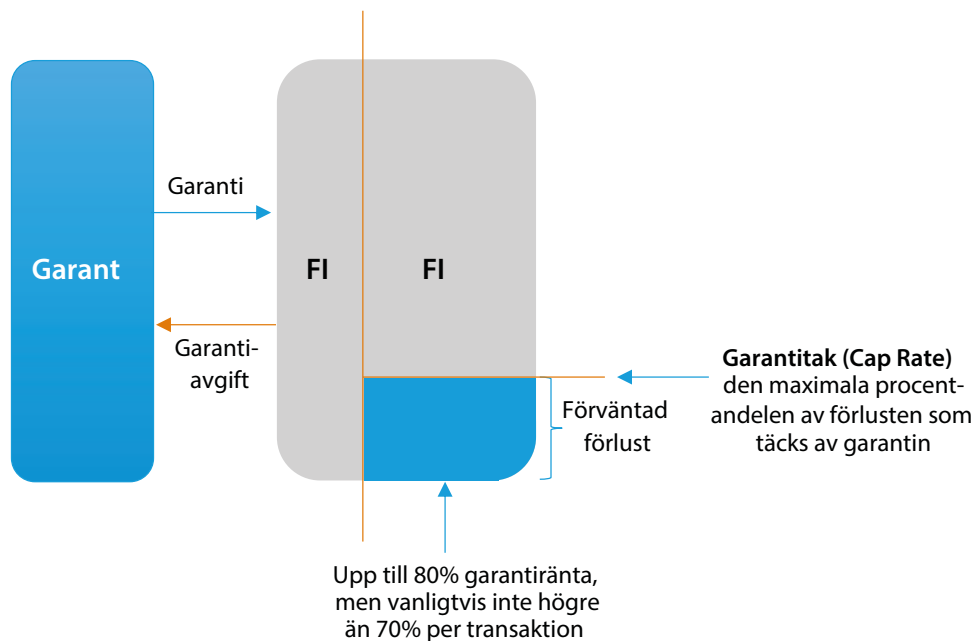
To be noted that the repayment capacity or cash flow of farmers is considered to be low, deriving from low economic returns on farming activities in combination with risk-averse banks, therefore Loan-to-values are at the level of c. 60%–70%.

Alternative lenders complement commercial banks by supporting the remaining portion of the investment not covered by the banks (c. 20%/30% of the overall value of the project). Usually, the financing given by the alternative lenders ranks junior towards the original loan provided by the bank.

Vidare noteras följande:

Some banks also indicated that the guarantee cap level needs to be set at a sufficient level, in order for the banks to use the guarantee efficiently, facilitate risk taking, provide highest possible benefit transfer as well as classify it for an efficient capital treatment.

I marknadstestningen har EIF tagit fram ett förslag på en produkt för jordbruket, vilket beskrivs i [figur 14](#) nedan. Enligt EIF:s rapport (37) har det potentiella intresset för förslaget diskuterats med de flesta av de banker i Sverige som har varit EIF:s partners i införandet av InnovFin, EGF och InvestEU (SEB Bank, Swedbank, Nordea, Danske Bank och Almi). Diskussionerna har även inkluderat förslag på produktstruktur och möjliga målvolymer.

Figur 14. Förslag från EIF marknadstestning.

Källa: Europeiska investeringsfonden

Garantitaket ska fastställas av EIF efter bedömning och due diligence-granskning¹⁶ av den finansiella intermediärens ansökan. Garantitaket ska återspegla EIF:s uppskattning, vid tidpunkten för bedömningen, av de förväntade förlusterna för varje portfölj. Bedömningen ska innefatta alla potentiella slutliga mottagartransaktioner i respektive portfölj som garantin ska täcka. Dessa potentiella förluster får inte överstiga 25 procent.

Garantin ska täcka de förfallna belopp som den finansiella intermediären ådrar sig till en garantisats som omfattas av garantitaket. De uteblivna beloppen, netto efter eventuella återkrav, som täcks av garantin får sammanlagt inte överstiga det takbelopp som anges i garantiavtalet mellan EIF och den berörda finansiella intermediären.

I allmänhet känner sig bankerna mer förtrogna med ett system utan taknivå med tanke på deras erfarenheter från tidigare mandat. Om taknivån fastställs till förväntade förluster kanske den inte är tillräcklig för att säkerställa att garantin uppfyller kraven för ”betydande risköverföring”

4.4 Erfarenheter från andra medlemsstater

I detta avsnitt sammanfattar vi erfarenheter från andra länder som i dag använder finansieringsinstrument inom den gemensamma jordbrukspolitiken.

För att identifiera fler erfarenheter som kan vara av värde för förhandsbedömningen har vi gått igenom vilka länder som använder sig av

¹⁶ Due diligence är en process för att samla in och analysera information om ett företag. Syftet är att avgöra i vilket skick det är. Detta kallas ibland för företagsbesiktning.

finansieringsinstrument inom jordbrukssektorn.¹⁷ Det var ett fåtal länder som använde finansieringsinstrument under förra programperioden och det finns ännu inga utvärderingar av resultaten. Flera av de länder som har infört finansieringsinstrument tillhör de länder vars kapitalmarknader anses fungera sämst i EU (vilket innebär en stor skillnad mot Sverige, eftersom vi tillhör länderna med bäst fungerande kapitalmarknad). I dessa länders förhandsbedömningar framhålls olika brister i banksystemen och kapitalmarknaderna.

Vi fokuserar på erfarenheterna från Estland, Lettland och Grekland

Under innevarande programperiod har bland andra Estland, Lettland och Grekland beslutat att använda finansieringsinstrument. Vi bedömer att erfarenheterna från Estland och Lettland är mest relevanta för Sveriges förhandsbedömning.

Alla dessa tre länder har dock stora strukturella skillnader, förutsättningar och behov jämfört med Sverige, vilket gör det svårt att helt överföra erfarenheterna från dem. Det land vars förutsättningar skiljer sig mest från Sveriges är Greklands, men vi har valt att ändå inkludera Grekland, eftersom vi ser att erfarenheterna från deras förberedelseprocess och utformningen av den modell som Grekland har valt är intressant för Sverige att dra lärdom av.

Vi har även studerat de finansieringsinstrument som används i Italien och Frankrike. I Italien har elva regioner använt finansieringsinstrument i sina planer för föregående period. Dessa har totalt för perioden omfattat 38 miljoner Euro. Härtill har 48 miljoner Euro använts för jordbruket ur regionalfonderna. Totalt har i de elva regionerna 80 företag fått lån och 63 kapitalgarantier (38). Eftersom varje region utformat sitt eget system och erfarenheterna är mycket splittrade går det inte att omsätta till lärdomar för Sverige.

Viktiga medskick från de intervjuade om riskfaktorer

Vid intervjuerna i aktuella länder framhölls att hela den komplexa kedjan måste hänga ihop. Alla gränssnitt i denna kedja måste regleras noggrant och följas upp med åtgärder. De intervjuade betonar att ett införande av finansieringsinstrument i Sverige skulle påverka flera aktörer och att det skulle innebära flera risker:

- **Målgruppen:** En okänd andel av lantbruksföretagen kommer inte att kunna fullfölja sina åtaganden att betala räntor och amorteringar under kortare eller längre perioder, vilket skulle kräva omförhandlingar eller avslut. Ett finansieringsinstrument skulle även påverka förutsättningarna för lantbruksföretagens övriga finansiering.

17 Vi har använt oss av katalogen [Catalogue of CAP interventions](#).

- **Kreditinstituten:** Dessa skulle behöva säkerställa genomförandekapaciteten under hela produktens livslängd. Det skulle kunna vara ett problem för exempelvis en lånefond att upprätthålla kontinuerlig förmåga att screena ansökningar, upprätta lån, följa lånen under hela lånetiden och vidta åtgärder om lantbrukaren inte klarar sitt åtagande.
- **Ansvarig myndighet:** Den myndighet som blir ansvarig för finansieringsinstrumentet skulle behöva bygga upp och säkerställa tillräcklig kompetens och förstå att det är ett långsiktigt åtagande som kräver avsatta personalresurser under mycket lång tid, även efter programperioden.
- **Intermediären/intermediärerna:** Om exempelvis Sverige vill använda EIF för att hantera en fond-i-fond eller kreditgaranti måste detta avtalsregleras.
- **EU-medel:** Det måste noggrant regleras att det är stödberättigade insatser. Vidare behöver klargöras i vilka situationer Sverige blir återbetalningsskyldig av EU-medel.

Vid intervjuerna i de aktuella länderna framhölls att det är en mycket större administrativ apparat att bygga upp ett system med finansieringsinstrument än vad någon kan föreställa sig. Ännu finns inga utvärderingar av användning av finansieringsinstrument inom jordbrukssektorn. Det finns därför ingen evidens när det gäller de långsiktiga ekonomiska effekterna för de berörda lantbruksföretagen eller för branschen som helhet.

4.4.1 Erfarenheter från Estland

I Estlands förhandsutvärdering inför innevarande period (39) konstaterades att både behoven och marknadssituationen fortfarande var desamma som inför föregående period. Estland har dock förändrat sin modell för finansieringsinstrument i den nya strategiska planen jämfört med den förra. Bland annat har öppnats upp för lån till storföretagen. Lånen har gjorts mer förmånliga genom längre amorteringstid och möjligheter till amorteringsfrihet.

Tre av förändringarna som Estland har gjort sedan införandet av finansieringsinstrumentet är att:

- de har ökat den maximala låneperioden för garantier vid långsiktiga investeringslån från 15 år till 25 år för att minska de årliga återbetalningarna
- de ger företag möjlighet att få upp till tio års amorteringsfrihet
- de ger stora företag möjlighet till investeringslån, och inte bara små och medelstora företag.

I tabell 6, 7 och 8 ges exempel på Estlands villkor för olika finansieringsinstrument. Tabell 6 visar villkoren för garantier vid långsiktiga investeringslån.

Tabell 6. Exempel från Estland, garantier vid långsiktiga investeringslån.

Conditions	Conditions apply 2014–2022	Proposal for the 2023–2027 period
Loan amount	250 000–1 000 000 euro until 3 000 000 euro → Producer groups	200 000–1 000 000 euro until 3 000 000 euro → Producer organizations
Loan period	Up to 15 years	Up to 25 years
Payment exemption (the main part of loan)	Up to 10 years	Up to 10 years
Minimum interest	1 %+ base rate → Young farmers → Producer groups 2 %+ base rate → Small and medium-sized enterprises	1 %+ base rate → Young farmer → Producer organizations 2 %+ base rate → Small and medium-sized enterprises and large companies
Guarantee	30 % loan amount → Other companies 30 % loan amount → Producer groups	The expected proceeds from the realization of the loan collateral must cover at least 50 % of the amount of the loan granted as a financial product or, if the loan recipient is a producer organization, at least 30 % of the loan granted as a financial product.

Vidare finns garantier för tillväxtlån ("Micro and small business growth loan"). Målgrupper har i båda perioderna varit unga lantbrukare, små och medelstora företag och producentorganisationer. I nuvarande programperiod har "start-ups" inom sektorn tillkommit. Villkoren för tillväxtlån redovisas i [tabell 7](#).

Tabell 7. Exempel från Estland, tillväxtlån till mikroföretag och små företag.

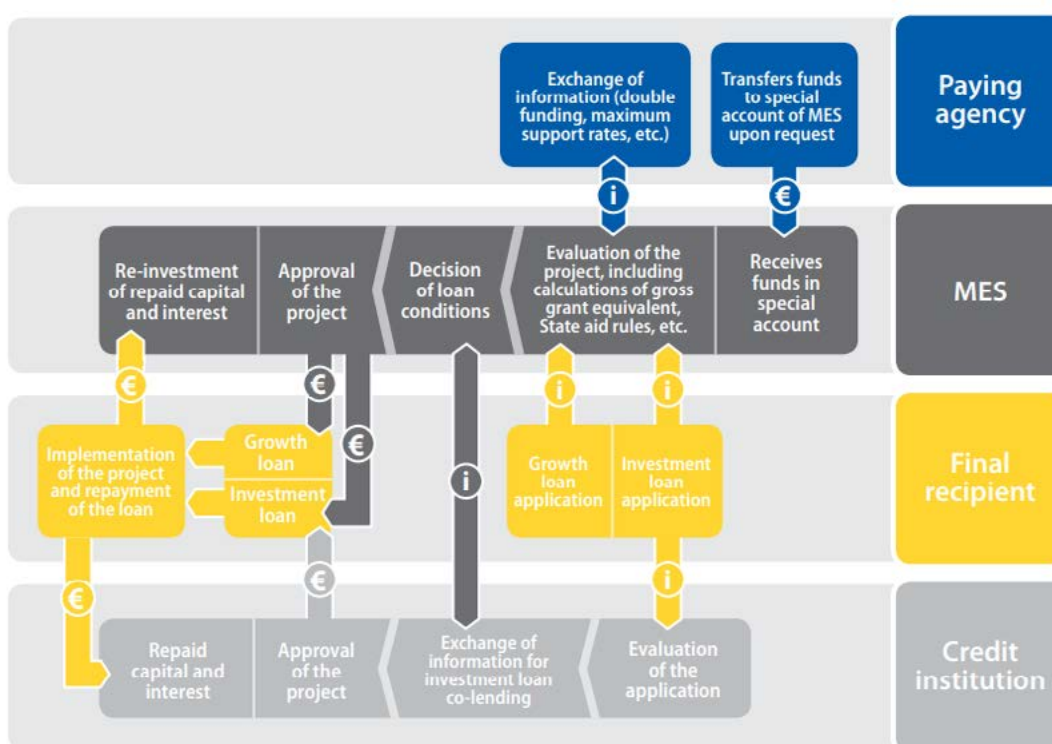
Conditions	Conditions apply 2014–2022	Proposal for the 2023–2027 period
Loan amount	5 000–500 000 euro	5 000–200 000 euro
Loan period	Up to 10 years	Up to 15 years
Payment exemption (the main part of loan)	Up to 5 years	Up to 5 years, one consecutive period not longer than 3 years
Minimum interest	1 %+ base rate → Young farmers → Producer groups 2 %+ base rate → Micro and small enterprises	1 %+ base rate → Young farmer → Producer organizations → Starting agricultural entrepreneur 2 %+ base rate → Micro and small enterprises
Guarantee	At least 50 % of the loan amount from the financial product	Main pledge (mortgage, commercial pledge, registered pledge) of at least 50 % of the loan amount. A guarantee of a board member and/or owner of up to 50,000 euros may be used as additional collateral.

Dessutom finns för innevarande period en ny garanti för lån till rörelsekapital. Detta lån kan beviljas för upp till tre år, med ett års amorteringsfrihet. Villkoren framgår av [tabell 8](#).

Tabell 8. Exempel från Estland, lån till rörelsekapital.

Conditions	Proposal for the 2023–2027 period
Loan amount	Up to 50 % of the company's average total turnover for the last three completed financial years, min 5 000 euro–max 200 000 euro
Loan period	Up to 3 years
Payment exemption (the main part of loan)	Up to 1 year
Minimum interest	4 %+ECB for micro and small entrepreneurs
Guarantee	Main pledge (mortgage, commercial pledge, registered pledge) of at least 50 % of the loan amount. A guarantee of a board member and/or owner of up to 50,000 euros may be used as additional collateral.

I figur 15 åskådliggörs Estlands bedömningsprocess och betalningsströmmar. I denna beskrivs samspillet mellan de olika aktörerna.

Figur 15. Exempel från Estland, bedömningsprocess och betalningsströmmar.

Lån med garanti kan användas för flera olika ändamål:

1. investeringar

- i maskiner och utrustning,
- för uppförande och ombyggnad av byggnader,
- för utveckling av innovativa produkter och biprodukter, produktionsprocesser och produktionsteknik,
- med syfte att skapa mervärde i alla led i produktionskedjan och för digitalisering och automatisering av produktionen.

2. rörelsekapital, inklusive fristående rörelsekapital, förutsatt att det bidrar till att uppnå det särskilda målet för insatsen
3. lantbrukares inköp av djur
4. köp av mark för unga jordbrukare.

Den uppnådda hävstångseffekten i programmet 2014–2020 har beräknats enligt FI-compass formel och uppgår till och med 2022 till följande:

- Långsiktiga investeringslån (säkerhet minst 50 procent): 2,51
- Lån för tillväxt i SME (säkerhet minst 50 procent): 1,19

Kommentarer från ansvarigt departement i Estland

Utifrån Estlands erfarenheter har våra intervjuade lämnat följande råd:

- Implementera finansieringsinstrumentet på ett så enkelt sätt som möjligt.
- Eftersträva en så liten administrativ börda för jordbruksföretagen och sektorn som möjligt.
- Se till att samma checklistor gäller för bedömning, implementering och utbetalning.
- Basera rapportering och datautbyte på tydliga överenskommelser.
- Nätverka med andra länder och ta del av FI-compass evenemang för att få del av andras erfarenheter.
- Tillämpa finansiella instrument i olika fonder på ett enhetligt sätt.
- Harmonisera kraven i den gemensamma jordbrukspolitiken.

4.4.2 Erfarenheter från Lettland

Lettland har för innevarande programperiod tagit fram en kombinationsprodukt, där stödet i form av bidrag är högst 40 procent och lånedelen minst 60 procent. Produkten kan användas av enskilda och företag med en omsättning på mellan 15 000 och 70 000 euro, exklusive bidrag från EU och staten. Totalt har 60 miljoner euro avsatts. Beräknad hävstångseffekt för kombinationsprodukten är 1. Vidare finns riskkapital för jordbruksföretag på totalt 5 miljoner euro. Beräknad hävstångseffekt för detta är 1,88.

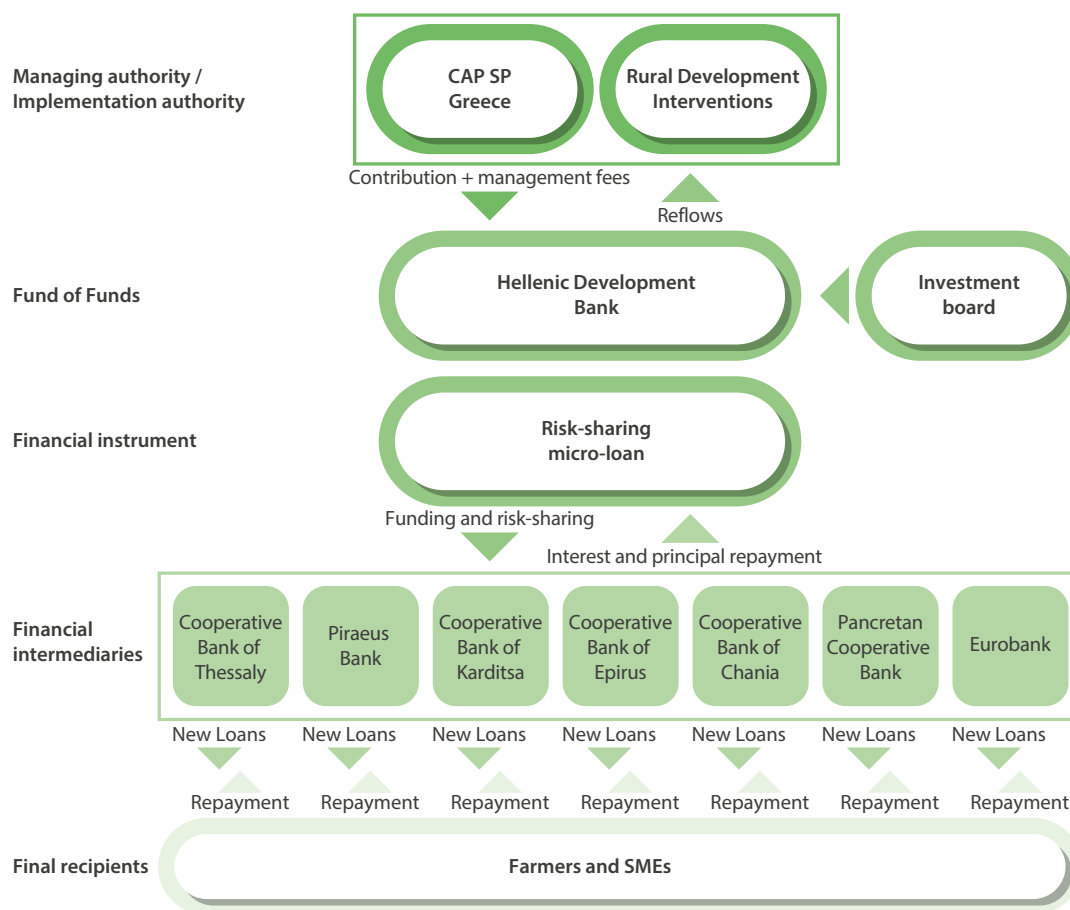
Under programperioden 2014–2020 användes inte EU-medel för att finansiera jordbruks-, landsbygdsutvecklings- och skogsbrukssektorerna genom finansieringsinstrument i Lettland, utan man använde lån från statskassan samt de medel som återbetalades till finansieringsinstrumenten i landsbygdsutvecklingsprogrammet 2007–2013, som förvaltades av utvecklingsfinansieringsinstitutet ALTUM (40).

Lettland var ännu inte klara med utformningen av systemet när denna rapport skrevs, men framhåller att det är ett mycket omfattande administrativt arbete som måste prioriteras högt för att få ett fungerande system på plats.

4.4.3 Erfarenheter från Grekland

I Grekland hade 80 procent av lantbruksföretagen nekats banklån 2018 och det fanns ett finansieringsgap på 837–943 miljoner euro (41). Baserat på en förhandsutvärdering i maj 2018 togs förslag till finansieringsinstrument fram för programperioden 2014–2022. Efter fyra års förberedelse tid påbörjades i oktober 2022 implementeringen av ett finansieringsinstrument i form av garantier och mikrolån.

Implementeringen skedde som en fond-i-fond, som sattes upp genom den struktur som beskrivs i figur 16 (42). Sju banker ingår som finansiella intermediärer.

Figur 16. Struktur för implementeringen av finansieringsinstrument i Grekland.

Källa: FI-compass

I tabell 9 nedan beskrivs processen och tidsplanen för implementeringen av finansieringsinstrumentet. Efter fyra års förberedelse tid slöts avtal mellan ansvarig myndighet och den statliga Hellenic Development Bank (HDB) i

oktober 2022. Därefter publicerades möjligheten för finansiella intermediärer att lämna intresseanmälan i november 2022. Efter att ha fått in intresseanmälningar skrevs i februari 2023 avtal mellan HDB och var och en av de sju utvalda intermediärerna. Det första lånekontraktet med slutkund träffades i mars 2023.

Tabell 9. Process och tidsplan för implementeringen av finansieringsinstrument.

Date	Event
May 2018	Ex-ante assessment for the use of financial instrument in RDP 2014–2022.
October 2022	Funding agreement signed between HDB and the managing authority.
November 2022	Publication of the call for expression of interest so select financial intermediaries.
December 2022	Call for expression of interest closed.
February 2023	Operational agreements signed between HDB and the financial intermediaries.
March 2023	First loan contract signed with financial recipient.
January 2024	Amendment of the Funding Agreement increasing the budget by EUR 40 million.

Källa: FI-compass (3)

Den totala finansieringen uppgick till totalt cirka 115 miljoner euro och framgår av [tabell 10](#).

Tabell 10. Exempel på finansiering och finansieringskällor.

Funding source	Amount
EAFRD	EUR 61 500 000
of which contribution to loans	EUR 53 582 000
of which contribution to interest rate subsidy	EUR 4 305 000
of which contribution to grants	EUR 1 153 000
of which set-aside for management fees	EUR 2 460 000
Financial Intermediaries' contribution to loans	EUR 53 582 000

Källa: FI-compass (3)

Lärdomarna från implementeringen av finansieringsinstrumentet finns beskrivna i en case study från FI-compass. Den största svårigheten vid implementeringen var bristande kunskap och erfarenhet inom ansvariga myndigheter. Det krävdes därför omfattande kompetensutvecklingsinsatser. Ett annat problem var processerna då lantbruksföretagare ansökte om både lån och andra stöd (som startstöd och investeringsstöd). Det behövde utvecklas ett särskilt verktyg för administrationen för att i varje enskilt fall kalkylera hur övrigt stöd skulle reduceras om lån beviljades. Reduceringen av annat stöd innebar också att det inte blev så attraktivt att använda finansieringsinstrumentet.

Vidare fanns problem förknippade med användning av olika IT-system. Bankernas personal upplevde en signifikant ökad arbetsbelastning på grund av svårigheterna att inlemma den nya produkten i de sedvanliga låneprocesserna i banken.

Lärdomarna från Grekland visar att det krävs omfattande förberedelser, som i Greklands fall krävde mycket lång förberedelsetid. I kontakterna med andra länder framhålles också att införandet av finansieringsinstrument är ett mycket långsiktigt åtagande. Som framgår ovan kan det handla om långsiktiga investeringslån på upp till 25 år, vilket således binder upp involverade aktörer i flera decennier. De intervjuade menar att det i praktiken ”inte går att backa” och ta bort finansieringsinstrument när de väl har införts utan att det kommer att handla om hur de kan byggas ut ytterligare och vidareutvecklas.

4.5 Statsstödsreglerna

Statsstödsreglerna handlar om hur offentliga medel får användas för att stödja verksamheter utan att snedvrیدا konkurrensen på EU:s inre marknad. Begreppet statsstöd finns reglerat i artikel 107.1 i EUF-fördraget och har utvecklats genom EU-domstolens rättspraxis. Statsstöd definieras som offentligt finansierade åtgärder som ger vissa företag eller verksamheter en fördel gentemot konkurrenter. Statsstöd måste godkännas av EU-kommissionen eller följa särskilda undantagsregler. Artikeln innehåller flera rättsliga kriterier (rekvisit) som alla ska vara uppfyllda för att det ska vara ett statsstöd. Antalet kriterier och gränserna mellan de olika kriterierna kan beskrivas på olika sätt.

De viktigaste undantagen är (43):

- att särskilda kategorier av stöd som är förenliga med EU:s regler om statligt stöd undantas från kravet på förhandsanmälan till och godkännande av kommissionen.¹⁸ Stödet måste dock följa vissa villkor för att säkerställa att det inte snedvrider konkurrensen. För att stöd ska kunna ges måste medlemsstaterna följa vissa administrativa procedurer, inklusive att informera EU-kommissionen om stödet och att dokumentera villkoren för stödet i minst tio år. Det finns gränser för hur mycket stöd som kan ges per företag eller projekt. Om dessa gränser överskrids krävs en särskild anmälan till EU-kommissionen.
- att vissa villkor innebär att små stödbelopp inte betraktas som statligt stöd enligt artikel 107.1 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (EUF-fördraget) och inte behöver anmälas till Europeiska kommissionen enligt artikel 108.3 i EUF-fördraget.¹⁹ Detta stöd får inom jordbrukssektorn inte överstiga 50 000 euro per företag under en treårsperiod.

Vår bedömning är att gruppundantagsförordningen är tillämplig när det gäller de slutmottagare som kan bli aktuella. Förordningen gäller nämligen bland annat följande stödkategorier:

18 Detta förklaras i förordning (EU) 2022/2472, även kallad gruppundantagsförordningen för jordbruket.

19 Detta fastställs i förordning (EU) nr 1408/2013 för stöd av mindre betydelse inom jordbrukssektorn.

- investeringar i jordbruksföretag för att förbättra jordbrukets prestanda och hållbarhet, miljöprestanda och infrastruktur
- nystartade företag för unga jordbrukare, jordbruks- och producentgrupper och producentorganisationer.

Nyetableringsstödet ska enligt artikel 18 vara begränsat till 100 000 euro per ung jordbrukare eller per etablering inom jordbruket eller per jordbrukshushåll.

Statsstödsreglerna är emellertid komplicerade, varför en avstämning mot dessa bör göras när det konkreta förslaget föreligger. Vid intervjuerna har nämnts exempel på när reglerna har behövt justeras före implementeringen, men även att stöd har avbrutits efter att de införts på grund av statsstödsreglerna. Ett exempel är Estland. Garantin för fasta KredEx stängdes 2017 eftersom det fanns en risk för att den skulle tolkas som förbjudet statsstöd. Försvinnandet av KredEx fasta borgen har avsevärt komplicerat finansieringen av projekt i Estland. Ur bankernas synvinkel har detta gjort det betydligt svårare att finansiera projekt med högre risk. Det har också skett en ökning av företagens kostnader för borgen (trots en minskning av kostnaden för proportionell borgen), eftersom borgensägare i allmänhet tvingats använda den maximala proportionella borgensgraden för att täcka bristen på säkerheter. Tidigare var det godtagbart för bankerna att ha en lägre garantisats när det gällde en fast garanti. De garantier som tillhandahölls skulle också kunna göra det möjligt att refinansiera och säkra befintliga skyldigheter även i händelse av en försämrad risknivå, eftersom detta skulle bidra till en bättre omstrukturering av landsbygdsföretagens skyldigheter och därmed öka deras hållbarhet.

4.6 Slutsatser

I kapitel 2 och 3 kom vi fram till att det krävs kraftfulla åtgärder för att minska den administrativa bördan för företagarna, säkerställa förutsägbara och effektiva stöd- och tillståndprocesser och andra insatser som kan bidra till att öka lönsamheten inom jordbruket för att det ska vara ändamålsenligt att införa finansieringsinstrument.

I detta avsnitt redovisar vi våra slutsatser gällande utformningen av finansieringsinstrument i den händelse det beslutas att finansieringsinstrument ska användas i nuvarande program.

4.6.1 Om finansieringsinstrument införs bör detta utformas som kreditgarantier

Om det beslutas att finansieringsinstrument ska användas är vår bedömning att detta bör införas genom kreditgarantier. Övervägande skäl talar för att det är bättre att införa kreditgarantier än statliga lån, framförallt den mer begränsade risken jämfört med statliga lån. Vi bedömer inte att de förslag som framkommit

i intervjuerna om att utveckla en produkt som kombinerar dagens stöd i form av bidrag med lån/kreditgarantier är lämpligt att implementera i nuläget, eftersom det skulle vara alltför komplicerat.

4.6.2 Slutmottagare för ett eventuellt finansieringsinstrument bör vara desamma som för startstöd respektive investeringsstöd för ökad konkurrenskraft

Om finansieringsinstrument införs är vår bedömning att de bör riktas till att dels underlätta för unga och nya företagare att etableras inom jordbrukssektorn, dels stimulera investeringsviljan för ökad eller bibehållen produktion.

Vi ser att ett finansieringsinstrument i form av kreditgarantier till unga som vill etablera sig inom jordbrukssektorn kan bidra till den strategiska planens mål om att stödja generationsskiften (särskilt mål 7) genom att underlätta nyetableringar och generationsskiften. För att detta ska uppnås behöver finansieringsinstrumentet som riktas mot unga och nya jordbruksföretagare kunna acceptera en högre risknivå än vad banker och kreditinstitut kan göra utifrån nuvarande regelverk, vilket är riskfyllt (se [avsnitt 3.5.1](#)).

Finansieringsinstrument i form av kreditgarantier för investeringar kan öka jordbruksföretagens möjligheter att bedriva långsiktigt lönsamma verksamheter och bidrar därmed till den strategiska planens mål om att förbättra lantbrukarnas ställning i livsmedelskedjan (särskilt mål 3) genom att öka konkurrenskraften. För att detta ska uppnås behöver finansieringsinstrumentet skapa utrymme för en ökad investeringstakt, exempelvis genom att medge en längre återbetalningsperiod än vad banker och kreditinstitut idag kan göra utifrån sina regelverk.

Vår bedömning är att Jordbruksverket, som regeringens expertmyndighet på det jordbrukspolitiska området, bör ansvara för eventuella finansieringsinstrument inom den strategiska planen. Slutmottagare för ett eventuellt finansieringsinstrument bör vara desamma som för startstöd respektive investeringsstöd för ökad konkurrenskraft. De erfarenheter från andra medlemsstater som redovisas ovan i [4.4](#) visar vikten av att de olika delarna av stödet till jordbruksföretagen harmoniseras.

4.6.3 Det saknas evidens för vad som är en optimal ram

Utifrån erfarenheter från andra medlemsstater är vår bedömning att det är lämpligt med en ram för kreditgarantin på högst två miljarder kronor första året, som därefter utökas med en halv miljard per år under perioden. Det finns dock ingen evidens för att en viss storlek är mer optimal än en annan, men eftersom de administrativa kostnaderna för att utveckla, implementera och vidmakthålla ett system med finansieringsinstrument är mycket höga krävs en stor volym för att det ska vara samhällsekonomiskt försvarbart.

4.6.4 Erfarenheter visar på vikten av enkla regelverk

Erfarenheterna från andra medlemsstater, som vi redovisar i 4.4, visar vikten av att finansieringsinstrumenten är lätta att använda för både jordbruksföretaget och kreditgivaren. Vid intervjuerna betonades att regelverk och dokumentationskrav behöver bli enklare än för nuvarande stöd och att handläggningstiderna behöver bli kortare.

För att underlätta för de sökande bör regelverken för startstödet respektive investeringsstödet för ökad konkurrenskraft harmoniseras med regelverket för kreditgarantin. Det bör finnas en uttalad ambition att kreditgarantin ska finnas kvar även under nästkommande period för att säkerställa kreditinstitutens intresse för att investera i uppbyggnaden av strukturer, processer och kompetens.

Erfarenheterna från andra EU-länder visar att omfattningen och komplexiteten i det administrativa arbetet kring finansieringsinstrument har underskattats på förhand. Detta är en mycket viktig lärdom för Sverige som måste beaktas vid beslut om eventuell implementering av ett finansieringsinstrument.

5 Referenser

1. Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2021/1060.
2. Landsbygds- och infrastrukturdepartementet. Uppdrag till Statens jordbruksverk att ta fram en förhandsbedömning om finansieringsinstrument i den gemensamma jordbrukspolitiken. Regeringsbeslut, Dnr LI2024/02074. 2024.
3. FI-compass. www.fi-compass.eu. [Online]
4. FI-compass. Ex-ante assessment methodology for financial instruments in the 2014–2020 programming period. 2014.
5. Westerberg, T., o.a. Att locka och behålla Sveriges unga lantbrukare. En utvärdering av hur tre stöd i den strategiska planen för den gemensamma jordbrukspolitiken 2023–2027 bidrar till att främja generationsskiften. Utvärderingsrapport 2025:7. Jordbruksverket. 2025.
6. Ludvig & Co, Swedbank och Sparbankernas riksförbund. Lantbruksbarometern höst 2024. 2024.
7. Svensson, A., Lenefors, L., Hansson Borg, A. & Dr. Nguyen, L. H. Utvärdering av livsmedelsstrategin – en bedömning av de nationella handlingsplanernas resultat och effekter under perioden 2017–2023. Utvärderingsrapport 2025:4. Jordbruksverket. 2025.
8. Ludvig & Co, Swedbank och Sparbankernas riksförbund. Lantbruksbarometern vår 2025. 2025.
9. Landsbygds- och infrastrukturdepartementet. Livsmedelsstrategin 2.0. 2025.
10. Jordbruksverket:. Underlag till den strategiska planen- Finansiella instrument, Dnr 3.1.17-17419/2020. 2020.
11. FI-compass. Financial needs in the agriculture and agri-food sectors in Sweden, EU-kommissionen. 2020.
12. LRF Ungdomen. Många vill – men få kan. Rapport om ägar- och generationsskifte våren 2023. 2023.
13. Jordbruksverket. Förutsättningar för den gemensamma jordbrukspolitiken 2021–2027: SWOT-analys. 2022.
14. Regeringskansliet. Översyn av jordförvärvslagen i syfte att främja sysselsättning och boende på landsbygden samt underlätta för ägarskiften i jordbruksföretag. Kommittédirektiv 2023:157. 2023.
15. Tillväxtanalys. Konkurer och offentliga ackord 2023, Dnr: 2022/190.

16. Länsstyrelserna. Skrivelse om livsmedelsproduktion i norra Sverige – en viktig fråga för hela landet, dnr 90-2025. 2025.
17. FI-compass. Financing gap in the agriculture and agri-food sectors in the EU. 2023.
18. Karlson, N., Sandström, C. & Wennberg, K. Bureaucrats or Markets in Innovation Policy? – a critique of the entrepreneurial state. 2020.
19. Riksrevisionen. Effektutvärderingar av näringspolitiken – bristande tillförlitlighet, RiR 2020:30. 2020.
20. Collin, E., Sandström, C. & Wennberg, K. Utvärderingar av näringspolitik – en intressekonflikt mellan myndigheter, konsultföretag, politik och skattebetalare? Ekonomisk Debatt, årg 49, nr 4. 2021.
21. Sandström, C. Att utvärdera nyttor och ignorera problem. En analys av näringspolitiska utvärderingar. Entreprenörskapets forum. odaterad.
22. AgriFood Economics centre. Kapitalförsörjning på landsbygden och EU:s finansiella instrument. 2019.
23. SCB. Finansmarknadsstatistik 2025. www.scb.se. [Online] 2025.
24. Finansinspektionen. Motståndskraft i bankernas likviditetsreserver och säkerhetsmassor. 2024.
25. Professional Management. Förhandsutvärdering av Sveriges strategiska plan för den gemensamma jordbrukspolitiken (GJP) 2023–2027. u.o. : Jordbruksverket, 2021.
26. Landsbygdsminister Sven-Erik Bucht svar på fråga i riksdagen 27 oktober 2015. Dnr N2015/07281/JM.
27. Swedbank, Sparbankerna, Landshypotek Bank och Länsförsäkringar Bank. Pressmeddelande. 2015.
28. Svensson, A., Häggroth, S. & Lenefors, L. Finansieringsinstrument inom havs-, fiskeri- och vattenbruksprogrammet 2021–2027 (Utvärderingsrapport 2023:7). u.o. : Jordbruksverket, 2023.
29. Tillväxtverket. Förhandsbedömning av finansieringsinstrument för Europeiska Regionala Utvecklingsfonden (ERUF) 2021–2027. 2021.
30. LRF Ungdomen. Etableringslån för unga lantbrukare, odaterad.
31. Tillväxtverket. Finansieringslösningar för den gröna omställningen i livsmedelskedjan. 2024.
32. LRF. Kostnader för jordbrukets gröna omställning. 2023.

33. Landsbygds- och infrastrukturdepartementet. Animalieproduktion med hög konkurrenskraft och gott djurskydd - Betänkande av Utredningen om en konkurrenskraftig animalieproduktion, SOU 2024:56. 2024.
34. Riksdagen. Förordningen (2021:524) om statliga kreditgarantier för gröna investeringar.
35. Riksgälden. Statens garantier och utlåning. En riskanalys. 2025.
36. European Commission. Tillgång till finansiering . <https://youreurope.europa.eu/business/finance-funding/getting-funding/access-finance/sv/home>. [Online]
37. EIF. Sweden - Green Transition Agriculture Mandate, Market testing results . 2024.
38. Marche Region: Regional Complement for Rural Development of the National Strategic Plan of the CAP 2023-2027. Ex ante evaluation of financial instruments under Article 58 of Regulation (EU) No 1060/2021. 2024.
39. Viira, A.-H., Lehtsaar, J. Nurmet, M., Lemsalu, K., Aro, K., Kreegimäe, K. Ühise põllumajanduspoliitika strateegiakava 2021–2027“ ja „Euroopa Merendus-, Kalandus- ja Vesiviljelusfondi 2021–2027 rakenduskava“ rahastamisvahendi eelhindamine. Eesti Maaülikooli majandus- ja sotsiaalinstituut . 2020.
40. The republic of Latvia Financial Ministry. Initial (ex-ante) assessment of market failures the European Union Funds of the 2021–2027 programming period for aid in the form of financial instruments. 2019.
41. European Investment Bank. Assessing the potential use of Financial Instruments in Greece in agriculture. 2018.
42. Fi Compass. Micro-loan Fund for Agricultural Entrepreneurship in Greece, Case study. 2024.
43. Jordbruksverket: Regler om statsstöd och stöd av mindre betydelse. jordbruksverket.se/stod/regler-om-statsstod-och-stod-av-mindre-betydelse. [Online]
44. Övervakningskommittén. Lägesrapport om genomförandet av strategiska planen 2023–2027. 2024.
45. Regeringen. En Livsmedelsstrategi för Sverige - fler jobb och hållbar tillväxt i hela landet. 2017. Regeringens proposition 2016/17:104.

Litteraturförteckning, övrigt underlagsmaterial

- AgriFood Economics centre. Revolverande fonder – en bra idé för Landsbygdsprogrammet? 2013.
- Bednarczuk, M. E. The “budget-maximizing bureaucrat” around the world: The budgetary preferences of public employees across countries. 2022.
- Bergquist, J-E., Moodysson, J. & Sandström, C. Third Generation Innovation Policy: system transformation or reinforcing business as swedish entrepreneurship forum 105 usual? 2021.
- Collin, E., Sandström, C. & Wennberg, K. Evaluating evaluations of innovation policy: Exploring reliability, methods, and conflicts of interest. 2022.
- Collin, E., Sandström, C. & Wennberg, K. Välkommen kritik men slutsatserna håller, Ekonomisk Debatt, årg 49 nr 8. 2021.
- Daunfeldt, S.-O., Halvarsson, D., Tingvall, P. G. & McKelvie, A. Do targeted R&D grants toward SMEs increase employment and demand for high human capital workers? 2022.
- Daunfeldt, S.-O., Tingvall, P. G., & Halvarsson, D. Statliga innovationsstöd till små och medelstora företag – har de någon effekt? Ekonomisk Debatt. 2016.
- Europeiska revisionsrätten. Europeiska revisionsrätten nr 23, Stabilisering av jordbrukarnas inkomster: uppsättningen av verktyg är bred, men lågt utnyttjande av instrument och överkompensation måste åtgärdas. 2019.
- EU-kommissionen. EU Agricultural Markets Briefs No 12 September 2017, Risk management schemes in EU agriculture - Dealing with risk and volatility. 2017.
- EU-kommissionen. CAP Evaluation Insights: Generational Renewal in the Agricultural Sector and Young Farmers. 2025.
- EU-kommissionen. Evaluation of the impact of the CAP on generational renewal, local development and jobs in rural areas. 2021.
- EU-kommissionen. Tool on Financial Instruments and Technical Support for final recipients. 2021.
- European Investment Fund. Sweden - Green Transition Agriculture Mandate - Market testing results. 2024.
- Europeiska revisionsrätten. Är finansiella instrument ett framgångsrikt och lovande verktyg för landsbygdsutvecklingsområdet?, Särskild rapport 5/2015. 2015.

FI-compass. Ex-ante assessment for financial instruments, Sweden – Case Study. 2018.

Finansinspektionen. Om Mifid/Mifir. <https://www.fi.se/sv/marknad/vardepappersmarknad-mifidmifir/om-mifidmifir/> [online]. 2022.

Gustafsson, A., Stephan, A., Hallman, A., & Karlsson, N. The “sugar rush” from innovation subsidies: a robust political economy perspective. 2016.

Gustavsson Tingvall, P., & Deiacio, E. Do selective industrial policies cause growth? Working Paper No. 70. Stockholm: Tillväxtanalys. 2015.

Gustavsson Tingvall, P., & Videnord, J. Regional differences in effects of publicly sponsored R&D grants on SME performance. *Small Business Economics*. 2020.

Henrekson, M., Sandström, C. & Stenkula, M. Learning from Overrated Mission-Oriented Innovation Policies: Seven Takeaways. 2024.

Henrekson, M., Sandström, C. & Stenkula, M. Moonshots and the New Industrial Policy: Questioning the Mission Economy. 2024.

Jordbruksverket. Jordbruksstatistisk sammanställning. 2024.

Kärnä, A., Gustavsson Tingvall, P., & Halvarsson, D. Subsidy entrepreneurs: An inquiry into firms seeking public grants. *Journal of Industry, Competition and Trade*. 2020.

Lerner, J. *Boulevard of broken dreams: why public efforts to boost entrepreneurship and venture capital have failed – and what to do about it*, Princeton University Press. 2009.

Regeringen. Sveriges strategiska plan för den gemensamma jordbrukspolitiken 2023-2027. 2022.

Schuh, B. Research for AGRI Committee – The Future of the European Farming Model: Socio-economic and territorial implications of the decline in the number of farms and farmers in the EU, European Parliament. 2022.

Tillväxtanalys. Offentliga insatser på riskkapitalmarknaden Hur påverkas portföljföretagen av investeringarna? 2019.

6 Bilagor

Bilaga 1 – Målen för den gemensamma jordbrukspolitiken inom EU

Den strategiska planen har följande tre övergripande mål som alla medlemsländer i EU ska arbeta utifrån:

- Stärka sektorns motståndskraft
- Stödja miljövard och klimatåtgärder
- Förbättra livet på landsbygdsområden.

De tre allmänna målen är sedan nedbrutna i nio särskilda mål:

1. Garantera lantbrukarna en skälig inkomst
2. Öka konkurrenskraften
3. Förbättra lantbrukarnas ställning i livsmedelskedjan
4. Motverka klimatförändringen och klimatanpassa jordbruket
5. Vårda miljön
6. Bevara landskap och biologisk mångfald
7. Stödja generationsskiften
8. Bidra till en levande landsbygd
9. Skydda folkhälsan och matens kvalitet.

Det finns också ett så kallat tvärgående mål som genomsyrar de övriga nio särskilda målen:

- Främja kunskapsöverföring, innovation och digitalisering

Bilaga 2 – Investeringsstöd och startstöd i den strategiska planen

De åtgärder som bedöms vara relevanta för förhandsbedömningen ingår i interventionstyperna ”*Investeringar*” och ”*Etablering av unga jordbrukare och jordbruksföretag*”. Det är sju olika åtgärder som är aktuella i sammanhanget. Dessa åtgärder beskrivs kortfattat i denna bilaga. För varje åtgärd anges även programbudget, beviljat stöd och utbetalt stöd för åtgärden investeringsstöd för ökad konkurrenskraft 2023–2025²⁰.

Utöver stöden i den strategiska planen har nyligen ett nationellt investeringsstöd för robust primärproduktion införts. Syftet med stödet är att bygga upp en mer robust primärproduktion som klarar av att trygga livsmedelsförsörjningen i hela landet även vid höjd beredskap och ytterst krig.

Startstöd

Syftet med stödet är att göra det lättare för unga att starta eller ta över en jordbruksverksamhet. Stödet ska främja generationsskiften.

Stödet ges till den som är 40 år eller yngre och startar, tar över eller skalar upp ett jordbruks-, trädgårds- eller rennäringsföretag. Länsstyrelserna och Sametinget ansvarar för handläggningen av startstödet.

Hur mycket stöd som beviljas beror på företagets produktionspotential:

- 150 000 kronor om produktionspotentialen motsvarar ett halvtids-arbete på minst 860 timmar
- 300 000 kronor om produktionspotentialen motsvarar ett heltidsarbete på minst 1 720 timmar
- Programbudgeten för startstöd är strax under 160 miljoner kronor. Summan beviljat stöd var mer än tre gånger den tilldelade budgeten för startstöd 2023, och nästan 1,5 gånger budgeten 2024. I mars 2025 hade stöd beviljats för 45 procent av årets budget och nästan en tredjedel av budgeten hade redan betalats ut, trots att det endast gått drygt två månader av året. Därutöver har det inkommit ansökningar för cirka 60 miljoner kronor som ännu inte fått beslut. I november 2024 låg bifallsfrekvensen för programperioden på ungefär 42 procent för startstöd (44).

20 Siffror från programuppföljning av den strategiska planen, hämtade 2025-03-05.

Investeringsstöd för ökad konkurrenskraft

Stödet ges till den som investerar i sitt jordbruks-, trädgårds- eller rennäringföretag. Det kan till exempel vara att bygga djurstall eller växthus, anlägga energiskog, täckdika eller sätta tak på gödselbrunn.

Stöd ges för 30 procent av de utgifter som ger rätt till stöd. För att kunna få stöd måste utgifterna vara minst 200 000 kronor. Stöd kan ges till större del av utgifterna för sökande som är 40 år eller yngre (40 procent), investeringar inom rennäring (40 procent) och investeringar som leder till minskad ammoniakavgång (50 procent). Maximalt beviljat stödbelopp är 2,4 miljoner kronor inom en treårsperiod. För sökande i norra Sverige är maxbeloppet 3,5 miljoner kronor.

Programbudgeten för investeringsstöd för ökad konkurrenskraft är cirka 3 222 miljoner kronor. Summan beviljat stöd stämmer relativt bra överens med åtgärdens tilldelade budget för 2023 och 2024. I mars 2025 har stöd för 44 procent av årets budget redan beviljats, trots att det endast gått drygt två månader av året. Därutöver har det inkommit ansökningar för drygt 820 miljoner kronor som ännu inte fått beslut. I november 2024 låg bifallsfrekvensen för programperioden på ungefär 41 procent för åtgärden (44).

Investeringsstöd för bevattningsdammar

Stödet ges för att anlägga en bevattningsdamm. Syftet med stödet är att anpassa jordbruket till ett förändrat klimat för att behålla eller öka produktionen, spara grundvatten och undvika uttag från vattendrag under perioder med lågt vattenflöde.

Stöd ges för 30 procent av de utgifter som ger rätt till stöd, men högst 750 000 kronor i stöd per damm. För att kunna få stöd måste utgifterna vara minst 200 000 kronor.

Programbudgeten för investeringsstöd för bevattningsdammar är cirka 170 miljoner kronor. Summan beviljat stöd var mer än åtta gånger tilldelat budget för åtgärden 2023–2024. I mars 2025 har stöd för 14 procent av årets budget beviljats. Därutöver har det inkommit ansökningar för cirka 2,5 miljoner kronor som ännu inte fått beslut. I november 2024 låg bifallsfrekvensen för programperioden på ungefär 87 procent för åtgärden (44).

Investeringsstöd för kalkfilterdiken

Stöd för att anlägga kalkfilterdiken. Syftet med stödet är att minska risken för fosforförluster till omgivande vattendrag.

Stöd ges för 50 procent av de utgifter som ger rätt till stöd. För att kunna få stöd måste utgifterna vara minst 30 000 kronor.

Programbudgeten för investeringsstöd för kalkfilterdiken är cirka 63 miljoner kronor. 88 procent av budgeten beviljades under 2023 och endast 36 procent under 2024. I mars 2025 har stöd för 9 procent av årets budget beviljats. Därutöver har det inkommit ansökningar för drygt strax under tre miljoner kronor som ännu inte fått beslut. I november 2024 låg bifallsfrekvensen för programperioden på ungefär 61 procent för åtgärden (44).

Investeringsstöd för vattenvårdsåtgärder

Stöd för vattenvårdsåtgärder i odlingslandskapet. Det kan till exempel vara att anlägga eller restaurera våtmarker, anlägga tvåstegsdiken, kalkfilterbäddar eller någon annan investering som förbättrar vattenkvaliteten. Syftet med stödet är att förbättra vattenkvaliteten och att stärka den biologiska mångfalden.

Stöd ges för 100 procent av de utgifter som ger rätt till stöd. För att kunna få stöd måste utgifterna vara minst 30 000 kronor. För våtmarker och dammar ges som mest 400 000 kronor per hektar i stöd, för fosfordammar 600 000 kronor per hektar och för tvåstegsdiken 1 000 kronor per hektar.

Programbudgeten för investeringsstöd för vattenvårdsåtgärder är 427 miljoner kronor. Under 2023–2024 beviljades stöd för ungefär 188 procent av tilldelad budget. I mars 2025 har stöd för 37 procent av årets budget beviljats, trots att det endast gått drygt två månader av året. Därutöver har det inkommit ansökningar för strax under 46 miljoner kronor som ännu inte fått beslut. I november 2024 låg bifallsfrekvensen för programperioden på ungefär 72 procent för åtgärden (44).

Investeringsstöd för diversifiering till annan verksamhet än jordbruksverksamhet

Stöd för investeringar till jordbruksföretag, trädgårdsföretag och rennäringföretag som vill investera i annan verksamhet för att diversifiera verksamheten. Syftet med stödet är att utveckla näringslivet på landsbygderna, och på så sätt skapa tillväxt och sysselsättning. Det kan handla om turism till exempel hästturism, gårdsbutik, upplevelser, omvårdnad, entreprenad och liknande. Sådana investeringar minskar företagens sårbarhet och ger dem ytterligare ett ben att stå på.

Stöd ges för 40 procent av de utgifter som ger rätt till stöd. För att kunna få stöd måste utgifterna vara minst 100 000 kronor. Maximalt beviljat stödbelopp är 800 000 kronor inom en treårsperiod.

Programbudgeten för investeringsstöd för diversifiering till annan verksamhet än jordbruksverksamhet är cirka 155 miljoner kronor. Summan beviljat stöd stämmer relativt bra överens med åtgärdens tilldelade budget för 2023 (105 procent) och 2024 (73 procent). I mars 2025 har stöd beviljats för mer än hälften av årets budget, trots att det endast gått drygt två månader på året. Därutöver har det inkommit ansökningar för drygt 19,7 miljoner kronor som ännu inte fått beslut. I november 2024 låg bifallsfrekvensen för programperioden på ungefär 34 procent för åtgärden (44).

Investeringsstöd för förädling av jordbruksprodukter

Stöd för investeringar för jordbruksföretag, trädgårdsföretag, rennäringsföretag och andra företag som producerar livsmedel. Syfte med stödet är att utveckla och korta livsmedelskedjan och skapa tillväxt och sysselsättning i livsmedelsrelaterade verksamheter, vilket bidrar till att uppnå målen i Sveriges livsmedelsstrategi (45). Investeringar i livsmedelsförädling bidrar också till att minska företagens sårbarhet.

Stöd ges för 40 procent av de utgifter som ger rätt till stöd. För att kunna få stöd måste utgifterna vara minst 100 000 kronor. Högsta stödberättigande kostnader är tre miljoner kronor. Maximalt beviljat stödbelopp är 1,2 miljoner kronor inom en treårsperiod.

Investeringsstöd för förädling av jordbruksprodukter infördes 2024 med en total programbudget på cirka 190 miljoner kronor. Stöd för 43 procent av årets budget hade beviljats i mars 2025, trots att det endast gått drygt två månader av året. Därutöver har det inkommit ansökningar för drygt 28 miljoner kronor som ännu inte fått beslut. I november 2024 låg bifallsfrekvensen för programperioden på ungefär 46 procent för åtgärden (44).

7 Publicerade utvärderingsrapporter

UTV25:8 *Landsbygdernas socioekonomiska förutsättningar. En utvärdering av hur landsbygdsprogrammet 2014–2022 har påverkat landsbygdernas utveckling*

UTV25:7 *Att locka och behålla Sveriges unga lantbrukare. En utvärdering av hur tre stöd i den strategiska planen för den gemensamma jordbrukspolitiken 2023–2027 bidrar till att främja generationsskiften*

UTV25:6 *Utvärdering av synergieffekter av EU:s gemensamma jordbrukspolitik. Kartläggning och analys av möjliga synergieffekter i landsbygdsprogrammet 2014–2022 och den strategiska planen 2023–2027*

UTV25:5 *Från utbildning till utveckling – en utvärdering av stöd till kompetensutveckling inom landsbygdsprogrammet 2014–2022*

UTV25:4 *Utvärdering av livsmedelsstrategin – en bedömning av de nationella handlingsplanernas resultat och effekter under perioden 2017–2023*

UTV25:3 *Landsbygdsprogrammets effekter på biologisk mångfald 2014–2022*

UTV25:2 *Utvärdering av den strategiska planens bidrag till lantbrukets kunskaps- och innovationssystem (AKIS)*

UTV25:1 *Utvärdering av ersättningen för hotade husdjursraser och stödet till rasföreningar*

UTV24:9 *Målstyrning. Processutvärdering av Sveriges strategiska plan för den gemensamma jordbrukspolitiken 2023–2027*

UTV24:8 *Stödets och ersättningarnas utformning. Processutvärdering av Sveriges strategiska plan för den gemensamma jordbrukspolitiken 2023–2027*

UTV24:7 *Små företag med lokala visioner. En utvärdering av förädlingsstödet 2014–2022*

UTV24:6 *Stöden till vattenbruket i havs-, fiskeri- och vattenbruksprogrammet 2021–2027. En processutvärdering med fokus på fortsatt genomförande samt jämställdhet och icke-diskriminering*

UTV24:5 *Att söka och handlägga stöd i havs-, fiskeri- och vattenbruksprogrammet 2021–2027. En processutvärdering med fokus på administration*

UTV24:4 *Ansökningar om investeringsstöd för ökad konkurrenskraft. Analys av användningen av urvalskriterier för att bedöma ansökningarna*

UTV24:3 *Stöd till kompetensutveckling i landsbygdsprogrammet 2014–2022. En kartläggning av stödets måluppfyllelse och lärdomar av genomförandet*

- UTV24:2 *Utvärdering av tekniskt stöd i landsbygdsprogrammet 2014–2022*
- UTV24:1 *Administrativ börda och Jordbruksverkets vägledning till stödmyndigheter. Processutvärdering av Sveriges strategiska plan för den gemensamma jordbrukspolitiken 2023–2027*
- UTV23:10 *Utvärdering av det svenska landsbygdsnätverket 2014–2022*
- UTV23:9 *Effekten på kolinlagring i åkermark. Utvärdering av stöd i landsbygdsprogrammet 2014–2022*
- UTV23:8 *Ersättningar för fånggröda, mellangröda och vårbearbetning. Ansökningsmönster och kommunikationsbehov*
- UTV23:7 *Finansieringsinstrument inom havs-, fiskeri- och vattenbruksprogrammet 2021–2027. En förhandsbedömning*
- UTV23:6 *Stöd till miljöåtgärder i skogen. En utvärdering av stöd i landsbygdsprogrammet 2014–2022*
- UTV23:5 *Att ”få ut EU till köksborden”. Utvärdering av lokalt ledd utveckling genom leadermetoden i Sverige 2014–2020*
- UTV23:4 *Havs- och fiskeriprogrammet 2014–2020. En syntes av tidigare analyser och bedömning av stödets bidrag till målen i programmet*
- UTV23:3 *Stöd till kontroller och tillsyn samt skyddade områden. En utvärdering av stöd i havs- och fiskeriprogrammet 2014–2020*
- UTV23:2 *Utvärdering av det svenska skolmjölksprogrammet 2017–2023*
- UTV23:1 *Att utvärdera och skapa långsiktiga effekter av leaderinsatser. Slutrapport*
- UTV22:4 *Greppa Näringen 2001–2020. En utvärdering av rådgivning med syfte att minska växtnäringsoverskottet och risken för näringsbelastning på vattendrag*
- UTV22:3kort (kortversion) *Förbättrad konkurrenskraft och tillväxt med hjälp av stöd? Effekter av investeringsstöd och startstöd till vattenbruk och beredningsindustri i havs- och fiskeriprogrammet*
- UTV22:3 *Förbättrad konkurrenskraft och tillväxt med hjälp av stöd? Effekter av investeringsstöd och startstöd till vattenbruk och beredningsindustri i havs- och fiskeriprogrammet*
- UTV22:2 *Utvärdering av stöd till samarbeten i landsbygdsprogrammet 2014–2020*
- UTV22:1 *Test av modell för utvärdering av leadereffekter. Delrapport 4*

UTV21:7 *Definitioner av betesmark i landsbygdsprogrammet. Utvärdering av förutsättningarna för att få stöd och ersättning för betesmark under perioderna 2009–2014 och 2015–2020*

UTV21:6 *Genomförande av innovationsstöd i landsbygdsprogrammet 2014–2020. Slutrapport för en löpande lärande utvärdering av EIP-Agri*

UTV21:5 *Klimatanpassning i EU-programmen 2014–2020*

UTV21:4 *Näringsavskiljning i anlagda våtmarker i Kalmar län*

UTV21:3 *Ersättning för ekologisk produktion i landsbygdsprogrammet. Effekter på miljö, klimat och landsbygdsutveckling*

UTV21:2 *Modell för utvärdering av leadereffekter. Delrapport 3*

UTV21:1 *Möjliga klimatåtgärder och styrmedel i ett framtida landsbygdsprogram*

UTV20:6 *Landsbygdsprogrammets stöd och åtgärder för bättre vattenkvalitet 2014–2020*

UTV20:5 *Ersättning för ekologisk produktion och företagens ekonomi*

UTV20:4 *Utveckling och test av index för biologisk mångfald i ängs- och betesmarker*

UTV20:3 *Förväntade effekter av investeringsstöd inom landsbygdsprogrammet*

UTV20:2 *Effekter av stöd till selektiva och rovdjurssäkra redskap*

UTV20:1 *Hållbara leadereffekter i teori och praktik. Delrapport 2*

UTV19:15 *Är skyddszonerna placerade på rätt plats för att hindra erosion? Jämförelse mellan landsbygdsprogrammen 2007–2013 och 2014–2020*

UTV19:14 *Hur påverkar nivå på miljöersättningar viljan att söka? Utvärdering av ersättningsnivåns betydelse för sökande i landsbygdsprogrammet*

UTV19:13 *Landsbygdsprogrammet 2014–2018. Resultat och förväntade effekter*

UTV19:12b *Bilagor till EIP-Agri – lärdomar från första åren*

UTV19:12a *EIP-Agri – lärdomar från första åren. Halvtidsrapport från den löpande lärande utvärderingen av EIP-Agri med fokus på dess införande och uppstart*

UTV19:11 *Interventionslogiken och effekttänkandet i Leader. Delrapport 1*

UTV19:10 *Utvärdering av investeringsstöd för energi och klimat. Landsbygdsprogrammets stöd för en koldioxidsnål och klimattålig ekonomi*

UTV19:9 *Upplevda effekter av investeringsstöd*

UTV19:8 *Utvärdering av djurvälståndersättningar*

UTV19:7 *Utvärdering av stöd till utbyggnad av bredband. Slutrapport*

UTV19:6 *Lagom höga stöd? En litteraturstudie om stödeffekter och en kartläggning av stödnivåer i landsbygdsprogrammet 2014–2020*

UTV19:5 *Tillämpningen av urvalskriterier i landsbygdsprogrammet 2014–2020*

UTV19:4 *Programmen och pengarna – Resultat av stöd till turism inom landsbygdsprogrammet samt inom lokalt ledd utveckling 2018*

UTV19:3 *Innovationer i jordbruket och på Sveriges landsbygder. En sammanställning av Jordbruksverkets innovationsundersökning 2017*

UTV19:2 *Investeringsstöd till vattenbruk och beredning och saluföring: Leder stöden till mer investeringar?*

UTV19:1 *Programmen och pengarna – Resultat från landsbygdsprogrammet om energieffektivisering, förnybar energi och minskade utsläpp av växthusgaser och ammoniak 2018*

UTV18:4 *Hur kan vi utvärdera investeringsstödens effekter på jordbrukets och fiskets påverkan på näringsbalansen i vatten?*

UTV18:3 *Programmen och pengarna – Resultat från landsbygdsprogrammet, havs- och fiskeriprogrammet samt regional- och socialfondsprogrammet 2018*

UTV18:2 *Hållbar utveckling av fiskeområden – hur gick det?*

UTV18:1 *Utvärdering av stöd till utbyggnad av bredband*

UTV17:6 *Löpande lärande utvärdering av Landsbygdsnätverket*

UTV17:5 *What measures should be taken to improve conditions for Swedish Farmland Birds, as reflected in the Farmland Bird Index?*

UTV17:4 *Kvalitetsförändringar i ängs- och betesmarker med och utan miljöersättning*

UTV17:3 *Socioekonomiska effekter av fartygsskrotningar inom svenskt fiske*

UTV17:2 *Utvärdering av ESI-fondernas genomförande-organisationer i Sverige*

UTV17:1 *Kunskapsöversikt: Om förutsättningarna för utvärdering av resultat och effekter av bredbandsstöd i Sverige*

UTV16:6 Bra vallersättning och kompensationsstöd. Hur kan olika utformningar påverka jordbruket, miljön och samhällsekonomin?

UTV16:5 Slututvärdering av det svenska landsbygdsprogrammet 2007–2013. Delrapport IV: Synteser för en hållbar landsbygdsutveckling. Utvärdering av programmets samlade effekter

UTV16:4 Slututvärdering av det svenska landsbygdsprogrammet 2007–2013. Delrapport III: Utvärdering av åtgärder för landsbygdsutveckling. Axel 3: Förbättra livskvalitet på landsbygden. Axel 4: Leader – Genomföra lokala utvecklingsstrategier

UTV16:3 Slututvärdering av det svenska landsbygdsprogrammet 2007–2013. Delrapport II: Utvärdering av åtgärder för bättre miljö

UTV16:2 Slututvärdering av det svenska landsbygdsprogrammet 2007–2013. Delrapport I: Utvärdering av åtgärder för ökad konkurrenskraft

UTV16:1 Biologisk mångfald i våtmarker som har anlagts med stöd från landsbygdsprogrammet

UTV15:2 Kompetens för utveckling? Utvärdering av kompetensutveckling i landsbygdsprogrammet 2007–2013

UTV15:1 Vad behöver förenklas? Utvärdering av landsbygdsprogrammet samt havs- och fiskeriprogrammet

Medfinansieras av
Europeiska unionen

Jordbruksverket
551 82 Jönköping
Tfn 0771-223 223 (vx)

E-post: jordbruksverket@jordbruksverket.se
www.jordbruksverket.se

UTV25:9

